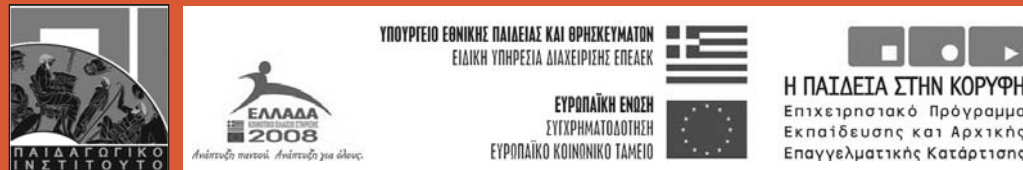

Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Σχεδιάζοντας το Επαγγελματικό μου Μέλλον...

ΒΙΒΛΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

ΕΡΓΟ ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΟ 75% ΑΠΟ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
ΚΑΙ 25% ΑΠΟ ΕΘΝΙΚΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ

Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός

Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Σχεδιάζοντας το Επαγγελματικό μου Μέλλον...

ΒΙΒΛΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ	Ιωάννης Γκιάστας, Ψυχολόγος Ευστάθιος Δημητρόπουλος, Καθηγητής Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε. Ειρήνη Ρέππα, Υπεύθυνη Σ.Ε.Π. Νικόλαος Τσέργας, Σύμβουλος Επαγγελματικού Προσανατολισμού
ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ	Σπύρος Κρίβας, Καθηγητής του Πανεπιστημίου Πατρών Βασιλική Πολλάτου, Υπεύθυνη Σ.Ε.Π. Ευάγγελος Παπαγιαννάκης, Οικονομολόγος, Εκπαιδευτικός Δ.Ε.
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ	Ανδρέας Κατσαούνης, Εικονογράφος
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ	Ευσταθία Λαλιώτου, Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Δ.Ε.
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ	Χρυσούλα Κοσμίδου-Hardy, Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
ΕΞΩΦΥΛΛΟ	Γεώργιος Ιωάννου, Ζωγράφος
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο:

«Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή
υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση
το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτές Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου
Γεώργιος Κ. Παληός
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Ιωάννης Γκιάστας   Ειρήνη Ρέππα   Ευστάθιος Δημητρόπουλος   Νικόλαος Τσέργας

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ

Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός

Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Σχεδιάζοντας το Επαγγελματικό μου Μέλλον...

ΒΙΒΛΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ο Σχολικός και Επαγγελματικός Προσανατολισμός τοποθετείται στο ευρύτερο πλαίσιο του θεσμού «Συμβουλευτική-Προσανατολισμός». Ο σκοπός του θεσμού αυτού δεν περιορίζεται στο στενό πλαίσιο της εκπαιδευτικής και επαγγελματικής πληροφόρησης του μαθητή, όπως αρκετοί νομίζουν. Αντίθετα, είναι πολύ πιο ευρύς, σημαντικός και πολλαπλός τόσο για το μαθητή όσο και για το σχολείο και την κοινωνία.

Κατ' αρχάς αποβλέπει στο να διευκολύνει το μαθητή στην προσπάθειά του για αυτοπίγνωση αλλά και αυτοκαθορισμό σε σχέση με τα προσωπικά του χαρακτηριστικά, με τις προσωπικές του ικανότητες και δεξιότητες, τις ανάγκες και τις επιθυμίες. Αποβλέπει, μέσα από μια καθαρά εξελικτική προσέγγιση, στη διευκόλυνση της ανάπτυξης και καλλιέργειας του ατόμου συνολικά, στην ανάπτυξη των γενικών και επαγγελματικών του αξιών, στην ανάπτυξη θετικής στάσης απέναντι στον εαυτό, στους άλλους, στο σχολείο και στην κοινωνία. Αποβλέπει, δηλαδή, στη δημιουργία μιας θετικής στάσης απέναντι στη ζωή. Παράλληλα, επιδιώκει να εφοδιάσει το μαθητή με δεξιότητες που σχετίζονται με την κριτική σκέψη, τη συνεργασία και την επικοινωνία, οι οποίες προωθούν, αλλά και διευκολύνουν την αυτόνομη δια βίου ατομική ανάπτυξή του.

Από την άλλη, πρέπει να φέρει το μαθητή σε μια όσο το δυνατόν πιο ρεαλιστική επαφή με το εκπαιδευτικό, το κοινωνικό και το επαγγελματικό του περιβάλλον.

Με αυτό τον τρόπο ο θεσμός αναδεικνύεται μέσα από την αξιοποίηση του ευρύτερου παιδαγωγικού ρόλου του σχολείου, ενώ ταυτόχρονα συμβάλλει στην ανάδειξη του ρόλου αυτού μέσα από τη σύνδεσή του με την πραγματικότητα, στην οποία το σχολείο λειτουργεί.

Μέσα σε μια κοινωνία που συνεχώς εξελίσσεται, μέσα σε μια αγορά που συνεχώς μεταλλάσσεται, μέσα σε μια οικονομία που παγκοσμιοποιείται σε όλο και μεγαλύτερο βαθμό, μέσα σε ένα σχολικό περιβάλλον που αλλάζει δυναμικά, ο θεσμός αυτός, στο πλαίσιο του σχολείου, καλείται να επικουρήσει τον μαθητή –και όχι μόνον αυτόν– σε μία περίοδο της ζωής του στην οποία του συμβαίνουν οι πιο ριζικές και πιο ραγδαίες βιολογικές- σωματικές, κοινωνικές, συναισθηματικές και ψυχολογικές αλλαγές. Μέσα στον κύκλο αυτό λοιπόν αναδεικνύεται το εύρος της αποστολής, το μέγεθος της δυσκολίας, αλλά και ο βαθμός της ομορφιάς και της χρησιμότητας του θεσμού «Συμβουλευτική-Προσανατολισμός». Αναδεικνύεται, επίσης, το μέγεθος της πρόκλησης για το θεσμό και τους λειτουργούς του!

Όπως ο Σ.Ε.Π. στο σύνολό του, έτσι και το βιβλίο του Σ.Ε.Π. διαπνέεται από τη φιλοσοφία της διαθεματικής προσέγγισης, στο πλαίσιο της οποίας οι λειτουργίες του Σ.Ε.Π. διαχέονται σε όλες τις σχολικές και μη σχολικές δραστηριότητες που συναποτελούν το σύνολο του Προγράμματος Σπουδών στο Σχολείο. Ο Σ.Ε.Π. δεν είναι απομονωμένο αντικείμενο αλλά, αντίθετα, υλοποιείται μέσα από πλήθος στοιχείων του συνόλου των μαθημάτων με τη συνεργασία και την αξιοποίηση του συνόλου των καθηγητών του σχολείου. Με την αξιοποίηση της δυνατότητας αυτής, ο Σ.Ε.Π. μετατρέπεται από μάθημα σε θεσμό διασύνδεσης πολλών ξεχωριστών αντικειμένων στο σχολείο, σε μέσο γεφύρωσης του σχολείου με την εκτός σχολείου πραγματικότητα, σε μέσο σύνδεσης των γνώσεων και δεξιοτήτων που αποκτώνται στο σχολείο με την προσωπική, σχολική, κοινωνική και επαγγελματική ζωή.

Με αυτό τον τρόπο ο Σύμβουλος Σ.Ε.Π. δεν είναι μόνος στην προσπάθεια του σχολείου, αλλά πρέ-

πει να επικουρείται από το σύνολο των εκπαιδευτικών, των οποίων ο ρόλος αξιοποιείται κυκλικά με την υποστήριξη και καθοδήγηση του ίδιου του Συμβούλου. Το σύνολο των γνωστικών αντικειμένων, αλλά και των δραστηριοτήτων του Αναλυτικού Προγράμματος, προσφέρει πλήθος ευκαιριών για ενασχόληση με τα αντικείμενα που είναι ουσιώδη για τον Σ.Ε.Π., καθώς και για καλλιέργεια αντίστοιχων δεξιοτήτων, για κριτική ενατένιση φαινομένων, γεγονότων ή συμπεριφοράς μέσα από μια διαφορετική αξιοποίηση του περιεχομένου όλων των μαθημάτων του σχολικού προγράμματος.

Τα παραπάνω σηματοδοτούν τη σπουδαιότητα του πολλαπλού αυτού ρόλου του λειτουργού του θεσμού στο σχολείο και την ανάγκη του για υποστήριξη και συνεχή κατάρτιση. Το «βιβλίο του καθηγητή» με κανέναν τρόπο δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι καλύπτει όλες αυτές τις ανάγκες του καθηγητή. Είναι ένα εργαλείο δουλειάς, ένας απλός οδηγός για τη διευκόλυνσή του στη διαχείριση των βασικών καθημερινών θεμάτων σχετικά με το αντικείμενο του Σ.Ε.Π. –κυρίως στην τάξη αλλά και γενικά στο σχολείο. Οι ευρύτερες ανάγκες για υποστήριξη τόσο του Συμβούλου όσο και του Καθηγητή-Συμβούλου θεωρούμε ότι πρέπει να καλυφθούν με πρωτοβουλίες του Τομέα Σ.Ε.Π. του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

Η Συγγραφική Ομάδα

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ Σ.Ε.Π. ΣΤΗ Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ	9
A. ΜΙΑ ΜΑΤΙΑ ΣΤΟ ΘΕΣΜΟ ΣΥΝΟΛΙΚΑ	9
1. Αποστολή και Επιδίωξη του Θεσμού	9
2. Εισαγωγή-Εξέλιξη του Θεσμού	10
3. Σε ποιους Απευθύνεται ο Θεσμός	10
4. Περιεχόμενο και Λειτουργίες του Θεσμού	10
5. Με ποιες Επιστήμες Σχετίζεται	11
6. Χαρακτηριστικά του Θεσμού	11
7. Πού Εφαρμόζεται ο Θεσμός. Γενική Εποπτεία.	11
B. Ο ΘΕΣΜΟΣ ΣΥΠ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	12
1. Η Εξέλιξη του Θεσμού στην Εκπαίδευση	12
2. Η Διάρθρωση του Συστήματος Σήμερα	13
3. Οι Σκοποί του Θεσμού	13
4. Γενική Προσέγγιση Εφαρμογής	14
5. Οι Ομάδες-Στόχοι	14
6. Οι Λειτουργοί Σ.Ε.Π. και ο Ρόλος τους.	14
Γ. Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ	17

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ Σ.Ε.Π. ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ	19

Ενότητα Πρώτη

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ	19
A. Τρίτη Γυμνασίου: Η Τάξη – Κλειδί	19
B. Τι Κάνω μετά το Γυμνάσιο;	21
Γ. Σύνδεση της Εκπαίδευσης με την Αγορά Εργασίας.	23

Ενότητα Δεύτερη

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	26
A. Εξελίσξεις της Εποχής μας που Επηρεάζουν την Αγορά Εργασίας	26
B. Το Σύγχρονο Εργασιακό Περιβάλλον	27
Γ. Η Διεθνοποίηση της Εργασίας και της Οικονομίας	30
Δ. Τι μας Επηρεάζει όταν Διαλέγουμε Επάγγελμα	32
Ε. Περιγραφή του Επαγγέλματος.	34

Ενότητα Τρίτη

ΑΝΑΚΑΛΥΠΤΩ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΜΟΥ	37
Α. Ο Εαυτός μου	37
Β. Αγαπώ τον Αληθινό Εαυτό μου	39
Γ. Τα Ενδιαφέροντά μου	41
Δ. Προσωπικές και Επαγγελματικές Αξίες	44
Ε. Ικανότητες και Δεξιότητες.	46

Ενότητα Τέταρτη

ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΥΝΑΝΘΡΩΠΟΥΣ	49

Ενότητα Πέμπτη

Η ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΑΣ	53
Α. Έννοια, Σημασία και Πρακτική της Πληροφόρησης	53
Β. Πηγές και Αναζήτηση Πληροφοριών.	56

Ενότητα Έκτη

ΟΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΑΣ	59
Α. Πώς Παίρνω μια Απόφαση	59
Β. Οι Επαγγελματικές Αποφάσεις	61
Γ. Σχεδιάζω το Μέλλον μου.	63

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΥΛΙΚΟ ΓΕΝΙΚΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ	67
Α. Υποστηρικτικά Κείμενα	67
Β. Βιβλιογραφικές Αναφορές – Συμπληρωματική Βιβλιογραφία.	85

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΥΛΙΚΟ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ	89
Α. Ένα Κριτικό Αναπτυξιακό Μοντέλο για τον Εκπαιδευτικό και Επαγγελματικό Προσανατολισμό	91
Β. Η Εξελικτική / Δυναμική – Εκλεκτική Εφαρμογή του Θεσμού στην Εκπαίδευση: Ένα Μεθοδολογικό Μοντέλο	95
Γ. Άλλες Μεθοδολογικές Δυνατότητες. Ειδικά Προγράμματα Σ.Ε.Π..	100
Δ. Η Ενεργός Έρευνα στο Πλαίσιο του Θεσμού.	104

Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ Σ.Ε.Π. ΣΤΗ Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Όπως έχει ήδη αναφερθεί και στον πρόλογο, το περιεχόμενο του βιβλίου αυτού απευθύνεται στον καθηγητή που εφαρμόζει τον θεσμό «Συμβουλευτική-Προσανατολισμός» (ΣΥΠ) στην Εκπαίδευση, και ιδιαίτερα σε αυτόν που τον εφαρμόζει στο σχολείο και «διδάσκει το μάθημα Σ.Ε.Π.¹» στην τάξη. Είναι εύλογο ότι το βιβλίο αποτελεί μόνον ένα βοήθημα, έναν **οδηγό για το μάθημα**. Με κανέναν τρόπο δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι δυνατόν να υποκαταστήσει την κατάρτιση του καθηγητή πάνω στο θεσμό. Δεν είναι, δηλαδή, από μόνο του επαρκές να στηρίζει τον Καθηγητή, αν αυτός δεν έχει την απαιτούμενη ειδική εκπαίδευση στη Συμβουλευτική και τον Προσανατολισμό. Το αντικείμενο ΣΥΠ είναι ένα πολύ ενδιαφέρον αντικείμενο αλλά, ταυτόχρονα, και ιδιαίτερα απαιτητικό σε γνώσεις, δεξιότητες και θετική προδιάθεση.

Στο μέρος αυτό γίνεται πρώτα μια γενική εισαγωγή στο θεσμό στο σύνολό του, ώστε να γίνει σαφές το ευρύτερο φάσμα του θεσμού «Συμβουλευτική-Προσανατολισμός». Ύστερα η προσοχή μας εστιάζεται στην εφαρμογή του θεσμού στο σχολείο. Ένα τμήμα του είναι αφιερωμένο στον ειδικό ρόλο του Καθηγητή Σ.Ε.Π. στο Γυμνάσιο, ενώ, τέλος ένα άλλο είναι αφιερωμένο σε στοιχεία μεθοδολογίας, που μπορούν να εφαρμοστούν για την υλοποίηση του θεσμού αυτού στο Γυμνάσιο. Σ' αυτό τον τομέα κρίθηκε ότι ο καθηγητής Σ.Ε.Π. έχει τη μεγαλύτερη ανάγκη για βοήθεια.

Α. ΜΙΑ ΜΑΤΙΑ ΣΤΟ ΘΕΣΜΟ ΣΥΝΟΛΙΚΑ

1. Αποστολή και Επιδίωξη του Θεσμού

Ο θεσμός «Συμβουλευτική-Προσανατολισμός» στο σύνολό του είναι ένας θεσμός υποστηρικτικός. Τον επινόησε η κοινωνία σε μια προσπάθεια να υποστηρίξει τα μέλη της (άτομα ή ομάδες) και να τα βοηθήσει να αντεπεξέλθουν στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν σήμερα λόγω των αλλαγών στην οικονομία, στην αγορά εργασίας, στην τεχνολογία, στην επικοινωνία κοκ., και ιδίως λόγω της τεχνολογικής εξέλιξης. Είναι, συνεπώς, ένας «**θεσμός επικούρησης του ανθρώπου**».

---

¹ Είναι γνωστό ότι ο Σ.Ε.Π. δεν είναι μάθημα που διδάσκεται αλλά θεσμός που εφαρμόζεται. Δεν γίνεται λόγος λοιπόν για τη «διδασκαλία του Σ.Ε.Π.» αλλά για την «εφαρμογή του Σ.Ε.Π.». Η ύπαρξη ειδικού χρόνου μέσα στο ωρολόγιο πρόγραμμα είναι μία από τις πολλές προσεγγίσεις για την εφαρμογή του θεσμού, χωρίς να τον μετατρέπει σε μάθημα με την κλασική έννοια του όρου. Όταν ο θεσμός μετατρέπεται σε μάθημα, έχει ήδη χάσει το μεγαλύτερο μέρος της δυνατότητάς του για ουσιαστική παρέμβαση.

2. Εισαγωγή – Εξέλιξη του Θεσμού

Βασικές αρχές που σήμερα συνθέτουν τη βάση του θεσμού αυτού τις συναντά κανείς και στην αρχαία ελληνική σκέψη (Λουκά, 2003). Στη σύγχρονη εποχή ο θεσμός, με τη μορφή του Επαγγελματικού Προσανατολισμού στην αρχή, αρχίζει να αναπτύσσεται σε διαφορετικά χρονικά σημεία σε διάφορες χώρες. Ως επί το πλείστον, προς το τέλος του δέκατου ένατου αιώνα και στις αρχές του εικοστού, αναπτύσσεται και εμφανίζεται σε διάφορες χώρες με πρώτες την Αγγλία, τη Σουηδία, τις ΗΠΑ. Στην Ελλάδα εισάγεται στις αρχές της δεκαετίας του 1950 και εποπτεύεται από τα Υπουργεία Εργασίας και Παιδείας (για την παρακολούθηση της ιστορικής εξέλιξης του θεσμού στη χώρα μας βλ. Δημητρόπουλος, 1998).

3. Σε ποιους Απευθύνεται ο Θεσμός Αυτός

Απευθύνεται σε διάφορες ομάδες αποδεκτών. Πρώτα απ' όλα απευθύνεται στους πολλούς, στους ανθρώπους όλων των κατηγοριών και ηλικιών, προκειμένου να τους διευκολύνει στη φυσιολογική τους εξέλιξη και ανάπτυξη, γενικότερη αλλά και εκπαιδευτική - επαγγελματική, στην επιτυχή «μετάβασή τους» στις διαδοχικές εξελικτικές βαθμίδες. Απευθύνεται, ύστερα, σε διάφορες ομάδες με ξεχωριστά χαρακτηριστικά, όπως είναι οι λεγόμενες «ευπαθείς» ή «ευάλωτες» ή «ευαίσθητες» ομάδες, κατά την ορολογία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ενδεικτικά αναφέρουμε: ΑΜΕΑ, ευρισκόμενοι σε κοινωνικό αποκλεισμό ή διατρέχοντες τον κίνδυνο για κοινωνικό αποκλεισμό, ομάδες με διαπολιτισμικά χαρακτηριστικά (οικονομικοί και πολιτικοί πρόσφυγες, παλιννοστούντες, επαναπατριζόμενοι, κοινωνικά επανεντασσόμενοι, κακοποιημένοι κοκ.), άνεργοι, σε κίνδυνο απώλειας της εργασίας του, κτλ. (βλ. ειδικά Demetropoulos & Teliopoulou 1996, ΠΕΕ 1999, ΕΚΚΕ 1999).

4. Περιεχόμενο και Λειτουργίες του Θεσμού

Δύο είναι οι κύριες διαστάσεις του θεσμού στη σημερινή του μορφή: Η μία καλύπτει τις λειτουργίες που εντάσσονται κάτω από τη γενική ομπρέλα της *Συμβουλευτικής*, και η άλλη εκείνες που εντάσσονται κάτω από τη γενική ομπρέλα του *Προσανατολισμού*. Για τους σκοπούς αυτής της εργασίας θεωρείται ότι οι δύο αυτές διαστάσεις συναποτελούν ένα ενιαίο όλον με τίτλο «*Συμβουλευτική-Προσανατολισμός*» (εφεξής για λόγους συντομίας «ΣΥΠ»)². Η τάση σήμερα διεθνώς είναι να χρησιμοποιείται περισσότερο, και κάποτε αποκλειστικά, ο όρος Συμβουλευτική ακόμη και για την καθαυτό επαγγελματική διάσταση του θεσμού.

Μια ενδελεχής *ανάλυση περιεχομένου* του θεσμού αυτού οδηγεί σε ένα μεγάλο αριθμό λειτουργιών που υλοποιούνται κατά την εφαρμογή του θεσμού (βλ. Δημητρόπουλος 2002β). Οι «λειτουργίες» αναφέρονται στο τι προσφέρει ο θεσμός στο άτομο ή σε ομάδες ατόμων γενικά. Κύριες τέτοιες λειτουργίες είναι: η Πληροφόρηση (περιβαλλοντογνωσία), η αυτογνωσία-αυτοαντίληψη, η Προσωπική / Επαγγελματική Ανάπτυξη - η Εξέλιξη - η Μετάβαση, η Λήψη Αποφάσεων, η Απόκτηση Δεξιοτήτων Ζωής, η Προσαρμογή / η Ένταξη / η Επανεένταξη, η Τοποθέτηση, η Παραπομπή και η Συμβουλευτική Υποστήριξη.

Με μια διαφορετική θεώρηση ή διατύπωση, οι παραπάνω λειτουργίες μπορούν να αναδιατυπωθούν έτσι ώστε να αποτελέσουν τους *γενικούς σκοπούς* του θεσμού αυτού.

² Γίνεται λόγος για το γνωστό από την αγγλική «Counselling and Guidance».

5. Με Ποιες Επιστήμες Σχετίζεται

Ο θεσμός «Συμβουλευτική-Προσανατολισμός» σχετίζεται με διάφορα επιστημονικά πεδία. Σε μεγαλύτερο όμως βαθμό συνδέεται με την Ψυχολογία, την Παιδαγωγική, την Κοινωνιολογία, τη Φιλοσοφία και την Οικονομική Επιστήμη (ιδίως στην πλευρά που αφορά τον επαγγελματικό προσανατολισμό, την αγορά εργασίας, τα επαγγέλματα κτλ.). Από τις επιστήμες αυτές δανείζεται θεωρητικό υπόβαθρο, πληροφορίες, μεθοδολογία, πρακτικές, φιλοσοφία κτλ.

Με άλλα λόγια, η Συμβουλευτική με τον Προσανατολισμό, θεωρούμενα ως ενιαίο όλον, ως ενιαίο γνωστικό αντικείμενο, είναι ένα *διεπιστημονικό αντικείμενο*. Γι' αυτό και η εφαρμογή του διέπεται από τις αρχές της *διεπιστημονικότητας* (για την εφαρμογή του αντλεί στοιχεία από διάφορες επιστήμες) και κάποτε *διεπαγγελματικότητας* (η εφαρμογή του συνδέεται με διάφορα επαγγέλματα, ως εγγενές μέρος τους).

6. Χαρακτηριστικά του Θεσμού

Τόσο σε επιστημονικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο εφαρμοσμένης πρακτικής, η Συμβουλευτική και ο Προσανατολισμός, ως θεσμός, διακρίνονται για διάφορα γνωρίσματα που διαθέτουν. Δύο σημαντικά είναι τα εξής:

- α) Πρώτον, ο θεσμός είναι κατά βάση *εξελικτικός* από τη φύση του, ακριβώς επειδή εξελικτική είναι και η πορεία του ανθρώπου μέσα από τις διάφορες εξελικτικές-αναπτυξιακές βαθμίδες. Παράλληλα, το πλαίσιο μέσα στο οποίο ο άνθρωπος πραγματοποιεί αυτή την εξελικτική πορεία είναι συνεχώς μεταβαλλόμενο, συνεχώς εξελισσόμενο. Αυτό δημιουργεί την υποχρέωση να είναι αντίστοιχα *αναπτυξιακής μορφής και η παρέμβαση* από πλευράς του θεσμού (Κοσμίδου 1996). Οι όροι *Δυναμικός Προσανατολισμός* και *Δυναμική Συμβουλευτική* που έχουν χρησιμοποιηθεί στην ελληνική βιβλιογραφία αποδίδουν ακριβώς αυτή την ποιότητα του θεσμού (βλ. Δημητρόπουλος 2002α, 2002β, 2001, 2002).

Βεβαίως υπάρχουν περιπτώσεις, ιδίως σε εξωσχολικές εφαρμογές του θεσμού, όπου η ανάγκη για βραχύχρονη παρέμβαση επιβάλλει διαφορετικές προσεγγίσεις. Η παρούσα εργασία όμως παραμένει στην αμετακίνητη θέση ότι η συνολική φιλοσοφία, μέσα στην οποία επιχειρείται και αυτή η βραχύχρονη παρέμβαση, και πάλι παραμένει εξελικτική-αναπτυξιακή.

Μέσα στο πλαίσιο μιας συνολικής θεώρησης αυτής της εξελικτικής-αναπτυξιακής πορείας του ατόμου, και της παρέμβασης από πλευράς του θεσμού αντίστοιχα, έχει τελευταία δοθεί διεθνώς ιδιαίτερη έμφαση στον λεγόμενο *Δια-βίου Προσανατολισμό* (life-long), κατά προέκταση της έμφασης που δίνεται στη Δια-βίου μάθηση, Εκπαίδευση και Κατάρτιση.

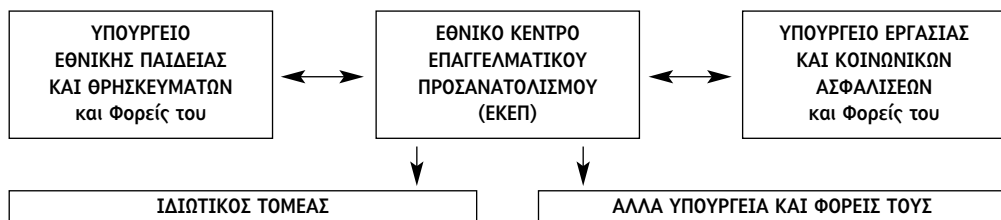
- β) Δεύτερον, ο θεσμός στηρίζεται στη θεώρηση του ατόμου *ως όλου*. Δε θεωρεί ότι το άτομο αποτελείται από ξεχωριστές και ασύνδετες μεταξύ τους όψεις (τους γνωστούς τομείς: γνωστικό, συναισθηματικό, κοινωνικό, επαγγελματικό κτλ.) δίνοντας έμφαση σε μία (όπως γινόταν παραδοσιακά με την επαγγελματική διάσταση). Αντίθετα, θεωρεί το άτομο ως μία ενιαία οντότητα η οποία πρέπει να αναπτύσσεται, ολόπλευρα και συνολικά. Ενιαία, αντίστοιχα, είναι και η θεώρηση της παρέμβασης από πλευράς του θεσμού. Η *συνολικότητα*, συνεπώς, στην εφαρμογή του θεσμού αποτελεί βασικό κανόνα.

7. Πού Εφαρμόζεται ο Θεσμός. Γενική Εποπτεία

Ο θεσμός αυτός σήμερα εφαρμόζεται σε διάφορα πλαίσια. Μια γενική εικόνα δίνεται με το Διάγραμμα 1. Όπως φαίνεται στο διάγραμμα αυτό, η πλευρά του θεσμού που αφορά ιδιαίτερα στην εκπαιδευτική και επαγγελματική διάσταση αποτελεί περισσότερο ευθύνη των υπηρεσιών των Υπουργείων Παιδείας και Εργασίας. Τα Υπουργεία αυτά, για την εξασφάλιση ενιαίας πολιτικής, ενιαίας επο-

πτείας, αλλά και κυρίως ενιαίου συντονισμού σε εθνικό επίπεδο, προχώρησαν πρόσφατα στην ίδρυση του Εθνικού Κέντρου Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΕΚΕΠ). Ήδη στο ΕΚΕΠ βρίσκεται σε εξέλιξη μια προσπάθεια θέσπισης διαδικασιών πιστοποίησης υπηρεσιών και φορέων ΣΥΠ και δημιουργίας ενός μητρώου ειδικών στελεχών.

Η εφαρμογή του θεσμού στο χώρο της απασχόλησης αποτελεί ευθύνη των υπηρεσιών του ΟΑΕΔ, ο οποίος, με ανανεωμένη προσέγγιση μετά την πρόσφατη αναδόμησή του ως φορέα, και μέσω των ΚΠΑ (Κέντρων Προώθησης της Απασχόλησης), επιχειρεί αναδιάρθρωση των υπηρεσιών Επαγγελματικού Προσανατολισμού με έμφαση στην απασχόληση. Η εφαρμογή του θεσμού στον τομέα της επανένταξης αποτελεί ευθύνη διαφόρων φορέων που, κατά κανόνα, εποπτεύονται από το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας.

Διάγραμμα 1.

Συνολική θεώρηση της Εικόνας της Εφαρμογής του Προσανατολισμού και της Συμβουλευτικής στη Χώρα μας.

Περιορισμένες εφαρμογές του θεσμού συναντώνται και σε άλλα Υπουργεία, όπως για παράδειγμα στο Υπουργείο Εθνικής Άμυνας.

Ευρεία εφαρμογή του θεσμού γίνεται στο πλαίσιο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, και κυρίως μέσα από υπηρεσίες ή προγράμματα που λειτουργούν στους (περισσότερους) μεγάλους Δήμους.

Μια ακόμη πιο ευρεία εφαρμογή του θεσμού γίνεται στον ιδιωτικό τομέα, στον οποίο, είτε μεμονωμένα άτομα είτε γραφεία, ιδιωτικά κέντρα κτλ. προσφέρουν υπηρεσίες Προσανατολισμού και Συμβουλευτικής. Μία από τις όψεις του θεσμού που εφαρμόζεται στον ιδιωτικό τομέα, και ήδη αρχίζει να διευρύνεται και στη χώρα μας, σχετίζεται με την Ανάπτυξη Προσωπικού σε οργανισμούς και επιχειρήσεις.

Τέλος, η σημαντικότερη ίσως εφαρμογή του θεσμού παρατηρείται στην Εκπαίδευση, που είναι και το θέμα της επόμενης ενότητας.

Β. Ο ΘΕΣΜΟΣ ΣΥΠ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

1. Η Εξέλιξη του Θεσμού στην Εκπαίδευση

Όπως αναφέρθηκε, η εισαγωγή του θεσμού στην Εκπαίδευση έγινε το 1953, παράλληλα με την εισαγωγή του στο Υπουργείο Εργασίας, σε εφαρμογή της Διεθνούς Σύμβασης που είχε υπογραφεί από τη χώρα μας λίγο νωρίτερα (Δημητρόπουλος 1998). Στην αρχή έγινε μια σοβαρή προσπάθεια, η οποία όμως στη συνέχεια σταδιακά ατόνισε, μέχρι το 1976, οπότε ο θεσμός επανέρχεται στη νομοθεσία ως Σ.Ε.Π., όπως εμφανίζεται μέχρι σήμερα.

Παρά την αξιολογημένη προσπάθεια που κατεβλήθη στην Εκπαίδευση στο διάστημα που ακολούθησε, τα αποτελέσματα δεν μπορούν να χαρακτηριστούν θεαματικά. Μια σημαντική ώθηση στην οργάνωση του Σ.Ε.Π. στην Εκπαίδευση δόθηκε με την υποστήριξη του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (ΚΠΣ)

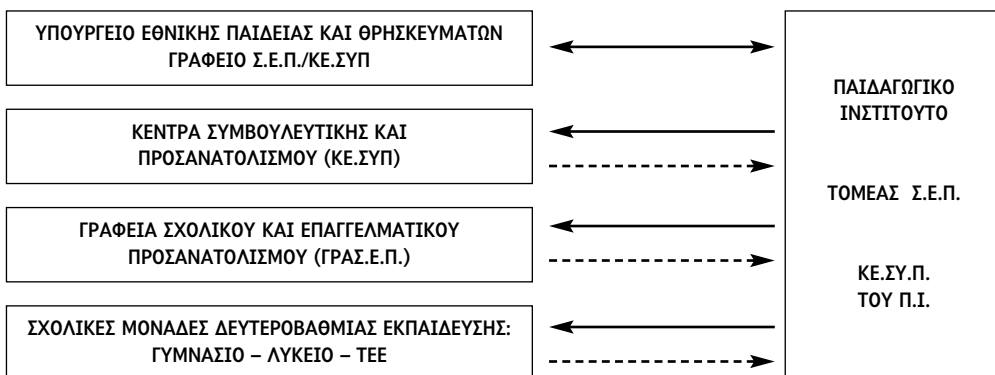
κατά το διάστημα 1997-2002, που με πρωτοβουλία του Π.Ι (Παιδαγωγικού Ινστιτούτου) οργανώθηκε ο θεσμός στη σημερινή του μορφή. Ιδρύθηκαν τα ΚΕ.ΣΥΠ και τα ΓΡΑΣ.Ε.Π., επιμορφώθηκε για μια φορά ακόμη προσωπικό, σχεδιάστηκε η επέκταση του θεσμού στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και η διάχυσή του πολυεπίπεδα στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, εκπονήθηκε ψυχομετρικό υλικό, καθώς και υλικό εκπαιδευτικής και επαγγελματικής πληροφόρησης με τη μορφή Οδηγών, οργανώθηκε Παρατηρητήριο³ γενικά έγινε μια σοβαρή προσπάθεια αναδιοργάνωσης και προώθησης του θεσμού. Εντούτοις μεγάλο μέρος του υλικού που δημιουργήθηκε στο διάστημα εκείνο δεν έχει χρησιμοποιηθεί στην εκπαιδευτική πράξη μέχρι σήμερα.

Στο πλαίσιο του Γ' ΚΠΣ, από το 2002 και εξής, η προσπάθεια συνεχίζεται με τη δηλωμένη πρόθεση για διεύρυνση και βελτίωση της υποδομής του θεσμού, αύξηση των ΓΡΑΣ.Ε.Π., ίδρυση ΓΡΑΣ.Ε.Π. και στα ΤΕΕ κτλ.

2. Η Διάρθρωση του Συστήματος Σήμερα

Η οργανωτική δομή του συστήματος του Σ.Ε.Π. σήμερα χαρακτηρίζεται για την πολύ-επιπεδική του διάρθρωση. Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 2, στην οργάνωση αυτή αντιπροσωπεύονται όλα τα επίπεδα: Η κεντρική υπηρεσία του ΥΠΕΠΘ, το ΠΙ, τα ΚΕΣΥΠ, τα ΓΡΑΣ.Ε.Π. και οι σχολικές μονάδες.

Η λειτουργία του κάθε επιπέδου, οι λειτουργοί και τα καθήκοντά τους έχουν προσδιοριστεί με υπηρεσιακές πράξεις.

Διάγραμμα 2: Διεπιπεδική Οργανωτική Διάρθρωση του ΣΕΠ

3. Σκοποί του Θεσμού

Ήδη στον πρόλογο έχουν καταχωριστεί μερικές ιδέες αναφορικά με το γενικό σκοπό του θεσμού στο Σχολείο και στην Εκπαίδευση. Οι επιμέρους λειτουργίες του θεσμού έχουν επίσης αναφερθεί στην ενότητα Α. Με τις λειτουργίες αυτές συνάδουν οι κύριες εφαρμογές του θεσμού στην Εκπαίδευση.

Είναι προφανές ότι, ιδιαίτερα στην τρίτη τάξη του Γυμνασίου, έμφαση δίνεται στη διευκόλυνση του μαθητή προκειμένου να χαράξει το *σχέδιο ζωής* του και να ενσωματώσει σ' αυτό τις επιλογές και τις ενέργειές του που αφορούν τη μετά το Γυμνάσιο πορεία του³.

³ Για μια αναλυτική παρουσίαση της διαδικασίας κατάρτισης ενός σχεδίου ζωής βλ. Δημητρόπουλος (2002ε).

4. Γενική Προσέγγιση Εφαρμογής

Το θέμα της μεθοδολογίας εξετάζεται διεξοδικότερα παρακάτω, στην ενότητα Γ'. Στο σημείο αυτό δίνεται μόνο το γενικό μεθοδολογικό περίγραμμα που υιοθετείται στην εργασία αυτή για την εφαρμογή του θεσμού στο σχολείο.

Η εφαρμογή του θεσμού στο σχολείο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης σχετίζεται άμεσα με την εστίαση σε συγκεκριμένες εξελικτικές βαθμίδες που ταυτίζονται στο σύνολό τους σχεδόν με την εφηβική ηλικία. Πάντοτε όμως η εφαρμογή αυτή εντάσσεται μέσα στη συνολική *δυναμική αναπτυξιακή θεώρηση της εξελικτικής πορείας του ατόμου*. Έτσι, η γενική μεθοδολογική προσέγγιση διαπερνάται από δύο κύριους άξονες: την *εξελικτικότητα* και τη *διαθεματικότητα*, που στην πράξη εφαρμόζεται μέσα από τη *διάχυση* (Ματσαγγούρας 2002, Δημητρόπουλος 2001, 2002β και 2002γ).

Στο πλαίσιο του πρώτου άξονα, η εφαρμογή του θεσμού στη σχολική πράξη επιχειρείται μέσα από πρακτικές *εξελικτικού-αναπτυξιακού* χαρακτήρα (βλ. Κοσμίδου 1996, Δημητρόπουλος 2002γ).

Στο πλαίσιο του δεύτερου άξονα, η εφαρμογή του θεσμού στη σχολική πράξη επιχειρείται μέσα από πρακτικές που επιτρέπουν τη *διάχυση* των λειτουργιών του θεσμού σε όλο το εύρος του σχολικού προγράμματος, καθώς και στο σύνολο των εξω-διδασκικών δραστηριοτήτων του μαθητή (Δημητρόπουλος 2001 και 2002α).

5. Ομάδες-στόχοι

Στο σχολείο οι ομάδες στις οποίες απευθύνεται κυρίως ο θεσμός, είναι οι ακόλουθες:

- α) Γενικότερα οι μαθητές, που μέσω των υπηρεσιών του θεσμού διευκολύνονται και υποστηρίζονται στην προσωπική, εκπαιδευτική, κοινωνική και επαγγελματική τους ανάπτυξη.
- β) Οι μαθητές ειδικών κατηγοριών, για τους οποίους απαιτείται ιδιαίτερη φροντίδα και ιδιαίτερο ενδιαφέρον από την εκπαίδευση. Ενδεικτικά, γίνεται λόγος για τα ΑΜΕΑ, για διάφορες ευαίσθητες ομάδες (πρόσφυγες, παλιννοστούντες, επαναπατριζόμενοι κτλ.), ευάλωτες ή ευπαθείς ομάδες κοκ.
- γ) Οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί αποτελούν αντικείμενο ενδιαφέροντος για το θεσμό, είτε στο γενικότερο πλαίσιο της παρέμβασης για προσωπική υποστήριξη είτε στο πλαίσιο της υποστήριξης για τη διαθεματική εφαρμογή (εφαρμογή στο μάθημά τους) του θεσμού.
- δ) Οι γονείς των μαθητών είναι μια πολύ σημαντική ομάδα παρέμβασης, με κύρια επιδίωξη να συμβάλλουν από τη δική τους σκοπιά, εποικοδομητικά και προληπτικά στην ευόδωση της όλης προσπάθειας εφαρμογής του θεσμού.
- ε) Άλλοι φορείς, στο πλαίσιο της συμβουλευτικής συνεργασίας, όπως φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης, φορείς άλλων εξωσχολικών υπηρεσιών, προγραμμάτων που σχετίζονται με την καταπολέμηση των ναρκωτικών και του αλκοολισμού, με ένταξη και επανένταξη κοκ.

6. Οι Λειτουργοί του Σ.Ε.Π. και ο ρόλος τους

Ο όρος «Λειτουργός του θεσμού» χρησιμοποιείται εδώ με την ευρεία έννοια για να δηλώσει κάθε επιστήμονα εξειδικευμένο στην εφαρμογή των λειτουργιών του θεσμού ΣΥΠ. Είναι προφανές ότι στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση βασικοί λειτουργοί του θεσμού είναι οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί που έχουν την ανάλογη εξειδίκευση ή επιμόρφωση. Στο πλαίσιο της διάχυσης, όλοι οι εκπαιδευτικοί είναι δύναμις συνεργάτες στην υλοποίηση κάποιων από τις λειτουργίες του θεσμού.

Υπάρχει ακόμη ασάφεια αναφορικά με τους συγκεκριμένους τίτλους των λειτουργών του θεσμού στα διάφορα επίπεδα στην Εκπαίδευση. Θα αποφύγουμε στο σημείο αυτό να εμπλακούμε στο πρό-

βλημα της ορολογίας. Εξάλλου, το θέμα της σωστής συμπεριφοράς του επιτυχημένου καθηγητή Σ.Ε.Π. είναι αντικείμενο συζήτησης σε επόμενη ενότητα.

Ο **ρόλος** των λειτουργιών αυτών είναι, γενικά, η υλοποίηση του θεσμού μέσα από τις διάφορες προβλεπόμενες θέσεις (του Υπεύθυνου Σ.Ε.Π., του Υπεύθυνου ΓΡΑΣ.Ε.Π., του Καθηγητή Σ.Ε.Π. στη σχολική μονάδα). Κάπως πιο εξειδικευμένα και προκειμένου να είναι επιτυχής η εφαρμογή του θεσμού, **οι γενικότεροι ρόλοι για τον Καθηγητή Σ.Ε.Π. (Καθηγητή - Σύμβουλο)** στο Σχολείο, που κάποτε ταυτίζεται με τον Υπεύθυνο του ΓΡΑΣ.Ε.Π., μπορούν να είναι οι παρακάτω.

1. Εφαρμογή του θεσμού μέσα από το «μάθημα» («διδασκτικός» ρόλος).
2. Εφαρμογή άλλων λειτουργιών του θεσμού στο σχολείο (εφαρμοστικός-υποστηρικτικός ρόλος).
3. Συντονισμός της όλης προσπάθειας εφαρμογής του θεσμού στο σχολείο ή σε σχολεία (συντονιστικός ρόλος).
4. Εκπαίδευση των υπόλοιπων καθηγητών για την εφαρμογή και διάχυση του θεσμού στα άλλα μαθήματα και γενικά στις υπόλοιπες σχολικές δραστηριότητες (εκπαιδευτικός-πολλαπλασιαστικός ρόλος).
5. Εφαρμογή του θεσμού μέσω άλλων οργανωμένων σχετικών προγραμμάτων (αγωγής σταδιοδρομίας, προγραμμάτων ευέλικτης ζώνης κτλ.).
6. Υποστήριξη συναδέλφων καθηγητών και του διευθυντή για την εφαρμογή του θεσμού (υποστηρικτικός ρόλος).
7. Συμβουλευτική υποστήριξη μαθητών και γονέων (συμβουλευτικός ρόλος).
8. Εκπαίδευση και υποστήριξη άλλων φορέων όπως σχετικών φορέων της τοπικής κοινωνίας, της τοπικής αυτοδιοίκησης. Συνεργασία με φορείς (της Εκπαίδευσης, της Απασχόλησης, της Τοπικής Αυτοδιοίκησης κτλ.) έξω από τη σχολική μονάδα (ρόλος συμβουλευτικής συνεργασίας).

Προκειμένου να είναι σε θέση ο Καθηγητής - Σύμβουλος να ανταποκριθεί στους ρόλους αυτούς με επιτυχία, είναι ανάγκη να διαθέτει ορισμένα χαρακτηριστικά και να τηρεί μερικές βασικές αρχές. Μια σταχυολόγηση χαρακτηριστικών του επιτυχημένου καθηγητή Σ.Ε.Π. φαίνεται παρακάτω⁴.

1. Προσωπικά Χαρακτηριστικά

- α) Να έχουν ερευνητικό νου, φαντασία, ευελιξία, να μην προσκολλώνται στο γράμμα του νόμου και να παίρνουν πρωτοβουλίες.
- β) Να είναι άτομα ζεστά, ανοιχτά, ευαίσθητα, αυθόρμητα, ενθουσιώδη, γνήσια, φιλικά, προσιτά, ανθρώπινα.
- γ) Να ξέρουν να ακούν, να δημιουργούν ατμόσφαιρα εμπιστοσύνης και κατανόησης στην τάξη και
- δ) Να είναι άτομα ώριμα κα συγκροτημένα.

2. Αισθήματα και Στάσεις προς τους Νέους

- α) Να κατανοούν τις ανάγκες των νέων, να τους πλησιάζουν και να συζητούν τα προβλήματα τους μέσα από πραγματικό διάλογο.
- β) Να έχουν πίστη και αγάπη για τον άνθρωπο γενικότερα και για τους νέους ειδικότερα, και

⁴ Στοιχεία από έρευνα (Κοσμίδου 1988) με κυρίαρχο ερώτημα : Ποιες ιδιότητες χαρακτηρίζουν ένα/ μια επιτυχημένο /η καθηγητή/ τρια ΣΕΠ; Πηγή : απόσπασμα από σχετικό άρθρο της Κοσμίδου-Hardy (1997β).

- γ) Να αποφεύγουν να κατευθύνουν τους μαθητές σε αποφάσεις δικές τους, αλλά να τους βοηθούν να αποκτήσουν εμπιστοσύνη στον εαυτό τους και να προβαίνουν σε αποφάσεις δικής τους επιλογής.

3. Επαγγελματική Συμπεριφορά

- α) Να είναι κοινωνικοί, για να μπορούν να δημιουργούν καλές διαπροσωπικές σχέσεις.
β) Να συνεργάζονται με τους μαθητές, τους συναδέλφους και τους γονείς.

4. Βασικά Παιδαγωγικά Χαρακτηριστικά και Τρόποι Επικοινωνίας

- α) Να μην προσφέρουν έτοιμη γνώση στους μαθητές, αλλά να τους βοηθούν να μάθουν πώς να ανακαλύπτουν τη γνώση και πώς να τη χρησιμοποιούν.
β) Να είναι παιδαγωγοί που δεν χρειάζονται τους μύθους του «ειδικού» ή της «αυθεντίας» για να επιβιώσουν στην τάξη.
γ) Να βοηθούν τους μαθητές να κατανοήσουν την αβεβαιότητα που χαρακτηρίζει κάθε είδους γνώση στη σημερινή εποχή και στο πώς να τη βελτιώνουν.
δ) Να μαθαίνουν από τους μαθητές τους, όπως οι δεύτεροι μαθαίνουν από αυτούς.
ε) Να είναι παιδαγωγοί που «η γνώση την οποία 'αφήνουν' στους μαθητές από κάθε εμπειρία συνάντησης, είναι γνώση τρόπου ζωής».

Τα παραπάνω στοιχεία είναι φανερό ότι δεν θα πρέπει να χαρακτηρίζουν μόνον τον εκπαιδευτικό που εφαρμόζει τον Σ.Ε.Π. στο σχολείο αλλά τους εκπαιδευτικούς όλων των ειδικοτήτων. Έτσι λοιπόν προωθείται μέσω της παραπάνω προσέγγισης ένα σύγχρονο επαγγελματικό προφίλ του εκπαιδευτικού (είτε εφαρμόζει Σ.Ε.Π. είτε διδάσκει οποιοδήποτε άλλο αντικείμενο) ως:

- συμβούλου (counselor), ο οποίος στηρίζει την ψυχολογική ανάπτυξη των μαθητών
- κοινωνού (communicator) γνώσης, υγιών στάσεων, αξιών και προτύπων – μέσα από ένα ολικό μοντέλο επικοινωνίας,
- ερευνητή και παραγωγού γνώσης, μέσα από τη μέθοδο της Κριτικής και Ενεργού έρευνας.

Βασικές προϋποθέσεις για την κατάκτηση των παραπάνω διαστάσεων του εκπαιδευτικού ρόλου είναι η προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών, μέσα από την κριτική αυτογνωσία και την κριτική κοινωνική ενημέρωση.

Στο ίδιο πνεύμα προσδιορίζεται από τη σχετική νομοθεσία ο ρόλος του καθηγητή που εφαρμόζει το πρόγραμμα Σ.Ε.Π.. Συγκεκριμένα, αναφέρεται⁵: «ο καθηγητής που εφαρμόζει το πρόγραμμα Σ.Ε.Π. είναι ο συντονιστής, ο εμψυχωτής της ομάδας και ο διευκολυντής της μαθησιακής διαδικασίας. Χωρίς να παραμένει θεατής των όσων συμβαίνουν, σχεδιάζει τις διαδικασίες μάθησης, δημιουργεί κατάλληλο παιδαγωγικό κλίμα, προσπαθεί να αναπτύξει δεξιότητες επικοινωνίας με άτομα και ομάδες, αλλά και με φορείς έξω από το σχολείο. Ο καθηγητής στηρίζει και βοηθάει τους μαθητές στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές τους αποφάσεις, χωρίς να χειραγωγεί και να καθοδηγεί ο ίδιος. Εφαρμόζει μεθόδους που είναι κατάλληλες για την ηλικία, τις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα των μαθητών και τις ιδιαιτερότητες της κάθε διδακτικής ενότητας. Ιδιαίτερη σημασία έχει η εναλλαγή των μεθόδων και ο συνδυασμός τους, ώστε το μάθημα να προκαλεί το ενδιαφέρον των μαθητών».

⁵ ΦΕΚ 304/ Β/13-3-03, σελ. 4159-4160.

Γ. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ

Η εφαρμογή του θεσμού ΣΥΠ στην πράξη, σε έναν αυστηρά δομημένο και οργανωμένο χώρο όπως είναι η Εκπαίδευση, δεν μπορεί να αφήνεται στην τύχη. Αντίθετα, απαιτεί συστηματικό μεθοδολογικό πλαίσιο. Ο καθηγητής Σ.Ε.Π., λοιπόν, έχει ανάγκη να δημιουργήσει και να αξιοποιήσει ένα τέτοιο συστηματικό πλαίσιο, που όμως να στηρίζεται σε αυστηρά επιστημονική μεθοδολογία. Με τον όρο «μεθοδολογία» (πάνω στον οποίο υπάρχει έντονη σύγχυση τόσο στη διεθνή όσο και στην ελληνική βιβλιογραφία, αλλά και πρακτική) στην εργασία αυτή νοούμε ένα οργανωμένο σύνολο μεθοδολογικών στοιχείων, ένα συστηματικό πλέγμα μεθοδολογικών διαστάσεων, που αποτελούν ένα ενιαίο όλον, διέπονται από συγκεκριμένους κανόνες και συνδέονται μεταξύ τους στο πλαίσιο μιας «συστημικής σχέσης».

Η Συγγραφική Ομάδα βρίσκεται μακράν του να επιθυμεί να επιβάλει στον Καθηγητή Σ.Ε.Π. συγκεκριμένα μεθοδολογικά πρότυπα. Αντίθετα, υποστηρίζει την άποψη ότι ο Λειτουργός του θεσμού στην Εκπαίδευση έχει ανάγκη να αναπτύξει ένα δικό του προσωπικό πλαίσιο μεθοδολογίας για την εφαρμογή του θεσμού. Κάτι τέτοιο όμως απαιτεί βαθιά θεωρητική γνώση αλλά και μακρά εμπειρία στην πράξη του. Επειδή πολλοί εκπαιδευτικοί δεν διαθέτουν τα ανωτέρω όταν αρχίζουν να ασχολούνται με τον θεσμό, καλό είναι να ξεκινούν από δεδομένα μεθοδολογικά μοντέλα.

Μερικές τέτοιες μεθοδολογικές προτάσεις, που αντλούν από τη θεωρία ΣΥΠ και τη διεθνή εμπειρία, αλλά έχουν αναπτυχθεί και στη δική μας πραγματικότητα, παρουσιάζονται σε αυτό το Βιβλίο. Για λόγους καθαρά πρακτικούς, παρουσιάζονται στο Παράρτημα στο τέλος του Βιβλίου. Έτσι, το Παράρτημα μπορεί να ιδωθεί ως μια προέκταση του πρώτου αυτού μέρους και κυρίως της παρούσας ενότητας.

Τονίζεται όμως ότι, όπως αναφέρθηκε και στην Ενότητα Β4 παραπάνω, *η γενική μεθοδολογική προσέγγιση στην εφαρμογή του θεσμού στην Εκπαίδευση στη χώρα μας είναι στη φύση της απαρέγκλιτα **εξελεγκτική-αναπτυξιακή**. Αυτήν την αναπτυξιακή χροιά αντανακλούν και τα κείμενα του παραρτήματος.*

Έτσι, το Βιβλίο Καθηγητή προσφέρει συνολικά στο Λειτουργό του θεσμού μεθοδολογική βοήθεια σε τέσσερα επίπεδα: 1) Προσφέρει τα μεθοδολογικά στοιχεία που προαναφέρθηκαν, μέσα από μια σειρά συγκεκριμένων μεθοδολογικών προτάσεων (βλ. Παράρτημα παρακάτω). 2) Προσφέρει συγκεκριμένες πρακτικές μεθοδολογικές οδηγίες για την υλοποίηση των ασκήσεων και εργασιών που περιέχονται στο Βιβλίο του Μαθητή (βλ. Μέρος Δεύτερο παρακάτω). 3) Προσφέρει μια σειρά ειδικών υποστηρικτικών κειμένων σχετικών με τα περιεχόμενα του Βιβλίου (βλ. Μέρος Τρίτο παρακάτω). 4) Προσφέρει βιβλιογραφική υποστήριξη με τη μορφή βιβλιογραφικών αναφορών και συμπληρωματικής βιβλιογραφίας (βλ. Μέρος Τρίτο παρακάτω).

Με την ολοκλήρωση του Πρώτου Μέρους καλό είναι να τονιστούν, ανακεφαλαιωτικά, μερικές αρχές που χρειάζεται να διέπουν το ρόλο του λειτουργού συμβουλευτικής:

- *Ο πιο βασικός παράγοντας για την εφαρμογή του θεσμού είναι οι λειτουργοί του, ενώ ουσιαστική προϋπόθεση για την επιτυχία του είναι η ετοιμότητά τους για το ρόλο αυτό.*
- *Κανένα βοήθημα δεν είναι δυνατόν να αναπληρώσει σε ουσιαστικό βαθμό τις ειδικές σπουδές πάνω στο αντικείμενο της Συμβουλευτικής και του Προσανατολισμού, ούτε τη διάθεση του εκπαιδευτικού για μάθηση, για ενημέρωση πάνω στο θεσμό, για προσωπική ανάπτυξη, για βελτίωση.*

- Ουσιαστική συνθήκη για την επιτυχία ενός λειτουργού στο θεσμό αυτό είναι η αγάπη του για το αντικείμενο αυτό. Κανείς δεν μπορεί να προσφέρει ουσιαστικά (πέραν του «τυπικού») σε έναν τομέα που δεν τον αγαπάει.
- Σημαντική προϋπόθεση, για να προσφέρει κανείς ουσιαστικά στο πλαίσιο ενός «θεσμού επικούρησης του ανθρώπου», είναι η αγάπη για τον άνθρωπο και η θετική προδιάθεση να προσφέρει σ' αυτόν.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ Σ.Ε.Π. ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΡΩΤΗ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Α. ΤΡΙΤΗ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ: Η ΤΑΞΗ – ΚΛΕΙΔΙ

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ: 1 ώρα

ΛΕΞΕΙΣ/ΦΡΑΣΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ

- ΚΕ.ΣΥ.Π.
- ΓΡΑ.Σ.Ε.Π..
- Μετάβαση
- Ατομικός φάκελος μαθητή (portfolio)

Στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι να βοηθηθούν οι μαθητές:

- να κατανοήσουν την έννοια της «μετάβασης» και να ευαισθητοποιηθούν σχετικά με την αναγκαιότητα της σωστής και έγκαιρης προετοιμασίας τους, ώστε οι διάφορες μεταβάσεις να μετατρέπονται σε ευκαιρίες για προσωπική ανάπτυξη και εξέλιξη.
- να αναπτύσσουν προβληματισμούς για την κρίσιμη φάση (Γ' Γυμνασίου) της σχολικής πορείας στην οποία βρίσκονται.

Θεμελιώδεις Διαθεματικές Έννοιες

- *Αλληλεπίδραση*: Η αλληλεπίδραση του ατόμου με τον εξωτερικό κόσμο που το περιβάλλει (φίλοι, καθηγητές, οικογενειακό περιβάλλον), καθώς και με το σύστημα εκπαίδευσης.
- *Επικοινωνία*: Η επικοινωνία (μεταξύ δύο ανθρώπων ή ανάμεσα στα μέλη μιας ομάδας ή μεταξύ ομάδων ή χωρών κτλ.) ως δυναμικό φαινόμενο, ικανό να επηρεάσει όλα τα άτομα που αλληλεπιδρούν. Μπορείτε να εστιάσετε σε συγκεκριμένα παραδείγματα, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και την ειδικότητά σας.

Μεθοδολογία Διδασκαλίας

Πριν ξεκινήσετε την εφαρμογή της πρώτης ενότητας Σ.Ε.Π., σκόπιμο είναι να αφιερώσετε λίγα λεπτά σε μια μικρή εισαγωγή, η οποία θα αφορά στους στόχους του θεσμού και στη μεθοδολογία που θα

ακολουθηθεί κατά την προσέγγιση των διαφόρων θεμάτων Σ.Ε.Π.. Επίσης ζητήστε από τους μαθητές να βοηθήσουν, προκειμένου να εφαρμοστούν στην τάξη «οι ευνοϊκοί όροι λειτουργίας Σ.Ε.Π.». Προϋπόθεση για να το κάνουν είναι να αγκαλιάσουν το μάθημα, να το αγαπήσουν, να το εκτιμήσουν. Στο βιβλίο αυτό θα βρείτε χρήσιμο υλικό για τους στόχους, τη φιλοσοφία και τη μεθοδολογία εφαρμογής του θεσμού Σ.Ε.Π., το οποίο θα σας βοηθήσει και γενικότερα ως υποστηρικτικό υλικό, αλλά και ειδικότερα στην πρώτη συνάντηση με τους μαθητές.

Συγκεκριμένα, για την υπο-ενότητα «Τρίτη Γυμνασίου: Η τάξη – κλειδί» καλό είναι να ενθαρρύνετε τους μαθητές να εκφράσουν ελεύθερα όλες τις σκέψεις και τα συναισθήματα που νιώθουν γι' αυτή την τάξη, η οποία αποτελεί έναν κρίσιμο σταθμό για τη ζωή τους.

Αποφύγετε να αξιολογείτε, να κρίνετε απόψεις και συναισθήματα. Όταν ένα παιδί δυσκολεύεται να μιλήσει, να εκφραστεί, μην το πιέσετε· δείξτε του ότι καταλαβαίνετε τη δυσκολία του. Να μην ξεχνάτε ότι εσείς αποτελείτε το πρότυπο των μαθητών σας για καλή επικοινωνία, δημιουργική αλληλεπίδραση, ζεστασιά, αποδοχή και ανοχή σε κάθε διαφορετικό πέρα από σας.

Οδηγίες για Κάθε Δραστηριότητα

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

- **Στόχοι:** Να δοθεί στους μαθητές η ευκαιρία: α) για έκφραση σκέψεων και συναισθημάτων, β) για επικοινωνία μεταξύ τους και μοίρασμα συναισθημάτων, γ) για προβληματισμό πάνω στους στόχους και στη φιλοσοφία του θεσμού Σ.Ε.Π. και για ενημέρωση πάνω στις υπηρεσίες που προσφέρει ο θεσμός αυτός.
- **Διαδικασία:** Δώστε στους μαθητές δέκα λεπτά περίπου για να διαβάσουν το εισαγωγικό σημείωμα. Μετά ζητήστε τους να απαντήσουν τα πέντε ερωτήματα της δραστηριότητας. Τέλος, προκαλέστε συζήτηση στην τάξη με βάση τις απαντήσεις τους. Στη συζήτηση που θα ακολουθήσει, μιλήστε τους για τα διάφορα μεταβατικά στάδια που περνά ένας άνθρωπος στη ζωή του, για τις δυσκολίες που συνεπάγεται η κάθε μετάβαση και επισημάνετε τους τις δεξιότητες που απαιτείται να διαθέτει το άτομο για να περάσει ομαλά από τη μια κατάσταση στην άλλη. Μπορείτε, αν θέλετε, να ανατρέξετε σε δικές σας εμπειρίες και να τις μεταφέρετε στη συζήτηση. Δώστε έμφαση στην ανάπτυξη της κριτικής στάσης των μαθητών, ενθαρρύνετε την κριτική στάση προς τον εαυτό τους και τον προβληματισμό για το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον προκειμένου να μην αντιμετωπίζουν αβασάνιστα τους υπάρχοντες κοινωνικο-οικονομικούς όρους.

Επίσης αξιολογήστε τις ανάγκες των μαθητών σας με βάση το ερώτημα 4, και συζητήστε μαζί τους την έμφαση που θα δοθεί, τη συγκεκριμένη χρονιά, στην προσέγγιση των διαφόρων θεμάτων Σ.Ε.Π..

Ενθαρρύνετε τους μαθητές για αυτο-διερεύνηση και αυτο-οργάνωση μέσω του *Ημερολογίου* και του *Προσωπικού Φακέλου Μαθητή* που αναφέρονται στο βιβλίο τους.

- **Ολοκληρώνοντας τη δραστηριότητα:** Οι μαθητές βοηθούνται να ανακαλύψουν ότι δεν είναι οι μόνοι που νιώθουν αγωνία, αμφιβολίες και σύγχυση για το τι θα κάνουν στη ζωή τους μετά το Γυμνάσιο. Ενθαρρύνονται να σχεδιάσουν το μέλλον τους και να προετοιμαστούν γι' αυτό. Σ' αυτή τους την προσπάθεια θα τους βοηθήσει η ενημέρωση για το θεσμό Σ.Ε.Π. και για τη δυνατότητα αξιοποίησης των λειτουργιών του.
- **Διάρκεια:** 35 με 40 λεπτά περίπου, λαμβάνοντας υπόψη και χρόνο 5 -10 λεπτών για την εισαγωγή που αναφέραμε (βλ. παραπάνω).

Β. ΤΙ ΚΑΝΩ ΜΕΤΑ ΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ;

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ: 1 ώρα

ΛΕΞΕΙΣ/ΦΡΑΣΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ

- Εκπαιδευτικό σύστημα
- Σχέδιο εργασίας
- Εκπαίδευση
- Ενεργός Έρευνα
- Κατάρτιση
- Εκπαιδευτικές διέξοδοι

Στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι να βοηθηθούν οι μαθητές:

- να διακρίνουν τις έννοιες εκπαίδευση και κατάρτιση
- να περιγράφουν τη δομή του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος
- να συλλέγουν πολύτιμες πληροφορίες για τις σπουδές μετά το Γυμνάσιο
- να διερευνούν τους λόγους για τους οποίους διαφορετικά άτομα προβαίνουν σε διαφορετικές εκπαιδευτικές επιλογές
- να εφαρμόζουν τη μέθοδο του «Σχεδίου Εργασίας» για να προσεγγίζουν διάφορα θέματα Σ.Ε.Π.. Στην προκειμένη περίπτωση, να εξοικειωθούν με το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας μας και να το χρησιμοποιούν, όπου χρειάζεται, ως βάση για τις επιλογές τους.

Θεμελιώδεις Διαθεματικές Έννοιες

- **Σύστημα:** Γνωρίζω την εκπαίδευση ως σύστημα, ως ένα ενιαίο σύνολο διαρθρωμένο σε μέρη, καθένα από τα οποία επηρεάζει τα υπόλοιπα σε ουσιαστικό βαθμό.
- **Επικοινωνία:** Η επικοινωνία (μεταξύ δύο ανθρώπων ή ανάμεσα στα μέλη μιας ομάδας ή μεταξύ ομάδων ή χωρών).
- **Αλληλεπίδραση:** Η αλληλεπίδραση του εκπαιδευτικού συστήματος με την αγορά εργασίας. Επίσης η δομή και οι ευκαιρίες που δίνει το ισχύον εκπαιδευτικό σύστημα επιδρούν στις επιλογές του ατόμου, αλλά και τα ίδια τα άτομα μπορούν με τη δράση τους να επιφέρουν μεταβολές στο υπάρχον κάθε φορά εκπαιδευτικό σύστημα.

Μπορείτε να εστιάσετε σε συγκεκριμένα παραδείγματα, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και την ειδικότητά σας, π.χ. «η εκπαίδευση σε διάφορες χρονικές στιγμές στην ελληνική Ιστορία».

Μεθοδολογία Διδασκαλίας

Στο κεφάλαιο αυτό σας δίνεται η ευκαιρία να εισαγάγετε τους μαθητές στην **ενεργό έρευνα**⁶ και να τους καλλιεργήσετε τη θετική στάση για ενεργό αναζήτηση, συλλογή και κριτική ανάγνωση των πληροφοριών. Στην Πέμπτη Ενότητα μπορείτε να βρείτε περισσότερα στοιχεία σχετικά με το θέμα της πληροφόρησης.

Στο πλαίσιο αυτό και αναφερόμενοι στη μέθοδο του Σχεδίου Εργασίας (project), προσπαθήστε να τους μεταδώσετε τη γενικότερη φιλοσοφία που αυτή εμπεριέχει: σχεδιασμός, σκοπός, προτεραιότη-

⁶ Βλέπε σχετικά : Κοσμίδου-Hardy (1989), Δημητρόπουλος (2003β) και στο Παράρτημα.

τες, οργάνωση, επιλογή ενεργειών και δραστηριοτήτων, πραγματοποίηση, παρατήρηση, αξιολόγηση. Τονίστε, ακόμη, ότι η μέθοδος αυτή δεν είναι απλώς ένας τρόπος εργασίας αλλά μια στάση ζωής, η οποία σήμερα κυριαρχεί σε όλες τις ανθρώπινες δραστηριότητες και τη συναντάμε παντού: στις επιχειρήσεις, στις σπουδές, στην εργασία, στον αθλητισμό, στην πολιτική κτλ. Επίσης, τονίστε ότι το σχέδιο εργασίας είναι μια ερευνητική δραστηριότητα που στοχεύει στη βελτίωση και στην αλλαγή (βλ. και «Ενεργός Έρευνα» στο Παράρτημα). Προσπαθήστε να εμπνεύσετε στα παιδιά ιδέες και διάθεση, ώστε να προετοιμαστούν για να εκπονήσουν αντίστοιχα σχέδια εργασίας σε κάθε ενότητα του Σ.Ε.Π. Τα σχέδια αυτά μπορούν να εκπονηθούν από τους μαθητές στο σπίτι τους υπό μορφή εργασιών, ενώ εσείς καλείστε να εμπυκνώνετε, να βοηθάτε, όπου χρειάζεται, αφήνοντας όμως τον πρωταγωνιστικό ρόλο στους μαθητές σας. Εξάλλου και τα λάθη ή οι όποιες παραλείψεις θα αποτελέσουν σημαντική εμπειρία για τους μαθητές σας, στο βαθμό που θα τα αναγνωρίσουν μέσω της αξιολόγησης.

Κάποια Σχέδια Εργασίας μπορούν να παρέχουν σημαντικό υλικό για την υλοποίηση των «Προγραμμάτων Αγωγής Σταδιοδρομίας» και «Ημερών Σταδιοδρομίας» που έχουν θεσμοθετηθεί⁷, καθώς και προγραμμάτων στο πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης.

Στο πλαίσιο των πιο πάνω προγραμμάτων μπορείτε να ενθαρρύνετε και τη δημιουργία προσωπικών φακέλων μαθητών (portfolio) με κάποιο συγκεκριμένο θέμα που θα τους ενδιαφέρει, όπως είναι, για παράδειγμα, ο προσωπικός φάκελος ανάπτυξης δεξιοτήτων, επαγγελματικών πληροφοριών, εκπαιδευτικών πληροφοριών κτλ.⁸

Τέλος, τονίστε στους μαθητές το γεγονός ότι η διαδικασία αναζήτησης και συλλογής πληροφοριών απαιτεί ενεργό συμμετοχή, προσωπική ευθύνη και κριτική προσέγγιση. Στο θέμα της πληροφόρησης θα επανέλθουμε στην αντίστοιχη ενότητα και θα το ερευνήσουμε σε βάθος.

Οδηγίες για Κάθε δραστηριότητα

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1Η

- **Στόχος:** Να εξοικειωθούν οι μαθητές με τη μέθοδο του Σχεδίου Εργασίας και τα στάδια εφαρμογής του στην πράξη, μέσα από το παράδειγμα μιας εργασίας που έχει γίνει.
- **Διαδικασία:** Προσπαθήστε να ενθαρρύνετε τους μαθητές να εργαστούν σε μικρές ομάδες για την υλοποίηση του Σχεδίου Εργασίας που δίνεται στο βιβλίο τους.

Η παρουσίαση ενός προγράμματος Σ.Ε.Π., που βρίσκεται στο παράρτημα του «Βιβλίου Μαθητή», μπορεί να δώσει στους μαθητές μια ιδέα, αλλά κυρίως έχει παρατεθεί με σκοπό να προκαλέσει το ενδιαφέρον τους και να τους βοηθήσει να αναπτύξουν θετική στάση για την ανάληψη εργασιών στο πλαίσιο ενός Σχεδίου Εργασίας. Ζητήστε από τους μαθητές να διαβάσουν στο σπίτι τους το σχετικό κείμενο.

- **Διάρκεια:** 30 λεπτά.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2Η

- **Στόχος:** Να συλλέξουν πληροφορίες και να ενημερωθούν για τις διάφορες εκπαιδευτικές επιλογές μετά το Γυμνάσιο στο πλαίσιο της *ενεργού έρευνας* μέσω της εφαρμογής ενός σχεδίου εργασίας.

⁷ **ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ:** ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑΣ: ΥΑ Γ2/4867/28-2-92 & Γ2 /455 /7- 2-2000. ΗΜΕΡΕΣ ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑΣ: ΦΕΚ 1341τ.Β' / 16-10-01 & Υ.Α Γ2/5088/1-10-01

⁸ Σχετικά με το θέμα αυτό βλέπε Παράρτημα, στο Βιβλίο Μαθητή.

- **Διαδικασία:** Ζητήστε από τους μαθητές να αρχίσουν να σκέφτονται πώς θα υλοποιήσουν ομαδικά ένα Σχέδιο Εργασίας με θέμα τη διερεύνηση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, ώστε στο επόμενο μάθημα να σας φέρουν κάποιες προτάσεις τους, σύμφωνα με τις οποίες θα ξεκινήσουν να δουλεύουν πάνω σε αυτό. Η υλοποίηση αυτού του σχεδίου θα γίνει σταδιακά στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς και μπορεί να πραγματοποιηθεί, όπως προαναφέραμε, στο πλαίσιο εφαρμογής ενός προγράμματος Σ.Ε.Π.
- **Διάρκεια:** Συζήτηση- προβληματισμός 15 λεπτά.

Γ. ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ: 1 ώρα

ΛΕΞΕΙΣ/ΦΡΑΣΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ

- Δια-βίου εκπαίδευση
- Σύνδεση εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας.
- Αγορά Εργασίας
- Άδεια ασκήσεως επαγγέλματος.

Στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι να βοηθηθούν οι μαθητές:

- να αναπτύξουν προβληματισμούς σχετικά με τη σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας
- να αναγνωρίζουν την αναγκαιότητα της «δια-βίου μάθησης» για την επαγγελματική και προσωπική τους ανάπτυξη.

Θεμελιώδεις Διαθεματικές Έννοιες

- **Επικοινωνία:** Η επικοινωνία (μεταξύ δύο μαθητών ή ανάμεσα στα μέλη μιας ομάδας ή μεταξύ ομάδων ή χωρών).
- **Αλληλεπίδραση:** Η αλληλεπίδραση μεταξύ των μελών της ομάδας στην τάξη, μεταξύ ατόμου και συστήματος στην αγορά εργασίας.
- **Άτομο – Σύνολο:** Το άτομο με την ανάληψη της προσωπικής του ευθύνης για ανάπτυξη, πρόοδο και προσαρμογή δρα μέσα σε ένα σύνολο το οποίο επηρεάζει και από το οποίο επηρεάζεται (π.χ. κορεσμένη αγορά εργασίας, αφού πολλοί άνθρωποι επιθυμούν να σπουδάσουν και να απασχοληθούν στο ίδιο αντικείμενο).

Μπορείτε να εστιάσετε σε συγκεκριμένα παραδείγματα, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και την ειδικότητά σας.

Μεθοδολογία Διδασκαλίας

Αυτό το μέρος της ενότητας, όπως είναι φανερό, πραγματεύεται τη σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας, ένα θέμα κρίσιμο και δύσκολο για τους μαθητές, το οποίο χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή. Ας μην ξεχνάμε ότι οι μαθητές πρόκειται να επιλέξουν σπουδές τις οποίες αυτομάτως συσχε-

τίζουν με ένα επάγγελμα. Μέσα από αυτό το κεφάλαιο αμφισβητείται και ανατρέπεται το απόλυτο αυτής της αντιστοιχίας που πιθανόν οι μαθητές έχουν στο μυαλό τους.

Ίσως δημιουργηθούν στους μαθητές δύσκολα συναισθήματα όπως ανασφάλεια, άγχος, αγωνία για το μέλλον, ματαιωση («γιατί τότε να σπουδάζουμε;»). Δώστε τους την ευκαιρία να εκφράσουν αυτά τα συναισθήματα και δείξτε κατανόηση. Ενθαρρύνετε τις αισιόδοξες και θετικές διαστάσεις που μπορεί να έχει το θέμα ή τις ελπιδοφόρες απόψεις των μαθητών π.χ. «εγώ θα κάνω δική μου επιχείρηση», «εγώ σκέφτομαι μεταπτυχιακές σπουδές», «εμένα με ενδιαφέρει να σπουδάσω όχι τόσο για να βρω δουλειά όσο για να μορφωθώ» κτλ. (σπουδές ως αγαθό αυτό καθαυτό)⁹.

Δώστε έμφαση στο γεγονός ότι και από μόνο του το άτομο κάνει επιλογές, δεν αναγκάζεται μόνον ή πάντα από τις δυνάμεις της αγοράς εργασίας. Όταν ένα άτομο εξελίσσεται, βρίσκεται σε καλύτερη θέση, ώστε να έχει και αυτό δυνατότητα να επιλέγει εργοδότες και όχι μόνο να το επιλέγουν. Αυτή η διάσταση της δια-βίου εκπαίδευσης ως πορείας προσωπικής ανάπτυξης και εναλλακτικών, ευέλικτων διαδρομών σταδιοδρομίας βοηθά στην υιοθέτηση αισιόδοξης και θετικής στάσης ζωής. Για παράδειγμα, πολλοί άνθρωποι κουράζονται και νιώθουν ανία στην ίδια εργασία, με αποτέλεσμα να αλλάζουν αντικείμενο απασχόλησης, γιατί αυτό τους φέρνει κοντά στα όνειρά τους και σε προσωπικούς στόχους.

Οδηγίες για Κάθε Δραστηριότητα

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1Η

- **Στόχος:** α) Να προβληματιστούν για τη σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας, β) να αναπτύξουν θετική στάση για τη δια-βίου εκπαίδευση και γ) να εκφράσουν συναισθήματα και σκέψεις σχετικά με τα παραπάνω θέματα.
- **Διαδικασία:** Ζητήστε από τους μαθητές να διαβάσουν το εισαγωγικό κείμενο (πέντε λεπτά) και στη συνέχεια δώστε τους χρόνο περίπου 15' λεπτών για να ασχοληθούν με τη δραστηριότητα. Ύστερα, προκαλέστε συζήτηση με βάση τις απαντήσεις των μαθητών.

Κλείστε το μάθημα έτσι όπως τελειώνει το περιεχόμενό του: «Να θυμάσαι ότι.....» και καλό είναι να επιμείνετε στο μήνυμα που μεταδίδει αυτό.

- **Διάρκεια:** 35 λεπτά συνολικά με τη συζήτηση.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2Η

- **Στόχος:** Να προσεγγίσουν οι μαθητές βιωματικά το θέμα μέσω της υλοποίησης ενός Σχεδίου Εργασίας, το περιεχόμενο του οποίου θα επιλέξουν οι ίδιοι.
- **Διαδικασία:** Ζητήστε από τους μαθητές να προβληματιστούν σχετικά με το θέμα και να προχωρήσουν στο αντίστοιχο Σχέδιο Εργασίας. Η δραστηριότητα αποτελεί ένα αρχικό ερέθισμα με σκοπό να αρχίσει η επικοινωνία μαθητών - γονέων σχετικά με θέματα Σ.Ε.Π. Στη συνέχεια η δραστηριότητα αυτή μπορεί ενδεχομένως να αποτελέσει θέμα για περαιτέρω επεξεργασία. Ένας εναλλακτικός τρόπος δουλειάς μπορεί να είναι η διαθεματική προσέγγιση του ζητήματος π.χ. μέσω του μαθήματος της Ιστορίας.
- **Διάρκεια:** Εξαρτάται από το χρόνο που θα απαιτηθεί για την υλοποίηση του Σχεδίου Εργασίας.

⁹ Βλ. Τζένογλου (1996).

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 3Η

- **Στόχος:** Να προσεγγίσουν οι μαθητές το θέμα μέσα από ενεργό αναζήτηση πληροφοριών, να εξοικειωθούν με τη χρήση των Η/Υ για τους σκοπούς του Σ.Ε.Π., καθώς και με τη διαδικασία αναζήτησης πληροφοριών στο διαδίκτυο.
- **Διαδικασία:** Ζητήστε από τους μαθητές να συνεχίσουν τη δραστηριότητα στο σπίτι τους, επισημαίνοντας ότι θα επανέλθετε σε αυτή τη δραστηριότητα στην Ενότητα της Πληροφόρησης.

ΠΡΟΣΟΧΗ: Όταν δίνεται δραστηριότητα που αναφέρεται σε αναζήτηση πληροφοριών μέσω του διαδικτύου, μην είστε πιεστικοί στην διεξαγωγή της όταν όλοι οι μαθητές δεν έχουν Η/Υ σπίτι τους ή δυνατότητα πρόσβασης στο διαδίκτυο. Μπορούν όμως, εναλλακτικά, οι μαθητές –εάν υπάρχει εργαστήριο Πληροφορικής– να αντλήσουν αυτές τις πληροφορίες στο σχολείο τους. Επίσης μπορείτε να αντικαταστήσετε την ηλεκτρονική αναζήτηση πληροφοριών με βιβλιογραφική αναζήτηση, εάν δεν γίνεται αλλιώς (στην προκειμένη περίπτωση πληροφορίες για το θέμα μπορούν να αντληθούν από αντίστοιχα δελτία στατιστικής υπηρεσίας, οικονομικά περιοδικά, εφημερίδες κτλ.).

Η ενότητα με μια ματιά

Οι μαθητές καλούνται να απαντήσουν στα ερωτήματα που περιλαμβάνονται στο συγκεντρωτικό φύλλο εργασίας της πρώτης ενότητας, στην τάξη ή στο σπίτι τους, ανάλογα με το διαθέσιμο χρόνο. Η επεξεργασία και αξιοποίηση των απαντήσεων στα ερωτήματα μπορεί να γίνει με διάφορους τρόπους. Επιλέξτε αυτόν που προσφέρεται περισσότερο στην κάθε περίπτωση.

**Α. ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΜΑΣ
ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ: 1 ώρα

ΛΕΞΕΙΣ/ΦΡΑΣΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ

- Εργασία
- Αγορά Εργασίας
- Πλήρης απασχόληση
- Ανεργία
- Επιστημονικές, τεχνολογικές ανακαλύψεις
- Δικαιώματα και υποχρεώσεις των εργαζομένων
- Υποαπασχόληση

Στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι να βοηθηθούν οι μαθητές:

- να αναγνωρίζουν πόσο σημαντική είναι η εργασία στη ζωή του ανθρώπου
- να διακρίνουν και να συσχετίζουν τις έννοιες εργασία, επάγγελμα, αγορά εργασίας
- να κατανοούν την έννοια της ανεργίας
- να κατανοούν με ποιον τρόπο οι επιστημονικές και τεχνολογικές εξελίξεις επηρεάζουν το χώρο της εργασίας.

Μεθοδολογία Διδασκαλίας

Οι δραστηριότητες και η δομή του μαθήματος χρειάζεται να οργανωθούν με αφετηρία την εργασιακή εμπειρία των μαθητών –εάν διαθέτουν– ή όσων γνωρίζουν από εργαζομένους του περιβάλλοντός τους. Δώστε έμφαση στο πόσο σημαντικό είναι να γνωρίζει κανείς βασικά στοιχεία για τη λειτουργία της αγοράς εργασίας και της οικονομίας, προκειμένου να διευκολυνθεί η είσοδός του στο χώρο της εργασίας, αλλά και για να επιτύχει μια ικανοποιητική επαγγελματική σταδιοδρομία.

Παροτρύνετε τους μαθητές να αρχίσουν να σκέφτονται τις δεσμεύσεις και τα δικαιώματα που συνεπάγεται η εργασία, δηλαδή να αρχίσουν να φαντάζονται τον εαυτό τους ως κάποιον που θα ασκεί ένα επάγγελμα στο μέλλον.

Οδηγίες για Κάθε Δραστηριότητα

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1Η

- **Στόχος:** Να αντιληφθούν οι μαθητές ότι οι επιστημονικές και τεχνολογικές εξελίξεις έχουν οδηγήσει στην εμφάνιση νέων επαγγελμάτων, στην εξαφάνιση άλλων παραδοσιακών, καθώς και στην αλλαγή του τρόπου άσκησης πολλών επαγγελμάτων.

- **Διαδικασία:** Ζητήστε από τους μαθητές να χωριστούν σε ομάδες τεσσάρων ατόμων και να συμπληρώσουν την άσκηση. Πείτε τους ότι ο καθένας πρέπει να σκεφτεί τουλάχιστον ένα επάγγελμα για κάθε περίπτωση. Στο τέλος διαβάζουν δυνατά στην τάξη όσα έγραψαν σε κάθε στήλη.
- **Διάρκεια:** 10 - 15 λεπτά.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2Η

- **Στόχος:** Να ασκηθούν οι μαθητές στην αναζήτηση πληροφοριών από πρωτογενείς πηγές, στην αξιολόγηση των υποκειμενικών στοιχείων των πληροφοριών αυτών (αφού ο καθένας αντιλαμβάνεται και βιώνει διαφορετικά την πραγματικότητά του), καθώς και στον προβληματισμό πάνω στα στοιχεία που αντλούν κάθε φορά, συνάγοντας τα δικά τους συμπεράσματα. Μια άλλη επιδίωξη είναι, μέσω αυτής της άσκησης, να έρθουν οι μαθητές σε επαφή με τον κόσμο της εργασίας και με τις αλλαγές που συμβαίνουν σε αυτόν, καθώς και να διαπιστώσουν ότι διαφορετικοί άνθρωποι χειρίζονται διαφορετικά αυτές τις αλλαγές.
- **Διαδικασία:** Η δραστηριότητα μπορεί να λειτουργήσει ως ένα Σχέδιο Εργασίας, που απαιτεί την ενεργό συμμετοχή του μαθητή. Θα χρειασθεί να προετοιμαστεί για μια συνέντευξη, να καταγράψει στοιχεία από συνεντεύξεις, κτλ.
- **Ολοκλήρωση της Διαδικασίας:** Οι μαθητές μπορούν να αποκομίσουν πολλαπλά οφέλη και να μάθουν κατά τρόπο έμμεσο, διερευνώντας δηλαδή την εργασιακή εμπειρία άλλων προσώπων. Γι' αυτό είναι χρήσιμο να ζητηθεί στο τέλος από τους μαθητές να συνοψίσουν προφορικά όλα όσα έμαθαν από αυτήν τη δραστηριότητα.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 3Η

- **Στόχος:** Να αντλήσουν οι μαθητές πληροφορίες μέσα από τη Λογοτεχνία για τη σημασία της εργασίας, να κατανοηθεί η σύνδεση εργασίας και πολιτισμού, καθώς και να αναδειχθούν ορισμένα επαγγέλματα.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 4Η

- **Στόχος:** Να έρθουν οι μαθητές σε μια πρώτη επαφή με τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των εργαζομένων.
- **Διαδικασία:** Όπως περιγράφεται στη δραστηριότητα.

Β. ΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΕΡΓΑΣΙΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ : 1 ώρα

ΛΕΞΕΙΣ/ΦΡΑΣΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ

- Τηλεργασία
- Μερική ολική απασχόληση
- Εποχική απασχόληση
- Εργασία με το κομμάτι
- Παραδοσιακές μορφές απασχόλησης
- Εναλλακτικές μορφές απασχόλησης
- Ηλεκτρονικό εμπόριο
- Μισθωτή εργασία
- Δεξιότητες

Στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι να βοηθηθούν οι μαθητές:

- να αναγνωρίζουν τις αλλαγές στο σύγχρονο εργασιακό περιβάλλον (συνθήκες εργασίας, μορφές απασχόλησης)
- να διακρίνουν τις παραδοσιακές από τις νέες μορφές απασχόλησης, καθώς και τις συνέπειές τους στη ζωή του ανθρώπου
- να διερευνούν το πώς οι αλλαγές στο εργασιακό περιβάλλον επηρεάζουν την επαγγελματική ζωή των ατόμων και απαιτούν από αυτά νέες δεξιότητες.

Θεμελιώδεις Διαθεματικές Έννοιες

- *Επικοινωνία*: Η επικοινωνία ως μία σημαντική παράμετρος, απαραίτητη σε κάθε εργασία.
- *Πολιτισμός*: Ο πολιτισμός που διαμορφώνεται και εκφράζεται μέσα από παραδοσιακές και σύγχρονες μορφές απασχόλησης
- *Αλληλεπίδραση*: Η αλληλεπίδραση ως καθοριστικός παράγοντας διαρκούς αναδιαμόρφωσης του εργασιακού περιβάλλοντος.

Μεθοδολογία Διδασκαλίας

Στη διδακτική προσέγγιση αυτού του κεφαλαίου ο καθηγητής θα χρειασθεί να αξιοποιήσει διάφορα Σχέδια Εργασίας. Ο ρόλος του σε κάποια σημεία θα είναι υποστηρικτικός, σε άλλα καθοδηγητικός και σε άλλα κατευθυντικός. Σημαντικό είναι να ενθαρρύνεται ο μαθητής σε όλες τις φάσεις προσέγγισης του κόσμου της εργασίας, προκειμένου να αποκτήσει μια θετική εμπειρία κατά την πρώτη αυτή επαφή του με αυτόν.

Ωστόσο, ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να αποφεύγει σε κάθε περίπτωση να προβάλλει ιδιαίτερα τις δικές του κρίσεις και αξιολογήσεις· αντίθετα, θα πρέπει να παρωθεί τους μαθητές να σκέφτονται, να κρίνουν, να φαντάζονται, να συσχετίζουν στοιχεία και να διατυπώνουν τις απόψεις τους.

Οδηγίες για Κάθε Δραστηριότητα**ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1Η****■ Στόχοι:**

- α) να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα των εναλλακτικών μορφών απασχόλησης
- β) να μπορούν να συγκρίνουν και να τις αξιολογούν τις παραδοσιακές με τις εναλλακτικές μορφές απασχόλησης
- γ) να κατανοούν τους λόγους που ωθούν τους ανθρώπους στις εναλλακτικές μορφές απασχόλησης.

- **Διαδικασία**: Η δραστηριότητα είναι σύνθετη και πραγματοποιείται σε τρεις διακριτές φάσεις. Ωστόσο, κάθε φάση μπορεί να εκτελεσθεί και μεμονωμένα, ως ανεξάρτητη δραστηριότητα.

Κατά τη σύγκριση των παραδοσιακών με τις εναλλακτικές μορφές απασχόλησης μπορείτε να χρησιμοποιήσετε περιγραφές συγκεκριμένων επαγγελματικών δραστηριοτήτων.

Είναι επίσης δυνατόν να χρησιμοποιηθεί και το παίξιμο ρόλων, προκειμένου οι μαθητές να βιώσουν τις αλλαγές που επιφέρουν οι εναλλακτικές μορφές απασχόλησης.

- **Διάρκεια**: 40 λεπτά.

Στα τελευταία πέντε λεπτά προσπαθήστε να τους παρουσιάσετε με συντομία τις τρεις προτεινόμενες δραστηριότητες και παροτρύνετε τους, αφού επιλέξουν κάποια από αυτές, να την πραγματοποιήσουν ομαδικά ή ατομικά. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να υλοποιηθούν με τη μορφή Σχεδίων Εργασίας, να παρουσιαστούν στην τάξη ή να ενταχθούν σε άλλα προγράμματα ή σε σχολικές εκδηλώσεις, όπως αναφέραμε παραπάνω.

Παρακάτω δίνονται κάποιες ιδέες για την υλοποίηση αυτών των εργασιών.

ΣΧΕΔΙΟ Α:

- **Στόχος:** Να αποκτήσουν οι μαθητές μια άμεση εμπειρία διερεύνησης της αγοράς εργασίας και του εργασιακού περιβάλλοντος.
- **Διαδικασία:** Η δραστηριότητα απαιτεί σχεδιασμό και καλή οργάνωση, προετοιμάσια των μαθητών σχετικά με τους στόχους της διερεύνησης και μπορεί να γίνει καταγραφή παρατηρήσεων, συλλογή στοιχείων ή ενημερωτικού υλικού.
- **Ολοκλήρωση της διαδικασίας:** Ο καθηγητής συμβάλλει άλλοτε ενθαρρύνοντας τους μαθητές και άλλοτε καθοδηγώντας τους στην επικοινωνία τους με άτομα της αγοράς εργασίας.
- **Διάρκεια:** Απαιτεί αρκετό χρόνο σε όλες τις φάσεις οργάνωσης και εκτέλεσης, που ποικίλλει ανάλογα με τις εμπειρίες της τάξης.

ΣΧΕΔΙΟ Β:

- **Σκοπός:** Να εξοικειωθούν οι μαθητές με τις μορφές απασχόλησης, όπως αυτές προβάλλονται στον Τύπο, να αξιολογήσουν τη συχνότητα εμφάνισης, να τις ομαδοποιήσουν και να τις παρουσιάσουν στην τάξη.
- **Διαδικασία:** Για αυτή τη δραστηριότητα οι μαθητές θα χρειασθεί να αναζητήσουν ειδικά έντυπα, περιοδικά, εφημερίδες εκτός σχολείου. Κάποια από αυτά μπορούν να χρησιμοποιηθούν και κατά τη διεξαγωγή του μαθήματος. Η δραστηριότητα μπορεί σ' όλες τις φάσεις να γίνει ατομικά ή ομαδικά.
- **Διαδικασία ολοκλήρωσης:** Οι μαθητές θα αποκομίσουν πολλά οφέλη μέσα από τη διαδικασία διερεύνησης, η οποία θα πρέπει να γίνει με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού.
- **Διάρκεια:** Απαιτείται αρκετός χρόνος για την προετοιμασία και τη διεξαγωγή αυτής της δραστηριότητας, που ποικίλλει ανάλογα με την κάθε συγκεκριμένη περίπτωση.

ΣΧΕΔΙΟ Γ:

- **Στόχος:** Να αντλήσουν οι μαθητές πληροφορίες μέσα από άλλα μαθήματα για τις αλλαγές στην εργασία, τόσο στο χώρο όσο και στο χρόνο, και παράλληλα να ασκηθούν να συνθέτουν με διαθεματικό τρόπο τις γνώσεις τους από διαφορετικά μαθήματα.
- **Διαδικασία:** Η δραστηριότητα αυτή μπορεί να γίνει ατομικά ή ομαδικά με τη μορφή έκθεσης.

ΣΧΕΔΙΟ Δ:

- **Στόχος:** Να κατανοήσουν οι μαθητές ότι η οικονομική δραστηριότητα και η ανάπτυξη σε μια περιοχή προσδιορίζονται από συγκεκριμένο πλαίσιο αρχών και ότι υλοποιούνται βάσει σχεδιασμού.
- **Διαδικασία:** Απαιτούνται επισκέψεις μαθητών σε χώρους εργασίας, συλλογή στοιχείων και σύνθεση του υλικού στην τάξη.

Γ. ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ : 1 ώρα

ΛΕΞΕΙΣ/ΦΡΑΣΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ

- Διεθνοποίηση
- Παγκοσμιοποίηση
- Δια-βίου εκπαίδευση –κατάρτιση
- Δεξιότητες

Στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι να βοηθηθούν οι μαθητές:

- να αναγνωρίζουν ότι η διεθνοποίηση της εργασίας και της οικονομίας επιδρά στην επαγγελματική ζωή των ατόμων και επηρεάζει τόσο το παρόν και όσο το μέλλον τους.
- να εξετάζουν με κριτική διάθεση τις πιθανές αρνητικές και θετικές συνέπειες της παγκοσμιοποίησης και να διερευνούν τρόπους αντιμετώπισης των αρνητικών συνεπειών.
- να αναζητούν πληροφορίες για την απασχόληση σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Θεμελιώδεις Διαθεματικές Έννοιες

- *Άτομο –σύνολο* : Η ατομική – συλλογική ευθύνη για την αντιμετώπιση των θετικών ή αρνητικών συνεπειών της παγκοσμιοποίησης.
- *Επικοινωνία*: Η επικοινωνία μέσω του διαδικτύου, η συμμετοχή στην παγκόσμια γνώση, η επικοινωνία μεταξύ χωρών.
- *Πολιτισμός*: Ο πολιτισμός που διαμορφώνει την πολιτιστική ταυτότητα ενός λαού, τον καθορίζει και τον βοηθάει να μην αφομοιώνεται κατά την αλληλεπίδρασή του με άλλους πολιτισμούς.
- *Σύστημα*: Ο κόσμος όλος, ως σύστημα που τα διάφορα μέρη του –έθνη, κράτη, κοινωνίες, ομάδες– αλληλεπιδρούν και βρίσκονται σε στενή σχέση και αλληλεξάρτηση. Ο «κόσμος», ως σύστημα, είναι κάτι παραπάνω από το άθροισμα των μερών του, είναι το άθροισμα όλων των μεταξύ τους σχέσεων και αλληλεπιδράσεων. Το σύστημα έχει και διάφορους μηχανισμούς, ώστε να μην καταρρέει, να μην αυτοκαταστρέφεται.
- *Αλληλεπίδραση*: Η αλληλεπίδραση των διαφόρων πολιτισμών, οικονομιών κτλ.
- *Χώρος-χρόνος*: Η μελέτη της διαχρονικότητας φαινομένων, όπως του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης.

Μεθοδολογία Διδασκαλίας

Μπορείτε να αρχίσετε τη διδασκαλία με την τεχνική του «καταιγισμού ιδεών» : *Παγκοσμιοποίηση*; Τι σας έρχεται στο μυαλό; Αφού ακουστούν διάφορες φράσεις, κάντε μια μικρή εισαγωγή σύμφωνα με το θεωρητικό κείμενο ή με άλλες γνώσεις σας για το θέμα. Στην προσέγγιση αυτού του θέματος επιμείνετε πιο πολύ στις διαστάσεις που αφορούν στην οικονομική και συνάμα εργασιακή ζωή των ατόμων. Καλό είναι να επισημαίνετε πάντα στους μαθητές τις δύο όψεις των φαινομένων, π.χ. αερομε-

ταφορές που διευκολύνουν τη ζωή μας, αλλά και μόλυνση του περιβάλλοντος από τα αέρια που εκπέμπονται, επικοινωνία στο διαδίκτυο, αλλά και εξαπάτηση από επιτήδειους. Επικεντρωθείτε στην έννοια της ατομικής – συλλογικής ευθύνης για τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο πλανήτης μας. Στο πλαίσιο αυτό κάντε λόγο για την απόκτηση και καλλιέργεια δεξιοτήτων που θα αποτελέσουν την ασπίδα τους για την αντιμετώπιση των αντίξωων συνθηκών στην αγορά εργασίας.

Οδηγίες για Κάθε Δραστηριότητα

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1Η

- **Στόχος:** Να προβληματιστούν οι μαθητές για τις αρνητικές και τις θετικές συνέπειες της παγκοσμιοποίησης, καθώς και για τους διάφορους τρόπους με τους οποίους μπορούμε να αντιμετωπίσουμε τις αρνητικές επιπτώσεις στη ζωή μας.
- **Διαδικασία:** Ζητήστε από τους μαθητές να εκφράσουν άμεσα τις σκέψεις τους για την παγκοσμιοποίηση και στη συνέχεια να καταγράψουν τα υπέρ και τα κατά.
- **Ολοκληρώνοντας τη δραστηριότητα:** Επιχειρήστε μια συνολική αποτίμηση του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης.
- **Διάρκεια:** 20 λεπτά

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2Η

- **Στόχος:** Να προβληματιστούν οι μαθητές πάνω στις αρνητικές συνέπειες που επιφέρει στην απασχόληση η ολοένα αυξανόμενη χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας και της ρομποτικής στις επιχειρήσεις (και μάλιστα στις μεγάλες, που έχουν τη δύναμη να αγοράζουν αλλά και να εφευρίσκουν νέες μεθόδους και νέα μέσα για να μειώνουν το κόστος παραγωγής). Επίσης, να προβληματιστούν για τους τρόπους αντιμετώπισης των δυσμενών επιπτώσεων που κάποτε έχουν αυτές οι εξελίξεις.
- **Διαδικασία:** Ζητήστε από τους μαθητές να διαβάσουν το κείμενο της δραστηριότητας και να εργασθούν πάλι ανά δύο ακολουθώντας τις οδηγίες. Στη συνέχεια μπορούν να διατυπώσουν τις απόψεις τους στην τάξη και να ακολουθήσει συζήτηση.
- **Διάρκεια:** 20 λεπτά.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 3Η

- **Στόχος:** Να αποκτήσουν οι μαθητές άμεση εμπειρία για τους όρους και τις δυνατότητες απασχόλησης σε κάποια άλλη χώρα. Επίσης, μέσω της πλοήγησης στο διαδίκτυο οι μαθητές αναπτύσσουν δεξιότητες χρήσης Η/Υ και δεξιότητες αναζήτησης πληροφοριών.
- **Διαδικασία:** Η δραστηριότητα απαιτεί αρκετά καλή προετοιμασία, σχεδιασμό, ενημέρωση των μαθητών σχετικά με τους στόχους της άσκησης. Παράλληλα μπορεί να γίνει καταγραφή παρατηρήσεων, συλλογή στοιχείων ή ενημερωτικού υλικού κτλ. Οι μαθητές μπορούν να γράψουν σε μορφή έκθεσης τις παρατηρήσεις τους σχετικά με την εμπειρία αυτή ή μια περίληψη των στοιχείων και πληροφοριών που συγκέντρωσαν από την πλοήγηση στο διαδίκτυο.
- **Διάρκεια:** 15 – 20 λεπτά.

Δ. ΤΙ ΜΑΣ ΕΠΗΡΕΑΖΕΙ ΟΤΑΝ ΔΙΑΛΕΓΟΥΜΕ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ: 1 ώρα

ΛΕΞΕΙΣ/ΦΡΑΣΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ

- Επιλογή επαγγέλματος
- Εξω-ατομικοί παράγοντες
- Εσω-ατομικοί παράγοντες
- Περιβαλλοντικοί παράγοντες
- Διαπροσωπικοί παράγοντες
- Κοινωνικοί παράγοντες
- Πληροφόρηση
- Σχέδιο ζωής

Στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι να βοηθηθούν οι μαθητές:

- να αναγνωρίζουν και να ιεραρχούν τους παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν τις επαγγελματικές τους επιλογές
- να αντιλαμβάνονται την επαγγελματική επιλογή ως αναπόσπαστο μέρος του σχεδίου ζωής τους
- να αξιολογούν θετικά την αξία της σωστής πληροφόρησης, αλλά και της αυτογνωσίας στη διαδικασία της επιλογής επαγγέλματος.

Θεμελιώδεις Διαθεματικές Έννοιες

- **Αλληλεπίδραση:** Η αλληλεπίδραση του ανθρώπου με τον πολιτισμό στον οποίο ανήκει. Η διαδικασία αυτή έχει ως συνέπεια τη δημιουργία νέων επαγγελμάτων. Η αλληλεπίδραση εξω-ατομικών και εσω-ατομικών παραγόντων στην επιλογή επαγγέλματος.
- **Η κοινωνική διάσταση της τεχνολογίας και της εργασίας:** Η τεχνολογία αλλά και η εργασία επηρεάζουν την εξέλιξη των κοινωνικών φαινομένων ή την κοινωνική ζωή των ανθρώπων.
- **Επικοινωνία:** Η επικοινωνία (μεταξύ δύο ανθρώπων ή ανάμεσα στα μέλη μιας ομάδας), ως δυναμικό φαινόμενο, ικανό να επηρεάσει όλα τα επικοινωνούντα μέρη. Μπορεί ένας άνθρωπος να μας επηρεάσει στην επιλογή επαγγέλματος;

Μπορείτε να εστιάσετε σε συγκεκριμένα παραδείγματα, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα των μαθητών σας, την ειδικότητά σας, τη γνώση και την εμπειρία σας.

Μεθοδολογία Διδασκαλίας

Καλό είναι να αξιοποιήσετε το δικό σας προσωπικό σχέδιο ζωής, ώστε το μάθημα να διατηρήσει ένα βιωματικό χαρακτήρα και οι μαθητές σας να συνδέσουν όσα μαθαίνουν και ανακαλύπτουν με τη δική τους καθημερινή πραγματικότητα. Συγκεκριμένα, αναλογιστείτε το σχέδιο ζωής όπως το είχατε συλλάβει και διαμορφώσει όταν βρισκόσασταν στην ηλικία των μαθητών σας, τους παράγοντες που σας επηρέασαν στην επιλογή του επαγγέλματός σας, καθώς και παράγοντες που επηρέασαν ανθρώπους που γνωρίζετε (σε διαφορετικές γενιές) στην επιλογή του επαγγέλματος και στη διαμόρφωση της σταδιοδρομίας τους. Προσπαθήστε να μη γενικεύετε: η τάση να γενικεύουμε την προσωπική μας εμπειρία και τις προσωπικές μας απόψεις και εκτιμήσεις είναι ανθρώπινη, αλλά πολύ συχνά παραπλανητική. Θυμηθείτε ότι στη σύγχρονη ανθρώπινη κοινωνία η διαφοροποίηση είναι ο κανόνας και δώστε μια θετική προοπτική στις ανακαλύψεις και στις οπτικές γωνίες των μαθητών σας. Επισημά-

νετε την επίδραση των κοινωνικών, οικονομικών και τεχνολογικών παραγόντων, καθώς και των γεωγραφικών χαρακτηριστικών και των κλιματολογικών συνθηκών στην επιλογή επαγγέλματος. Τονίστε, ωστόσο, τον καθοριστικό ρόλο των προσωπικών χαρακτηριστικών του καθενός και την ιδιαίτερη σημασία της γνώσης του εαυτού μας, όπως επίσης και της καλής πληροφόρησης σχετικά με τις ιδιαιτερότητες του κάθε επαγγέλματος. Έτσι, θα προετοιμάσετε τους μαθητές σας για τις ενότητες που ακολουθούν.

Ίσως χρειαστεί να κάνετε κάποια ειδική αναφορά σε ειδικές κοινωνικές ομάδες (αλλοδαπούς, πρόσφυγες, ΑΜΕΑ κτλ.), ιδιαίτερα αν απασχολήσει τους μαθητές κάποιο σχετικό θέμα. Η αντιμετώπισή σας οφείλει να αναγνωρίζει τις δυσκολίες που υπάρχουν με διακριτικότητα, χωρίς να γίνεται μοιρολατρική ή απορριπτική.

Οδηγίες για κάθε δραστηριότητα

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1Η

■ Στόχοι:

1. Να διαπιστώσουν οι μαθητές τον τρόπο με τον οποίον συνδέεται το επάγγελμα που ασκούμε με τον τρόπο ζωής μας.
2. Να διαμορφωθούν κατάλληλες συνθήκες, ώστε να επικοινωνήσουν οι μαθητές μεταξύ τους.

■ **Διαδικασία:** Ζητήστε από τους μαθητές σας να φανταστούν μια ημέρα από την καθημερινότητα της μελλοντικής τους ζωής. Πολύ συχνά εκφράζονται μονολεκτικά, αναφέροντας μόνο το επάγγελμα της επιλογής τους π.χ. ‘ποδοσφαιριστής’. Κάποιες διευκρινιστικές ερωτήσεις θα μπορούσαν να τους βοηθήσουν. Σχετικά με το προηγούμενο παράδειγμα, μπορούμε να τους ρωτήσουμε πόσες προπονήσεις κάνει ένας ποδοσφαιριστής την ημέρα, πόσος είναι ο ελεύθερος χρόνος του, αν έχει επαγγελματική σταθερότητα κτλ. Μετά από 5-7 λεπτά διευκολύνετε τους μαθητές σας να σχηματίσουν δυάδες και στη διάρκεια της δραστηριότητας υπενθυμίστε τους να αλλάξουν ρόλους. Αφήστε τουλάχιστον 10 λεπτά στο τέλος, προκειμένου να εκφραστούν οι μαθητές σας σε επίπεδο τάξης (όπως αναφέρεται στο βιβλίο του μαθητή) και επισημάνετε τις διαφορές μεταξύ τους. Οι επαγγελματικές αξίες του καθενός είναι αναπόσπαστο στοιχείο της προσωπικότητάς του. Προσπαθήστε να αποφύγετε οποιαδήποτε τάση για αρνητική κριτική. Αφενός δε βοηθάει σε βάθος χρόνου και αφετέρου εμποδίζει τη δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης.

■ **Ολοκληρώνοντας τη δραστηριότητα:** Οι μαθητές ανακαλύπτουν τη σημασία επιλογής επαγγέλματος για τη μελλοντική τους ζωή, ‘λεπτομέρειες’ που αγνοούν για ορισμένα επαγγέλματα, καθώς και ομοιότητες και διαφορές με τους συμμαθητές τους.

■ **Διάρκεια:** 25-30 λεπτά περίπου.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2Η

■ Στόχοι:

1. Να αναγνωρίσουν οι μαθητές τους παράγοντες που μας επηρεάζουν στην επιλογή επαγγέλματος.
2. Να διαπιστώσουν οι μαθητές τη σχέση που υπάρχει μεταξύ επαγγέλματος και προσωπικότητας.

■ **Διαδικασία:** Η δραστηριότητα μπορεί να αξιοποιηθεί καλύτερα αν διαβαστούν αρκετές ‘εκθέσεις’ στην τάξη. Επισημάνετε ομοιότητες και διαφορές σε ενδιαφέροντα, τονίστε τη σημασία του να

βρίσκει κανείς ευχαρίστηση στην εργασία του (αφού αφιερώνει σ' αυτήν ένα σημαντικό μέρος του χρόνου της ζωής του), και επισημάνετε τους διαφορετικούς παράγοντες που μας επηρεάζουν στην επιλογή επαγγέλματος.

■ **Διάρκεια:** 10-20 λεπτά περίπου.

Ε. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ: 1 ώρα

ΛΕΞΕΙΣ/ΦΡΑΣΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ

- Συλλογή πληροφοριών
- Άμεση επαφή-συνέντευξη
- Υπηρεσίες Επ. Προσανατολισμού ΓΡΑ.Σ.Ε.Π.. – ΚΕ.ΣΥΠ.
- Περιγραφή επαγγέλματος
- Επαγγελματική μονογραφία
- Επαγγελματικές συνθήκες
- Τρόπος ζωής

Στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι να βοηθηθούν οι μαθητές:

- να ερευνούν τα διάφορα επαγγέλματα
- να εξετάζουν τις επιμέρους δραστηριότητες που αυτά περιλαμβάνουν
- να αναζητούν και να συλλέγουν επαρκείς πληροφορίες για ένα επάγγελμα
- να ανατρέχουν σε επαγγελματικές μονογραφίες για τα επαγγέλματα που τους ενδιαφέρουν
- να συνδέουν το επάγγελμα με τον τρόπο ζωής.

Θεμελιώδεις Διαθεματικές Έννοιες

- **Επίδραση:** Η επίδραση των εργασιακών συνθηκών στον τρόπο ζωής. Η παραπάνω σχέση είναι αμφίδρομη; Μπορούμε να μιλήσουμε για αλληλεπίδραση; (Θα μπορούσε να συζητηθεί στην τάξη).
- **Μεταβολή:** Η μεταβολή και η εξέλιξη των διαφόρων επαγγελμάτων.
- **Πολιτισμός:** Η επίδραση του πολιτισμού (τεχνικού, πνευματικού, κοινωνικού) στα χαρακτηριστικά των επαγγελμάτων. Η δημιουργία νέων επαγγελμάτων.
- **Σχέση:** Η σχέση μεταξύ της επικοινωνίας και της πληροφόρησης. Η σχέση μεταξύ του επαγγέλματος και του τρόπου ζωής.

Μπορείτε να εστιάσετε σε συγκεκριμένα παραδείγματα, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και την ειδικότητά σας.

Μεθοδολογία Διδασκαλίας

Η συγκεκριμένη υποενότητα προσφέρεται προκειμένου να ενθαρρύνετε την αυτόνομη εργασία των μαθητών και την ενεργητική τους στάση στην αναζήτηση πληροφοριών που τους αφορούν. Μια καλή ιδέα θα ήταν η 'διασταύρωση πληροφοριών' (π.χ. συνέντευξη και διαδίκτυο). Ερωτήσεις όπως «τι θεωρείς σημαντικό για σένα στη συγκεκριμένη μονογραφία;» θα μπορούσαν να προετοιμάσουν τους μαθητές για θέματα της επόμενης ενότητας, όπως είναι τα ενδιαφέροντα και οι επαγγελματικές αξίες. Είναι σημαντικό να αντιληφθούν οι μαθητές ότι όσα αφορούν στις 'εργασιακές συνθήκες' σε

μια επαγγελματική μονογραφία έχουν σοβαρό αντίκτυπο στον τρόπο ζωής του εργαζομένου. Αν έχετε λίγο χρόνο, ζητήστε να συγκρίνουν επαγγέλματα όπως, για παράδειγμα, του αρτοποιού, του γραφίστα και του εικονολήπτη: Τι ώρα ξυπνούν; Είναι υποχρεωμένοι να μετακινούνται; Πόση μυϊκή προσπάθεια καταβάλλουν; κοκ.

Θα ήταν, επίσης, χρήσιμο να δώσετε έμφαση σε «νέα επαγγέλματα» και σε επαγγέλματα που αξιοποιούν τη νέα τεχνολογία. Εκτός των άλλων, αυτά συχνά αποτελούν μια καλή λύση για άτομα με αναπηρίες (π.χ. κώφωση, κινητικά προβλήματα κτλ.)

Οδηγίες για Κάθε Δραστηριότητα

Είναι δυνατόν κάποια από τις δραστηριότητες να πραγματοποιηθεί στο πλαίσιο της «Ευέλικτης ζώνης». Κριτήριο για την επιλογή της κατάλληλης, κάθε φορά, δραστηριότητας αποτελεί, κατά κύριο λόγο, η δυναμική της τάξης σας. «Καλύτερη» δραστηριότητα είναι εκείνη που εμπλέκει αμεσότερα και με τον πιο γόνιμο τρόπο όλους τους μαθητές σας.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1Η

■ Στόχοι:

1. Να αναζητήσουν οι μαθητές πληροφορίες που αφορούν επαγγέλματα.
2. Να βοηθηθούν οι μαθητές στην καλλιέργεια των δεξιοτήτων επικοινωνίας.

- **Διαδικασία:** Η συγκεκριμένη δραστηριότητα μπορεί να αξιοποιηθεί καλύτερα, αν ζητήσετε από τους μαθητές να καταγράψουν τα θετικά και τα αρνητικά σημεία του επαγγέλματος για το οποίο πήραν πληροφορίες. Μπορούν να συμπληρώσουν τη λίστα της δραστηριότητας 3, στο βιβλίο του μαθητή.

- **Διάρκεια:** Σύντομη αναφορά για 5-10 λεπτά.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2Η

■ Στόχοι:

1. Να αναπτύξει ο μαθητής αυτονομία στην αναζήτηση επαγγελματικών πληροφοριών.
2. Να αναπτύξει ο μαθητής την ικανότητα να διασταυρώνει πληροφορίες, όταν αυτές συλλέγονται με διαφορετικούς τρόπους.
3. Να συγκρίνει ο μαθητής τους διαφορετικούς τρόπους συλλογής επαγγελματικών πληροφοριών.

- **Διαδικασία:** Επιδίωξη της δραστηριότητας είναι να παροτρύνει τον μαθητή να ερευνήσει και να συλλέξει πληροφορίες σχετικά με τα επαγγέλματα που τον ενδιαφέρουν. Ασφαλώς, η δική σας συμβολή στο να έρθουν οι μαθητές σε επαφή με τα ΓΡΑ.Σ.Ε.Π., τα ΚΕ.ΣΥΠ., την ιστοσελίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και άλλες έγκυρες υπηρεσίες Επαγγελματικού Προσανατολισμού και πληροφόρησης έχει καθοριστική σημασία. Τόσο αυτή όσο και η προηγούμενη δραστηριότητα μπορούν, στο μεγαλύτερο μέρος τους, να πραγματοποιηθούν εκτός του χρονικού πλαισίου της διδακτικής ώρας.

- **Ολοκληρώνοντας τη δραστηριότητα:** Βεβαιωθείτε ότι οι μαθητές έχουν εξοικειωθεί αρκετά με τις πηγές πληροφόρησης που προτείνονται και με την αξιοποίησή τους.

- **Διάρκεια:** Αναφορά για 5-10 λεπτά (και ίσως σε συνδυασμό με την προηγούμενη δραστηριότητα).

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 3Η

- **Στόχοι:**
  1. Να αυξηθεί η συνεργασία μεταξύ των μαθητών.
  2. Οι μαθητές να αναζητήσουν, να καταγράψουν και να ανταλλάξουν πληροφορίες.
- **Διαδικασία:** Η δραστηριότητα εξελίσσεται στην τάξη, μέχρις ότου κάθε μαθητής αναλάβει να συντάξει μια επαγγελματική μονογραφία για το επάγγελμα που τον ενδιαφέρει. Ίσως χρειαστεί να επανέλθει σε αυτήν, αφού αυτή συνδυάζει τόσο τους παράγοντες που επηρεάζουν την επαγγελματική επιλογή (βλ. προηγούμενη υπο-ενότητα) όσο και τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντά του (βλ. αντίστοιχη υπο-ενότητα της επόμενης ενότητας). Η επόμενη, δεύτερη, φάση της δραστηριότητας πραγματοποιείται εκτός διδακτικής ώρας και με τους τρόπους που προτείνονται σε μια από τις προηγούμενες δραστηριότητες (συνέντευξη, οδηγοί επαγγελματιών, επίσκεψη στο ΓΡΑ.Σ.Ε.Π. κτλ.). Θα μπορούσαν, μάλιστα, οι τρόποι αυτοί να συνδυαστούν. Η τρίτη φάση της δραστηριότητας (η κατασκευή της λίστας και του ντοσιέ) είναι ομαδική και πραγματοποιείται στην τάξη.
- **Ολοκληρώνοντας τη δραστηριότητα:** Επισημάνετε ότι κάθε άνθρωπος έχει τις δικές του δυνατότητες και τους δικούς του περιορισμούς. Θα ήταν φρόνιμο να τους λάβει υπόψη, προκειμένου να κάνει μια 'καλή' επιλογή. Τονίζεται, ωστόσο, η σημασία και ο ρόλος της θέλησης στη ζωή των ανθρώπων, ακόμη και όταν οι περιορισμοί είναι πολλοί.
- **Διάρκεια:** α' φάση: 5-10 λεπτά. γ' φάση: 20 λεπτά περίπου.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΡΙΤΗ

ΑΝΑΚΑΛΥΠΤΩ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΜΟΥ

Α. Ο ΕΑΥΤΟΣ ΜΟΥ

ΛΕΞΕΙΣ/ΦΡΑΣΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ

- Προσωπικότητα
- Χαρακτηριστικά της προσωπικότητας
- Χαρακτηριστικά που μεταβάλλονται
- Χαρακτηριστικά που αναπτύσσονται

Στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι να βοηθηθούν οι μαθητές:

- να εντοπίζουν και να περιγράφουν χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους
- να αντιλαμβάνονται τη διαφορά που υπάρχει ανάμεσα στην εικόνα που έχουν οι ίδιοι για τον εαυτό τους και στην εικόνα που έχουν οι άλλοι γι' αυτούς
- να αντιλαμβάνονται το σύστημα των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας ως ένα *σύστημα δυναμικά αλληλοσυσχετιζόμενων, αλλά και εξελισσόμενων, στοιχείων*
- να συσχετίζουν τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας ενός ανθρώπου με την πορεία ζωής του.

Θεμελιώδεις Διαθεματικές Έννοιες

- *Σύστημα*: Τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας αποτελούν ένα σύστημα αλληλεξαρτώμενων στοιχείων. Η μεταβολή ενός χαρακτηριστικού συνεπάγεται μεταβολή και άλλων στοιχείων της προσωπικότητας.
- *Μεταβολή*: Τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας μεταβάλλονται, ακόμη και αν η μεταβολή αυτή γίνεται με σχετικά αργούς ρυθμούς. Μπορεί να γίνει παραλληλισμός με φαινόμενα των οποίων η μεταβολή δε γίνεται άμεσα αισθητή, όπως π.χ. η κίνηση των άστρων.
- *Επικοινωνία*: Η επικοινωνία με τους άλλους μας δίνει πληροφορίες για τον εαυτό μας και τα χαρακτηριστικά του.
- *Πολιτισμός*: Οι μαθητές θα μπορούσαν να αναρωτηθούν για τον τρόπο με τον οποίο επηρεάζονται τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας από τον πολιτισμό. Υπάρχουν χαρακτηριστικά που εμφανίζονται συχνότερα στη Νότια Ευρώπη απ' ό,τι στη Βόρεια;
- *Περιβάλλον*: Οι μαθητές, αφού αναζητήσουν τις διαφορετικές πτυχές του περιβάλλοντος (τεχνολογία, κλιματολογικές συνθήκες κτλ.), θα μπορούσαν να αναρωτηθούν για τον τρόπο με τον οποίο επηρεάζονται τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας από το περιβάλλον.

Μεθοδολογία Διδασκαλίας

Στο πλαίσιο των ομαδικών δραστηριοτήτων, θα πρέπει να ακούσετε τους μαθητές σύμφωνα με τις αρχές της **ενεργού ακρόασης**. Αυτό σημαίνει ότι καλείστε να ακούσετε χωρίς να αξιολογείτε. Ταυτό-

χρονα, στο πλαίσιο της ενεργού ακρόασης, οφείλεται να ακούτε όχι μόνο το περιεχόμενο του λόγου, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο αυτός εκφράζεται. Στόχος είναι να ακούσουν οι ίδιοι οι μαθητές τον εαυτό τους και να μπορέσουν να εκφραστούν πληρέστερα. Σε αυτό μπορεί να σας βοηθήσει η υιοθέτηση της ιδέας της μοναδικότητας του προσώπου του κάθε μαθητή, μοναδικότητα που οφείλουμε να προσεγγίσουμε με κατανόηση, στη βάση της ιδιαίτερης λογικής που τη διέπει (και όχι σε σύγκριση με ιδεατούς μέσους όρους και κοινωνικά πρότυπα).

Με τη διερεύνηση των χαρακτηριστικών του εαυτού μέσα από τις προτεινόμενες δραστηριότητες, οι μαθητές εισάγονται στη γνώση του εαυτού και στη στάση προς τη θετική αξιολόγησή του (βλ. επόμενη υπο-ενότητα). Μπορείτε, επίσης, στην υπο-ενότητα αυτή να κάνετε μια διάκριση μεταξύ χαρακτηριστικών της προσωπικότητας και δεξιοτήτων. Συμβουλευτείτε την υπο-ενότητα *Ικανότητες και Δεξιότητες*. Ασφαλώς, ο εαυτός αποτελεί ένα ενιαίο, δυναμικό όλον και όχι ένα άθροισμα ασύνδετων χαρακτηριστικών.

Οδηγίες για Κάθε Δραστηριότητα

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1Η

■ Στόχοι:

1. Να ασκηθούν οι μαθητές στην προσωπική έκφραση.
2. Να καλλιεργήσουν δεξιότητες διαπροσωπικής επικοινωνίας όπως ακρόαση και κατανόηση της διαφορετικότητας του άλλου.

■ **Διαδικασία:** Είναι ιδιαίτερα σημαντικό οι 'συνεντεύξεις' των μαθητών να διεξαχθούν μέσα σε θετικό κλίμα, σε κλίμα εμπιστοσύνης. Μετά το τέλος του **βήματος 3**, ζητήστε από κάποιους μαθητές (εθελοντικά) να πουν πώς ένιωσαν κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, και να αναφέρουν κάποια από τα χαρακτηριστικά τους που σημείωσαν στο **φύλλο προσωπικής διερεύνησης**. Θα πρέπει να προσεχθεί ιδιαίτερα η αρχή της θετικότητας και της κατανόησης και να αποφεύγεται η κριτική. Θεωρείται σκόπιμο να ολοκληρώσουμε τη δραστηριότητα με μια θετική, ενθαρρυντική δήλωση, η οποία προκύπτει από την ολοκλήρωση της διαδικασίας της δραστηριότητας. Παραδείγματα τέτοιων δηλώσεων αναφέρονται παρακάτω.

■ **Ολοκληρώνοντας τη δραστηριότητα βεβαιωθείτε ότι όλοι οι μαθητές έχουν κατανοήσει ότι:**

- κάθε άνθρωπος έχει τα δικά του ιδιαίτερα χαρακτηριστικά
- αν προσπαθήσουμε, έχουμε τη δυνατότητα να αλλάξουμε ένα στοιχείο του εαυτού μας
- υπάρχουν χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς μας που αλλάζουν, καθώς εξελισσόμαστε ως άτομα.

■ **Διάρκεια:** α' φάση: 5 λεπτά, β' φάση (συνεντεύξεις): 10 λεπτά, γ' φάση (συζήτηση στην τάξη): 15 λεπτά.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2Η

■ **Στόχοι:** 1. Να καταστούν οι μαθητές ικανοί να διαπιστώνουν τα χαρακτηριστικά μιας προσωπικότητας μέσα από την αφήγηση ή την περιγραφή των πράξεων και γενικά της συμπεριφοράς της.
2. Να πραγματοποιηθεί διαθεματική αναζήτηση χαρακτηριστικών της προσωπικότητας.

■ **Διαδικασία:** Όπως περιγράφεται στο βιβλίο του μαθητή. Εναλλακτικά, μπορεί να προταθεί στους μαθητές, σε μικρές ομάδες των 2-3 ατόμων, να αναζητήσουν και να μελετήσουν, εκτός της σχολικής ώρας, τη βιογραφία των συγκεκριμένων προσώπων (κάθε ομάδα επιλέγει ένα πρόσωπο),

και στη συνέχεια να κάνουν μια δίλεπτη παρουσίαση στην τάξη κατά τη διάρκεια του επομένου μαθήματος. Μπορείτε, επίσης, να ενθαρρύνετε τους μαθητές σας να εντοπίσουν στη βιβλιογραφία πρόσωπα με ειδικές ανάγκες που έγιναν γνωστά για το έργο τους.

- **Ολοκληρώνοντας τη δραστηριότητα:** οι μαθητές συνδέουν τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας με την πορεία των ατόμων που αναφέρονται στη δραστηριότητα.
- **Διάρκεια:** 10-15 λεπτά για 2-3 παρουσιάσεις από τους μαθητές.

Προκειμένου να διευκολυνθείτε στη θεωρητική θεμελίωση των θεμάτων που τίγονται σε αυτήν την ενότητα σας παραθέτουμε τα παρακάτω αποσπάσματα κειμένων.

« Η Έννοια «Πρόσωπο»¹⁰

Χρησιμοποιούμε τον όρο πρόσωπο ως όρο σαφώς ψυχολογικό, που όμως εκφράζει κατά σειρά προτεραιότητας και τις ηθικές, πνευματικές, και κοινωνικές συνιστώσες του ανθρώπου, που είναι αδύνατο και λανθασμένο να μη ληφθούν υπόψη ως παράγοντες που διαμορφώνουν το πρόσωπο ως ψυχολογική οντότητα.

Με την ψυχολογική έννοια «Πρόσωπο» δηλώνεται:

- α) Η δυνατότητα για την κατάκτηση της μοναδικότητας, της ιδιαιτερότητας και της ιδιοποίησης του όντος, στον ύψιστο δυνατό βαθμό.
- β) Η δυνατότητα ενοποίησης του ανθρώπου, του κλειστού εκείνου σύμπαντος που, ενώ μένει ατομικό και απροσπέλαστο 'μυστήριο' και για το ίδιο το υποκείμενο, αποτελεί συγχρόνως δυνατότητα, έκφραση και διάσωση της ψυχοσωματικής ολότητας του ανθρώπου μέσα στη δημόσια και κοινωνική παρουσία του.
- γ) Η δυνατότητα της ελευθερίας που δεν είναι απλώς δυνατότητα εκλογής και ευθύνης, αλλά και δυνατότητα υπέρβασης των δεδομένων και των αντινομιών.....»

Β. ΑΓΑΠΩ ΤΟΝ ΑΛΗΘΙΝΟ ΕΑΥΤΟ ΜΟΥ

ΛΕΞΕΙΣ/ΦΡΑΣΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ

• Αυτοαντίληψη	• Αυτογνωσία
• Θετική και αρνητική αυτοαντίληψη	• Ιδιαίτερες ικανότητες
	• Ανάγκες

Στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι να βοηθηθούν οι μαθητές:

- να αναγνωρίζουν τη σημασία της αυτογνωσίας και της θετικής αυτοαντίληψης
- να αντιλαμβάνονται τα στοιχεία της προσωπικότητάς τους ως ανήκοντα σε ένα 'δυναμικό όλον'
- να βλέπουν τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους σε μια προοπτική συνεχούς εξέλιξης.

¹⁰ Από το Κοσμόπουλος (1991) σ. 88-89.

Θεμελιώδεις Διαθεματικές Έννοιες

Θα μπορούσαμε να δούμε την προσωπικότητα ως ένα «ενιαίο όλον». Στο πλαίσιο αυτό τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας αποτελούν ένα **σύστημα** αλληλο-συσχετιζόμενων στοιχείων. Έτσι, βασικές έννοιες που στοιχειοθετούν αυτή τη θεώρηση είναι:

- **Σύστημα:** Τα στοιχεία του (χαρακτηριστικά της προσωπικότητας) αλληλεξαρτώνται και αλληλεπιδρούν με βάση ορισμένους κανόνες, όπως είναι η ανταπόκριση σε υπάρχουσες συνθήκες, οι προσωπικοί στόχοι, η επιθυμία, οι προσωπικές ιδιαιτερότητες, οι αξίες κτλ.
- **Δυναμική ισορροπία:** Τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας αλληλο-προσδιορίζονται, κάποτε συγκρούονται, μπορούν να μεταβάλλονται και να εξελίσσονται σε μια ισορροπία δυναμικής μορφής.
- **Άλλες έννοιες:** *αλληλεπίδραση, αλληλεξάρτηση, ανάπτυξη.*

Μπορείτε να εστιάσετε σε συγκεκριμένα παραδείγματα στα οποία συναντάμε τις παραπάνω έννοιες, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και την ειδικότητά σας.

Μεθοδολογία Διδασκαλίας

Θέματα που ανακύπτουν στην υπο-ενότητα αυτή, στο πλαίσιο των προτεινόμενων δραστηριοτήτων, είναι η δυναμική της ομάδας, η ενεργός ακρόαση στην ομάδα, η διαφορετικότητα (και το δικαίωμα στη διαφορά) του μαθητή-μέλους της ομάδας των συμμαθητών, καθώς και το φαινόμενο της συμμόρφωσης που πιθανόν να παρουσιαστεί. Το φαινόμενο της *συμμόρφωσης* αναφέρεται στην τάση των μελών της ομάδας να συμπεριφέρονται με τον ίδιο τρόπο (π.χ. ενδυμασία, προτιμήσεις κ.ά.), να υποστηρίζουν τις ίδιες γνώμες ή ιδέες, να κρατούν την ίδια στάση απέναντι σε άλλα μέλη, σε άλλες ομάδες ή καταστάσεις που αφορούν την ομάδα, συνήθως εξαιτίας ενός ενδόμυχου φόβου ότι ενεργώντας διαφορετικά κινδυνεύουν να περιθωριοποιηθούν ή ακόμη και να αποβληθούν. Η συμμόρφωση είναι καλύτερα να αντιμετωπιστεί έμμεσα, μέσα από τη δημιουργία ενός θετικού κλίματος συνεργασίας και εμπιστοσύνης όπου αναγνωρίζεται η διαφορά. Για να πετύχουμε κάτι τέτοιο, οφείλουμε –καταρχάς– να ζητήσουμε από τους μαθητές να αποφεύγουν τα αρνητικά σχόλια ο ένας για τον άλλον. Οι παρατηρήσεις και τα σχόλια που εκφράζουν οι μαθητές, όταν διαπνέονται από αυθεντικό ενδιαφέρον και αλληλοαποδοχή, είναι πολύ σημαντικά για την προσωπική τους εξέλιξη. Οι ομαδικές εργασίες, τα projects (βλ. δραστηριότητες προηγούμενων μαθημάτων) και οι εργασίες σε дуάδες (π.χ. συνεντεύξεις) με συμμαθητές που γνωρίζουν λιγότερο ο ένας τον άλλο, μπορούν να βοηθήσουν πολύ. Για τον ίδιο σκοπό πρέπει να αποφεύγεται ο καταναγκασμός.

Όταν το κλίμα μιας ομάδας είναι ευνοϊκό, οι ιδιαιτερότητες του κάθε μαθητή, είτε ως ιδιαίτερες ικανότητες είτε ως ειδικές ανάγκες (όπου υπάρχουν), μπορούν να αντιμετωπιστούν σε μια συνολική προοπτική προσωπικής ανάπτυξης. Αν χρειαστεί, κάποια γνωστά παραδείγματα (π.χ. ο τραυλισμός του ρήτορα Δημοσθένη ή η ασθένεια του Αποστόλου Παύλου) μπορεί να βοηθήσουν. Τέλος, σε ό,τι αφορά την αυτοαντίληψη και την αυτοεκτίμηση που αναφέρονται στο βιβλίο του μαθητή, μπορείτε να συμβουλευτείτε τα αντίστοιχα κείμενα που παρατίθενται στο τρίτο μέρος του βιβλίου του καθηγητή και φυσικά την ειδική βιβλιογραφία.

Οδηγίες για Κάθε Δραστηριότητα

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1Η

- **Διαδικασία.** Χωρίστε την τάξη σε ομάδες των 5-6 ατόμων. Είναι μια καλή ευκαιρία να ενταχθούν στην ομάδα κάποια απομονωμένα άτομα ή να διασπασθούν πιθανές 'κλίκες'. Θα χρειαστεί κάποιος μαθητής να αλλάξουν προσωρινά θέσεις. Δώστε έναν εύθυμο τόνο σε αυτήν την αναδιάταξη. Την πρώτη φορά ίσως αυτό να απαιτήσει κάποιο χρόνο. Σε ορισμένες περιπτώσεις, έχει παρατηρηθεί στην αρχή κάποια απροθυμία των μαθητών. Συνήθως, όμως, οι μαθητές εξοικειώνονται εύκολα με τέτοιου είδους διαδικασίες. Κάθε επόμενη φορά θα χρειάζεται λιγότερος χρόνος. Η συμπλήρωση των φράσεων από τον κάθε μαθητή, στο πλαίσιο της μικρής ομάδας, δε χρειάζεται να διαρκέσει περισσότερο από 5 λεπτά. Παροτρύνετε τους μαθητές να γράψουν αυθόρμητα. Οι ανακοινώσεις στις μικρές ομάδες θα διαρκέσουν λίγο περισσότερο. Όταν αρχίσει η συζήτηση σε επίπεδο τάξης, οι μαθητές δε χρειάζεται να επιστρέψουν στις θέσεις τους. Ρωτήστε τους μαθητές της κάθε ομάδας αν βρήκαν ομοιότητες στις απαντήσεις τους. Ίσως ακουστούν κάποιες απαντήσεις. Ρωτήστε τους μαθητές αν συνάντησαν δυσκολίες όταν διάβαζαν τις απαντήσεις τους, αλλά μην επιμείνετε πολύ. Ρωτήστε τους αν μπορούν να σκεφτούν σε τι ωφελεί το να ακούμε τους άλλους και σημειώστε κάποιες απαντήσεις στον πίνακα.
- **Ολοκληρώνοντας τη δραστηριότητα:** Αφήστε τους μαθητές να βγάλουν συμπεράσματα για τις ομοιότητες και τις διαφορές των ανθρώπων, καθώς και για το πόσο σημαντικό είναι να ακούμε τον άλλο. Τη σημασία αυτών των διαπιστώσεων θα μπορούσαμε να την περιγράψουμε με το τρίπτυχο: καταλαβαίνω καλύτερα τον άλλο, ακόμη κι όταν είναι διαφορετικός από μένα · επικοινωνώ καλύτερα μαζί του · καταλαβαίνω καλύτερα τον εαυτό μου.
- **Διάρκεια:** 25-30 λεπτά.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2Η

- **Στόχος:** Να αντιληφθούν οι μαθητές τη σημασία της ορθής εκτίμησης των χαρακτηριστικών και των δυνατοτήτων τους μέσα από μια διαθεματική προσέγγιση.
- **Διαδικασία:** Όπως περιγράφεται στο βιβλίο του μαθητή. Θα μπορούσε να ζητηθεί από τους μαθητές να προετοιμάσουν τη δραστηριότητα (επιλογή κατηγορίας, εύρεση ήρωα και έργου) για την επόμενη συνάντηση Σ.Ε.Π.. Η δραστηριότητα θα αξιοποιηθεί στο μέτρο που θα ανακοινωθούν στην τάξη κάποια έργα για την κάθε κατηγορία. Για καθεμιά από τις αναφερόμενες κατηγορίες μπορεί να διαμορφωθεί ένας κατάλογος λογοτεχνικών έργων, να φωτοτυπηθεί και να μοιραστεί στους μαθητές.

Διάρκεια: 15 λεπτά περίπου.

Γ. ΤΑ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ ΜΟΥ

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ : 1 ώρα

ΛΕΞΕΙΣ/ΦΡΑΣΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ

- Ενδιαφέροντα
- Δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου
- Είδη ενδιαφερόντων
- Ενδιαφέροντα, εκπαίδευση και επαγγέλματα
- Παράγοντες διαμόρφωσης των ενδιαφερόντων (σχολείο, οικογένεια, ΜΜΕ κτλ.)

Στόχοι

Στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι να βοηθηθούν οι μαθητές:

- να διακρίνουν την έννοια των ενδιαφερόντων, τα είδη και τη σημασία τους για την καθημερινή ζωή
- να αντιλαμβάνονται τη σχέση μεταξύ ενδιαφερόντων και εκπαιδευτικών - επαγγελματικών επιλογών.

Θεμελιώδεις Διαθεματικές Έννοιες

- **Σύστημα:** Η οργάνωση των ενδιαφερόντων σε κατηγορίες παραπέμπει στην έννοια του συστήματος και στα διάφορα ειδικότερα συστήματα όπως π.χ. το σύστημα της πληροφόρησης, το σχολικό σύστημα, αλλά και στον άνθρωπο, στο άτομο, ως σύστημα.
- **Επικοινωνία:** Αρκετές δραστηριότητες του ατόμου βοηθούν στην ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων, στις οποίες ανήκουν και οι δεξιότητες επικοινωνίας, που με τη σειρά τους συμβάλλουν στην προσωπική ανάπτυξη και στην αυτογνωσία.
- **Μεταβολή:** Η μεταβολή είναι ουσιώδες γνώρισμα των ενδιαφερόντων του ανθρώπου, αφού ο άνθρωπος συνεχώς εξελίσσεται και αλλάζει.
- Ως αποδέκτης των κοινωνικών και οικονομικών αλλαγών, ο άνθρωπος αναπτύσσει ένα σύστημα ενδιαφερόντων που ανταποκρίνεται στα εκάστοτε νέα δεδομένα.
- **Πολιτισμός:** Ο ρόλος των ενδιαφερόντων έχει κοινωνικές και πολιτισμικές διαστάσεις, αφού τα ενδιαφέροντα συνδέονται με τις ποικίλες κοινωνικές επιρροές, τάσεις, αξίες κτλ.

Μεθοδολογία Διδασκαλίας

Ξεκινώντας από την εικόνα του εισαγωγικού μέρους, ο μαθητής μπορεί να αρχίσει να σκέφτεται για τις προτιμήσεις του και να ασχολείται με την αιτιολόγησή τους. Η **διαφορετικότητα** επισημαίνεται ως κύριο χαρακτηριστικό του εαυτού μας, το οποίο αντανακλάται και στις διαφορές των ανθρώπων ως προς τα ενδιαφέροντά τους.

Η παρουσίαση του θεωρητικού μέρους καλό είναι να μην καλύψει όλη τη διδακτική ώρα, αφού οι δραστηριότητες είναι εκείνες που κυρίως ωθούν το μαθητή να δραστηριοποιηθεί. Ο καθηγητής επιλέγει τις δραστηριότητες ανάλογα με τη δυναμική της τάξης του, ώστε, ολοκληρώνοντας την ενότητα, να έχουν επιτευχθεί οι στόχοι που τέθηκαν.

Οδηγίες και Κάθε Δραστηριότητα

Ασφαλώς, δεν είναι δυνατόν να πραγματοποιηθούν όλες οι δραστηριότητες μέσα στα περιθώρια του χρόνου που διατίθεται. Κάποιες από αυτές, ιδιαίτερα οι διαπροσωπικές δραστηριότητες-ασκήσεις (1^η, 2^η, 3^η), απαιτούν αρκετό χρόνο.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1Η

- **Στόχοι:** Μέσα από τη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές θα έχουν την ευκαιρία:
  1. Να κατανοήσουν ότι οι δραστηριότητες αυτές έχουν σχέση με τα ενδιαφέροντα.
  2. Να συσχετίσουν τις προτιμήσεις αυτές με τους τρόπους με τους οποίους επηρεάστηκαν για να τις υιοθετήσουν. Εν τέλει, να κατανοήσουν τους παράγοντες που τους επηρεάζουν στη διαμόρφωση των ενδιαφερόντων τους.
- **Διαδικασία:** Δίνονται 20 ρήματα που καλύπτουν διάφορες δραστηριότητες. Επισημαίνεται η χρήση του ρήματος (διαθεματική προσέγγιση) ως μέρους του λόγου που δίνει ενέργεια, ζωντάνια και δύναμη. Ακριβώς το ίδιο συμβαίνει και με τα ενδιαφέροντα. Απαιτούν δράση, εκδηλώνονται με δραστηριότητες. Ο καθορισμός των παραγόντων ελέγχεται από τον καθηγητή κατά τρόπο ενδεικτικό στην τάξη.
- **Ολοκληρώνοντας τη δραστηριότητα:** Επισημαίνεται και η επίδραση πολλών άλλων παραγόντων σε σχέση με ένα ενδιαφέρον.
- **Διάρκεια:** 15 λεπτά.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2Η

- **Στόχος:** Μέσα από αυτή τη δραστηριότητα, οι μαθητές θα έχουν την ευκαιρία να συνειδητοποιήσουν τη σχέση που υπάρχει μεταξύ των δραστηριοτήτων του ελεύθερου χρόνου, των ενδιαφερόντων και των μαθημάτων ή δραστηριοτήτων στο σχολείο.
- **Διαδικασία:** Η έννοια της αλληλεπίδρασης προσεγγίζεται σε αυτή τη δραστηριότητα μέσα από την πολλαπλότητα των σχολικών μαθημάτων. Για παράδειγμα, στο 1 πιθανές απαντήσεις είναι το μάθημα της Τεχνολογίας και τα Μαθηματικά. Στο 10, το μάθημα της Γλώσσας, ο θεσμός των μαθητικών κοινοτήτων κ.ά.
- **Διάρκεια:** 15 λεπτά

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 3Η

- **Στόχοι:** Μέσα από αυτή τη δραστηριότητα οι μαθητές θα έχουν την ευκαιρία:
  1. Να ασχοληθούν με συγκεκριμένα επαγγέλματα και να εκφράσουν κάποιες πρώτες στοιχειώδεις προτιμήσεις.
  2. Να συσχετίσουν τις προτιμήσεις με ενδιαφέροντα.
- **Διαδικασία:** Δίνονται εικόνες από διάφορους επαγγελματικούς χώρους. Οι μαθητές καλούνται να επιλέξουν 5 επαγγέλματα για τα οποία εκδηλώνουν μεγαλύτερη προτίμηση. Έχουν τη δυνατότητα να προσθέσουν και δικές τους ιδέες για επαγγέλματα, εφόσον δεν περιέχονται στις εικόνες του βιβλίου τους. Αν διαπιστώνετε άγνοια για κάποια επαγγέλματα, τότε οι μαθητές μπορούν να ανατρέξουν σε διάφορες άλλες πηγές πληροφόρησης. Έτσι, η δραστηριότητα συνδυάζεται με τη λειτουργία της πληροφόρησης. Χρήσιμο θα ήταν αν οι μαθητές αναζητούσαν περισσότερες πληροφορίες ηλεκτρονικά.

Στην ερώτηση 3 οι μαθητές αναζητούν κοινά στοιχεία που υπάρχουν στις προτιμήσεις τους. Χωρίς να γίνει αναφορά σε συγκεκριμένη κατηγοριοποίηση, μπορούν να δοθούν στους μαθητές οι ομάδες εργασιακού περιβάλλοντος που έχουν σχέση με τα ενδιαφέροντα και συνδέονται με τους τύπους της προσωπικότητάς μας.

- **Ολοκληρώνοντας τη δραστηριότητα:** Επιδιώκεται η κατανόηση της μεταβολής που παρατηρείται στα ενδιαφέροντα, ως έννοιας διαθεματικής και πολύ ουσιαστικής. Η μεταβολή αυτή είναι αποτέλεσμα των προσωπικών, κοινωνικών και οικονομικών αλλαγών.
- **Διάρκεια:** 15 – 20 λεπτά.

Δ. ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΑΞΙΕΣ

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ : 1 ώρα

ΛΕΞΕΙΣ/ΦΡΑΣΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ

- Οι αξίες
- Τα είδη των αξιών
- Αξίες και λήψη απόφασης
- Ιεράρχηση των αξιών
- Αξίες και εργασία
- Αξίες και σχέδιο ζωής

Στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι να βοηθηθούν οι μαθητές:

- να αναγνωρίζουν και να συνειδητοποιούν τις προσωπικές και τις επαγγελματικές αξίες
- να αντιλαμβάνονται τον τρόπο με τον οποίο οι αξίες επηρεάζουν την καθημερινή ζωή
- να αναγνωρίζουν την επίδραση των αξιών στην εργασία.

Θεμελιώδεις Διαθεματικές Έννοιες

- **Αλληλεπίδραση:** Η αλληλεπίδραση ατόμου, οικογένειας και κοινωνίας θεωρείται σημαντική παράμετρος για τη διαμόρφωση του συστήματος αξιών του ατόμου.
- **Πολιτισμός:** Οι αξίες αποτελούν έκφραση των επιδιώξεών μας, καθώς και των επιτευγμάτων ενός λαού. Ο ρόλος τους στην προσωπική ανάπτυξη του ανθρώπου, στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για σημαντικά ζητήματα, όπως είναι η εκπαίδευση, το επάγγελμα, ο τρόπος ζωής, θεωρείται σημαντικός.
- **Σύστημα:** Οι αξίες ως ένα σύστημα, δηλαδή ως ένα οργανωμένο σύνολο που διακρίνεται από μια ιδιαίτερη ιεραρχία και από τις σχέσεις μεταξύ των επιμέρους αξιών.
- **Άτομο – Σύνολο:** Η σημασία και η σχέση των ατομικών, των προσωπικών, αξιών με τις συλλογικές αξίες.

Μεθοδολογία Διδασκαλίας

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει οποιαδήποτε δραστηριότητα και να την πραγματοποιήσει στην τάξη. Η 3η δραστηριότητα όμως απαιτεί κάποια προεργασία ή την πραγματοποίηση πριν από τη 2η δραστηριότητα.

Για την καλύτερη προσέγγιση αυτής της διδακτικής ενότητας απαιτείται η διαμόρφωση ψυχοπαιδαγωγικού κλίματος που θα ενθαρρύνει την ενδοσκόπηση, δηλαδή τη διαδικασία της διερεύνησης

του εαυτού. Ο ίδιος ο εκπαιδευτικός συχνά αποτελεί πρότυπο στην προσπάθεια που καταβάλλει ο μαθητής για να γνωρίσει τον εαυτό του. Επομένως, ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να έχει συνειδητοποιήσει ότι η δική του αυτογνωσία και ο τρόπος διερεύνησης του εαυτού του μπορούν να επηρεάσουν θετικά ή να καθοδηγήσουν προς συγκεκριμένες κατευθύνσεις τους μαθητές.

Οδηγίες για Κάθε Δραστηριότητα

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1Η

■ Στόχοι:

1. Να διερευνήσουν οι μαθητές τις προσωπικές τους αξίες και τον τρόπο που αυτές επηρεάζουν τους στόχους τους οποίους θέτουν στη ζωή τους.
2. Να κατανοήσουν ότι κάθε άνθρωπος έχει ένα ιδιαίτερο σύστημα αξιών, καθώς και μία διαφορετική ιεράρχηση αξιών.
3. Να κατανοήσουν τον τρόπο με τον οποίο αποκτώνται οι αξίες, καθώς και τους παράγοντες που μας επηρεάζουν στη διαδικασία ανάπτυξης αξιών.

■ **Διαδικασία:** Ο εκπαιδευτικός καλείται να ενθαρρύνει και να διευκολύνει τη διαδικασία της προσωπικής ενδοσκόπησης στην οποία πρέπει να επιδοθεί ο μαθητής κατά τη διάρκεια της πραγματοποίησης αυτής της δραστηριότητας, δίνοντας εξηγήσεις, παραδείγματα κτλ. Έμφαση θα πρέπει να δοθεί στη σύγκριση του συστήματος των προσωπικών αξιών με το σύστημα άλλων μαθητών, προκειμένου να αναδειχθούν ομοιότητες αλλά και διαφορές μεταξύ των μαθητών, ως ατόμων.

■ **Ολοκληρώνοντας τη δραστηριότητα:** Η δραστηριότητα μπορεί να αποτελέσει αφορμή για να αρχίσουν να συνειδητοποιούν οι μαθητές την επίδραση που ασκούν οι αξίες στη συμπεριφορά, στην εργασία και στη ζωή μας.

■ **Διάρκεια:** περίπου 20'.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2Η

■ Στόχοι:

1. Να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές κάποιες από τις επαγγελματικές αξίες.
2. Να συνδέσουν την ιεράρχηση των επαγγελματικών αξιών με την ικανοποίηση των προσωπικών αναγκών τους.

■ **Διαδικασία:** Και σ' αυτή τη δραστηριότητα ο εκπαιδευτικός λειτουργεί ως καθοδηγητής, βοηθώντας τον μαθητή στη διαδικασία αυτογνωσίας και εντοπισμού επαγγελματικών αξιών. Δώστε προεκτάσεις στο διάλογο και στη συζήτηση μεταξύ των μαθητών, και ζητήστε τους να προσδιορίσουν τις ανάγκες που ικανοποιεί η συγκεκριμένη ιεράρχηση των αξιών ή να συζητήσουν τις μεταξύ τους διαφοροποιήσεις.

■ **Ολοκληρώνοντας τη δραστηριότητα:** Επισημαίνεται η σχέση των επαγγελματικών αξιών με την επιλογή επαγγέλματος, καθώς και με τον τρόπο ζωής.

Διάρκεια: 15'

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 3Η

■ Στόχοι:

1. Να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές τους στόχους που θέτουν σε σημαντικούς τομείς της ζωής τους.
2. Να συσχετίσουν τους στόχους αυτούς και να τους συνδέσουν με τις προσωπικές αξίες τους.
3. Να κατανοήσουν ότι οι στόχοι επιτυγχάνονται μέσα από σχέδια δράσης, δηλ. οργανωμένες,

συστηματικές προσπάθειες, και ότι όλοι οι άνθρωποι συνειδητά ή ασυνείδητα καταστρώνουμε τέτοια σχέδια δράσης.

- **Διαδικασία:** Η δραστηριότητα αυτή είναι σύνθετη και πραγματοποιείται σε διακριτές φάσεις. Θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί εν μέρει και εκτός σχολείου ή να παρουσιασθεί στην τάξη, αφού προηγηθεί η σχετική προετοιμασία. Είναι μια σημαντική δραστηριότητα, καθώς επιτρέπει στους μαθητές να συσχετίσουν το προσωπικό σχέδιο ζωής με τη γνώση του εαυτού και με τις αξίες. Ιδιαίτερη έμφαση θα πρέπει να δοθεί στη σύνδεση των διαφόρων φάσεων της.
- **Ολοκληρώνοντας τη δραστηριότητα:** Υπογραμμίζεται ότι η πραγματοποίηση των στόχων που θέτει κάποιος στη ζωή απαιτεί δέσμευση σε κάποιο σχέδιο δράσης, το οποίο, όμως, μπορεί να τροποποιείται όταν κρίνεται αναγκαίο.
- **Διάρκεια:** 20 – 25 λεπτά.

Ε. ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ : 2 ώρες συνολικά

ΛΕΞΕΙΣ/ΦΡΑΣΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ

- Ικανότητες
- Δεξιότητες

Στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι να βοηθηθούν οι μαθητές:

- να κατανοούν το περιεχόμενο των εννοιών «ικανότητες», «δεξιότητες» και να τις συσχετίζουν με τα διάφορα επαγγέλματα
- να προσδιορίζουν τις ικανότητες και δεξιότητες που έχουν, καθώς και αυτές που δεν διαθέτουν
- να διαπιστώσουν ότι οι δεξιότητες αναπτύσσονται με συστηματική προσπάθεια.

Θεμελιώδεις Διαθεματικές Έννοιες

Αλληλεπίδραση: Η αλληλεπίδραση μεταξύ ατόμου και περιβάλλοντος για τη διαμόρφωση των ικανοτήτων και των δεξιοτήτων του.

Επικοινωνία: Η επικοινωνία μεταξύ των μελών μιας ομάδας.

Μεθοδολογία Διδασκαλίας

Στο σημείο αυτό οι μαθητές θα προσεγγίσουν ένα σημαντικό θέμα που αφορά τις ικανότητες και τις δεξιότητές τους. Ξεκινήστε τονίζοντας στους μαθητές ότι ένα από τα πιο δύσκολα θέματα στην ενότητα «Ανακαλύπτω τον εαυτό μου» είναι αυτό του εντοπισμού και της αξιολόγησης των ικανοτήτων μας. Και αυτό συμβαίνει, γιατί πολλές φορές υπερτιμάμε ή υποτιμάμε τις ικανότητές μας, άλλες φορές κάποιες ικανότητές μας βρίσκονται σε λανθάνουσα κατάσταση (ίσως γιατί δεν μας δόθηκε η κατάλληλη ευκαιρία από το περιβάλλον μας να τις ανακαλύψουμε), ενώ κάποτε τυχαίνει να συγχέουμε την εικόνα που έχουν οι άλλοι για μας με αυτήν που έχουμε εμείς για τον εαυτό μας. Επιπλέον, είναι σκόπιμο να δοθεί έμφαση στην αναπτυξιακή πορεία των μαθητών και να τονιστεί ότι έχουν

μπροστά τους μια πορεία προσωπικής εξέλιξης, κατά τη διάρκεια της οποίας θα έχουν την ευκαιρία να βελτιώσουν τον εαυτό τους. Να τονιστεί ότι είναι σημαντικό να αποδεχτούν συνολικά τον εαυτό τους, δηλαδή με τα χαρίσματα αλλά και με τις αδυναμίες τους. Στο πλαίσιο αυτής της ενότητας γίνεται προσπάθεια να προωθηθεί η αποδοχή της διαφορετικότητας του κάθε μαθητή και να ενθαρρυνθούν οι μαθητές προκειμένου να αναπτύξουν τις δεξιότητές τους μέσα από οργανωμένη και συστηματική προσπάθεια που θα καταβάλλουν για το σκοπό αυτό.

Ο χρόνος που προβλέπεται για την προσέγγιση ενός τόσο σπουδαίου θέματος δεν επαρκεί. Έτσι επιλέξαμε να συμπεριλάβουμε δραστηριότητες που θεωρούσαμε απολύτως αναγκαίες για την κάλυψη των στόχων αυτού του κεφαλαίου. Στην περίπτωση λοιπόν έλλειψης χρόνου, που είναι και το πιο πιθανό, μπορείτε να ενθαρρύνετε τους μαθητές να πραγματοποιήσουν ή να ολοκληρώσουν κάποιες δραστηριότητες στο σπίτι τους.

Για να εξοικονομηθεί χρόνος, ζητήστε (σε προηγούμενο μάθημα) από τους μαθητές να μελετήσουν το εισαγωγικό κείμενο στο σπίτι τους. Προτείνουμε να αφιερώσετε αρχικά περίπου 15 λεπτά για να επεξεργαστείτε με τη μέθοδο των ερωτήσεων-απαντήσεων το εισαγωγικό κείμενο στην τάξη.

ΥΠΕΝΘΥΜΙΣΗ: Καθώς μελετούν οι μαθητές αυτό το κεφάλαιο και πραγματοποιούν τις σχετικές δραστηριότητες, θα είναι χρήσιμο να υπάρχουν στην τάξη μερικοί Οδηγοί Επαγγελματιών.

Οδηγίες για Κάθε Δραστηριότητα

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1Η

- **Στόχος:** Να προσδιορίσουν οι μαθητές τις ικανότητες που διαθέτουν, καθώς και αυτές που δεν διαθέτουν σε σημαντικό βαθμό και να προβληματιστούν σχετικά με τις δυνατότητες βελτίωσής τους.
- **Διαδικασία:** Ο κάθε μαθητής πραγματοποιεί μόνος του τη συγκεκριμένη δραστηριότητα. Στη συνέχεια δίνεται χρόνος για να συζητηθούν ενδεικτικά κάποιες απαντήσεις στην τάξη.
- **Ολοκληρώνοντας τη δραστηριότητα:** Μπορείτε να ζητήσετε από τους μαθητές να προβληματιστούν για το πώς νομίζουν ότι απέκτησαν μια συγκεκριμένη ικανότητα. Στην περίπτωση που αναφέρουν ότι δεν διαθέτουν μια ικανότητα, να αναρωτηθούν μήπως για κάποιους εξω-ατομικούς λόγους δεν ανέπτυξαν από μικρή ηλικία αυτήν την ικανότητα. Για παράδειγμα, είναι ενδιαφέρον να εξεταστεί αν απαντούν «οι γονείς μου με απέτρεπαν από το να ασχοληθώ με μηχανές και εργαλεία μετά από κάποιο ατύχημα που είχε ο πατέρας μου στο εργαστήριό του κ.ά.». Σημασία έχει να συσχετίσουν ότι τα «μπορώ» και «δεν μπορώ» είναι αποτέλεσμα επενέργειας πολύπλοκων και πολλαπλών παραγόντων ή συγκυριών και ότι δεν έχουν σχέση μόνο με το δικό τους δυναμικό, αλλά και με τις ευκαιρίες που τους προσέφερε το περιβάλλον τους, καθώς επίσης και με το εάν και κατά πόσο οι ίδιοι αξιοποίησαν τις ευκαιρίες που είχαν.
- **Διάρκεια:** 15 λεπτά.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2Η

- **Στόχος:** Να συσχετίσουν οι μαθητές τις ικανότητες και τις δεξιότητες με την άσκηση διαφόρων επαγγελματιών.
- **Διαδικασία:** Πείτε στους μαθητές να συμβουλευτούν το εισαγωγικό κείμενο (το οποίο θα έχουν ήδη μελετήσει και από το σπίτι τους), προκειμένου να πραγματοποιήσουν τη δραστηριότητα αυτή. Ο κάθε μαθητής ασχολείται μόνος του με τη συγκεκριμένη δραστηριότητα. Στη συνέχεια δίνεται χρόνος για να συζητηθούν ενδεικτικά κάποιες απαντήσεις στην τάξη.

- **Ολοκληρώνοντας τη δραστηριότητα:** Επειδή είναι πιθανόν να υπάρχουν κάποια ερωτήματα σχετικά με τις ικανότητες και τις δεξιότητες που απαιτούνται για την άσκηση κάποιων επαγγελματιών, ζητήστε από τους μαθητές να τα σημειώσουν, γιατί στην ενότητα της πληροφόρησης θα επανέλθουν σε αυτά, οπότε και θα έχουν την ευκαιρία να τα διευκρινίσουν.
- **Διάρκεια:** Συνολικά 15 λεπτά.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 3Η

- **Στόχος:**
  1. Να συσχετίσουν οι μαθητές τις δεξιότητες που νομίζουν ότι διαθέτουν με ένα ή περισσότερα επαγγέλματα που θα τους ενδιέφερε να ασκήσουν.
  2. Να διαπιστώσουν ποιες δεξιότητες (τις οποίες θεωρούν ότι δεν έχουν) οφείλουν να αναπτύξουν για την επιτυχή άσκηση του συγκεκριμένου επαγγέλματος. Και σε αυτήν την περίπτωση θα χρειαστεί, πιθανόν, να συμβουλευτούν κάποιο Οδηγό Επαγγελμάτων.
- **Διαδικασία:** Ο κάθε μαθητής εκτελεί μόνος του τη συγκεκριμένη δραστηριότητα. Στη συνέχεια δίνεται χρόνος για να συζητηθούν ενδεικτικά κάποιες απαντήσεις στην τάξη.
- **Ολοκληρώνοντας τη δραστηριότητα:** Επισημαίνεται ότι κάποιες δεξιότητες απαιτούνται για την άσκηση κάποιων συγκεκριμένων επαγγελμάτων, ενώ μερικές άλλες που αφορούν, για παράδειγμα, την αναζήτηση και τη διατήρηση εργασίας κρίνεται απαραίτητο να τις αποκτήσουν όλοι οι εργαζόμενοι (π.χ. δεξιότητες αυτοπαρουσίασης, δεξιότητες δια-βίου μάθησης κ.ά.). Τονίστε στους μαθητές την ανάγκη να αναπτύξουν τις δεξιότητες ζωής, να σχεδιάσουν βήμα – βήμα τη διαδικασία και να καταβάλλουν συστηματική προσπάθεια για την επίτευξη αυτού του σκοπού. Καλό είναι να ρωτήσετε τους μαθητές να σας πουν πώς φαντάζονται ότι ανέπτυξαν στο παρελθόν κάποιες δεξιότητες και πώς νομίζουν ότι μπορούν «στο εδώ και τώρα» να αναπτύξουν κάποιες άλλες που δεν διαθέτουν, όπως π.χ. δεξιότητες οργάνωσης χρόνου.
- **Διάρκεια:** Συνολικά 20 λεπτά.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 4Η

- **Στόχος:** Να διαπιστώσουν οι μαθητές ότι οι δεξιότητες καλλιεργούνται και αναπτύσσονται με συστηματική δράση και να ασκηθούν στο σχεδιασμό και στην προσπάθεια επίτευξης αντίστοιχων στόχων.
- **Διαδικασία:** Τονίστε στους μαθητές ότι η δραστηριότητα αυτή αφορά προσπάθειες μιας ολόκληρης χρονιάς, αλλά και μιας ζωής, στο πλαίσιο της προσωπικής ανάπτυξης και εξέλιξης. Γι' αυτό καλό είναι οι μαθητές να πειστούν για την αναγκαιότητα του σχεδιασμού ενός συστηματικού και οργανωμένου σχεδίου δράσης, το οποίο απαιτεί τόσο την ενεργό συμμετοχή τους όσο και τη συνεχή αποτίμηση των προσπαθειών που καταβάλλουν για την ανάπτυξη των δεξιοτήτων τους.
Υποστηρίξτε τους μαθητές, όπου χρειαστεί, και προωθήστε την ιδέα τήρησης ενός ατομικού φακέλου με σχετικό θέμα. Τονίστε στους μαθητές ότι η εργασία της τήρησης ενός ατομικού φακέλου με σχετικό θέμα είναι προαιρετική από μια πλευρά, αλλά «υποχρεωτική κατά κάποιο τρόπο» από την άλλη, εξαιτίας της μεγάλης σημασίας της για το μέλλον τους.
- **Διάρκεια:** Συνολικά 25 λεπτά.

ΥΠΕΝΘΥΜΙΣΗ: Στο βιβλίο του μαθητή, στο τέλος της ενότητας, δίνεται ένα επαναληπτικό – συγκεντρωτικό φύλλο εργασίας. Ζητήστε από τους μαθητές να το συμπληρώσουν στο σπίτι τους.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΕΤΑΡΤΗ

ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΥΝΑΝΘΡΩΠΟΥΣ

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ: 1 ώρα

ΛΕΞΕΙΣ/ΦΡΑΣΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ

- Στερεότυπα
- Διαπολιτισμικότητα
- Προκατάληψη
- Ρόλοι των δύο φύλων
- Άτομα με αναπηρίες
- Δικαίωμα στη διαφορά

Στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι να βοηθηθούν οι μαθητές:

- να κατανοήσουν την έννοια των στερεοτύπων και να προσεγγίζουν τα στερεότυπα με κριτική διάθεση
- να προβληματίζονται για τα συναισθήματα και για τη συμπεριφορά τους απέναντι σε άτομα που είναι διαφορετικά από αυτούς
- να αντιλαμβάνονται ότι οι στερεοτυπικές αντιλήψεις μπορεί να ασκούν επίδραση στις εκπαιδευτικές και στις επαγγελματικές επιλογές τους.

Θεμελιώδεις Διαθεματικές Έννοιες

- *Ομοιότητα – διαφορά:* Ομοιότητες και διαφορές σε επίπεδο ατόμων, πολιτισμών, γλώσσας, ατομικών αναγκών κτλ.
- *Αλληλεπίδραση:* ατόμου και περιβάλλοντος για τη διαμόρφωση στερεοτύπων ή αμφίδρομες επιδράσεις γλωσσών, εμπειριών, πολιτισμών.
- *Επικοινωνία:* Η επικοινωνία με τους συνανθρώπους μας, με έμφαση στη διαπολιτισμική επικοινωνία.
- *Πολιτισμός:* Με τη διαθεματική προσέγγιση της έννοιας «πολιτισμός» επιδιώκεται η ευαισθητοποίηση των μαθητών σχετικά με τα πολιτιστικά επιτεύγματα των Ελλήνων, αλλά και των άλλων λαών, καθώς και ο σεβασμός στα επιτεύγματα αυτά.

Μεθοδολογία Διδασκαλίας

Στην ενότητα αυτή οι μαθητές καλούνται να προσεγγίσουν θέματα πολύ καίρια για την επικοινωνία και την αλληλεπίδρασή τους με άλλα άτομα που ανήκουν σε διαφορετικές ομάδες. Δυστυχώς, η μία ώρα διδασκαλίας που προβλέπεται (σύμφωνα με το σχετικό ΦΕΚ) για την επεξεργασία αυτού του θέματος είναι πολύ λίγος χρόνος, έστω και για μια στοιχειώδη προσέγγιση. Γι' αυτό το λόγο προτιμήθηκε η παράθεση κάπως περισσότερων θεωρητικών στοιχείων, ώστε να βοηθηθούν οι μαθητές στην κατανόηση αυτών των θεμάτων. Είναι σημαντικό να πούμε στους μαθητές ότι δεν θα εξαντλή-

σουμε το θέμα σε αυτή την ενότητα, αλλά θα επανερχόμαστε σε αυτό, καθώς θα προσεγγίζονται άλλα θέματα όπως της αυτογνωσίας, της πληροφόρησης ή της λήψης απόφασης. Η διάχυση της διαπολιτισμικής επικοινωνίας και η καλλιέργεια της αποδοχής και της ανοχής των μαθητών στο «διαφορετικό» διαπερνά όλα τα θέματα του Σ.Ε.Π., αλλά και όλα τα υπόλοιπα μαθήματα, μέσω της διαθεματικής προσέγγισης.

Η υιοθέτηση θετικής στάσης για τη διαπολιτισμική επικοινωνία, πρώτα από όλα από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς, αποτελεί το πρώτο βήμα προς την κατεύθυνση της προώθησης ενός σχολείου «διαπολιτισμικού», ενός σχολείου για όλους. Σε εισήγησή της, η Κοσμίδου - Hardy (1999) αναφέρει ότι «κάθε σχολείο πρέπει να γίνει διαπολιτισμικό» στη βάση της προώθησης της επικοινωνίας και των σχέσεων στο πλαίσιο ενός μοντέλου κριτικής παιδαγωγικής. Η κριτική αυτογνωσία και η κοινωνιογνωσία των εκπαιδευτικών θα τους διευκολύνουν να λειτουργήσουν ως σύμβουλοι, συνιστώντας ταυτόχρονα και βασικές προϋποθέσεις για την προώθηση της επικοινωνίας, των σχέσεων, αλλά και της διαπολιτισμικής επικοινωνίας στο σχολείο. Στην ίδια εισήγηση παρουσιάζεται και αντίστοιχο ερευνητικό έργο σε σχολείο διαπολιτισμικό. Θέματα και τρόποι δουλειάς που παρουσιάζονται σε αυτή την εργασία μπορούν να αποτελέσουν χρήσιμο υποστηρικτικό υλικό για το σχεδιασμό και την πραγματοποίηση μιας ενεργού έρευνας στο σχολείο σας, στο πλαίσιο κάποιου προγράμματος Σ.Ε.Π..

Επειδή ο χρόνος δεν επαρκεί, καλό είναι να ζητήσετε από τους μαθητές (από το προηγούμενο μάθημα) να διαβάσουν στο σπίτι τους τα «Εισαγωγικά Στοιχεία» και να προετοιμαστούν για την επεξεργασία της τέταρτης ενότητας στην τάξη.

Οδηγίες για Κάθε Δραστηριότητα

Εισάγουμε τους μαθητές στην ενότητα συζητώντας την έννοια των στερεοτύπων και κάποια θεωρητικά στοιχεία πάνω στα οποία έχουν ήδη προετοιμαστεί από το σπίτι τους.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1Η

■ Στόχος:

1. Να κατανοήσουν την έννοια των στερεοτύπων και να τα προσεγγίζουν κριτικά.
2. Να προβληματιστούν για τα συναισθήματα και για τη συμπεριφορά τους απέναντι σε άτομα που είναι διαφορετικά από αυτούς.

■ Διαδικασία:

Ο κάθε μαθητής εκτελεί μόνος του τη συγκεκριμένη δραστηριότητα. Στη συνέχεια δίνεται χρόνος για να συζητηθούν οι απαντήσεις. Πείτε στους μαθητές ότι η άσκηση έχει ως στόχο την αυτο-διερεύνηση και όχι την αξιολόγηση των απαντήσεων τους. Δεν κοινοποιούν τις απαντήσεις τους εάν δεν το επιθυμούν.

■ Ολοκληρώνοντας τη δραστηριότητα:

Κατά τη διάρκεια της συζήτησης της πρώτης περίπτωσης «ένας βαρβάρος νέος μου ζητάει πληροφορίες για ένα δρόμο», ο εκπαιδευτικός ρωτάει τους μαθητές για τα πιθανά συναισθήματά τους. Οι μαθητές απαντούν με τη μορφή του καταιγισμού ιδεών / συναισθημάτων σε αυτή την περίπτωση π.χ. αμνηχανία, λύπη κ.ά. Ο εκπαιδευτικός δεν σχολιάζει τα συναισθήματα που αναφέρονται, αλλά επανέρχεται κάνοντας τις κατάλληλες ερωτήσεις κατά περίπτωση, π.χ. *πώς λέτε να νιώθει ένας βαρβάρος, εάν αντιλαμβάνεται ότι τον λυπούνται;* Το ίδιο γίνεται και με τις άλλες περιπτώσεις που αναφέρονται στη δραστηριότητα.

Στόχος είναι οι μαθητές να εκφράσουν όλη τη δυνατή ποικιλία των συναισθημάτων κατά περίπτωση, αλλά και να αφουγκραστούν τα συναισθήματα της άλλης πλευράς.

Χρειάζεται προσοχή ώστε να μην ενοχοποιηθούν οι μαθητές για αρνητικά ή δύσκολα συναισθήματα που τους προκαλούν κάποιες περιπτώσεις, στο βαθμό που αυτά είναι απόρροια των κοινωνικών αντιλήψεων, των πολιτικών πρακτικών ή της διαπαιδαγώγησης και κοινωνικοποίησης στο συγκεκριμένο χρόνο και τόπο. Αλλά, από την άλλη πλευρά, καλό είναι να ενισχύσουμε την ιδέα της ατομικής ευθύνης, της κριτικής στάσης απέναντι στα στερεότυπα και να δώσουμε έμφαση στις αντιστάσεις που οφείλουμε να αναπτύξουμε ως πρόσωπα και ενεργοί πολίτες απέναντι στα αρνητικά στερεότυπα (Δροσινού 2001, 2002).

- **Διάρκεια:** 25 λεπτά συνολικά, συνυπολογίζοντας την εισαγωγή στο θέμα.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2Η

- **Στόχος:** Να αντιληφθούν οι μαθητές ότι οι στερεότυπες αντιλήψεις μπορεί να ασκούν επίδραση στις εκπαιδευτικές και στις επαγγελματικές τους επιλογές.
- **Διαδικασία:** 2α) Ο κάθε μαθητής πραγματοποιεί μόνος του τη συγκεκριμένη δραστηριότητα. Τονίστε τους ότι συμπληρώνουν μόνο τη στήλη του πίνακα που τους εκφράζει και ότι πρέπει να δώσουν έμφαση στη δικαιολόγηση των απαντήσεών τους – συμπεριλαμβανομένης και της απάντησης «δεν ξέρω», «δεν το έχω σκεφτεί» κτλ. Συζητιούνται οι απαντήσεις στην τάξη.

2β) Εδώ οι μαθητές καλούνται να διερευνήσουν κατά πόσο έχουν επηρεαστεί στις προτιμήσεις τους για συγκεκριμένες εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές. Αρχικά εκτελούν ατομικά τη δραστηριότητα. Στη συνέχεια όμως μπορούν να μοιραστούν τις απαντήσεις τους σε ζευγάρια (στο βαθμό που ανά δύο μπορεί να αισθανθούν μεγαλύτερη ασφάλεια και άνεση να μιλήσουν ανοιχτά για αυτό το θέμα).

- **Ολοκληρώνοντας τη δραστηριότητα:**

2α) Συνθέστε τις διάφορες αιτιολογήσεις που θα δώσουν οι μαθητές και δώστε έμφαση στη διαδικασία της κοινωνικοποίησης, στο πλαίσιο της οποίας δημιουργούνται τα στερεότυπα των δύο φύλων.

2β) Αναφερθείτε στα στερεότυπα που έχουν συνήθως οι γονείς για κάποια επαγγέλματα, εξαιτίας των οποίων καθοδηγούν ή πιέζουν τα παιδιά τους να αρνηθούν σπουδές και επαγγέλματα που αντιτίθενται σε αυτά τα στερεότυπα. Αναφερθείτε σε λογοτεχνικά κείμενα ή σε ταινίες που έχετε υπόψη σας σχετικά με το θέμα. Μπορείτε να ενθαρρύνετε τους μαθητές σας να σχεδιάσουν και να υλοποιήσουν κάποιο Σχέδιο Εργασίας. *Ενδεικτικά θέματα* για σχέδια έρευνας (στο πλαίσιο του Προγράμματος Αγωγής Σταδιοδρομίας, Ημερών Σταδιοδρομίας ή Ευέλικτης Ζώνης) μπορεί να είναι η παρατήρηση, η καταγραφή και κριτική ανάγνωση (π.χ. σε εβδομαδιαία βάση) τηλεοπτικών εκπομπών που προβάλλουν αρνητικά στερεότυπα για τις γυναίκες, τους οικονομικούς μετανάστες, τους αλλοδαπούς, τα άτομα με αναπηρίες κ.ά. Χρήσιμο επίσης θα ήταν η συγκέντρωση στατιστικών στοιχείων που παρουσιάζουν τη γυναίκα συμμετοχή στην πολιτική, στην εκπαίδευση, στην απασχόληση κτλ.

Επίσης, και σε αυτή την ενότητα μπορούν οι μαθητές να προσεγγίσουν διαθεματικά τη γνώση. Ενδεικτικά αναφέρουμε τις δυνατότητες που προσφέρουν θέματα σχετικά με τη θέση της γυναίκας και με τις κοινωνικές διακρίσεις σε βάρος των γυναικών, τα οποία μπορεί να προσεγγίζονται μέσα από την Ιστορία ή τα Νέα Ελληνικά. Η προσέγγιση άλλων

πολιτισμών μπορεί να γίνει και μέσα από την τέχνη, τη λαϊκή παράδοση, τη μουσική, το θέατρο, τη ζωγραφική, το χορό κτλ.

Ενδιαφέρουσες δραστηριότητες με διαπολιτιστικό περιεχόμενο υλοποιούν σήμερα πολλά σχολεία στο πλαίσιο διαφόρων Προγραμμάτων, προωθώντας την διαπολιτισμική επικοινωνία και αναπτύσσοντας ταυτόχρονα «την αυτοεκτίμηση των μαθητών, την ετεροποδοχή και κυρίως την ανάπτυξη σχέσεων εμπιστοσύνης στα μέλη της σχολικής κοινότητας» (Πενταβάνη, 2003).

■ **Διάρκεια:** Συνολικά 20 λεπτά.

ΥΠΕΝΘΥΜΙΣΗ: Στο βιβλίο του μαθητή, στο τέλος της ενότητας, δίνεται ένα επαναληπτικό –συγκεντρωτικό φύλλο εργασίας. Ζητήστε από τους μαθητές να το συμπληρώσουν στο σπίτι τους, εφόσον ο χρόνος στην τάξη δεν επαρκεί.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΕΜΠΤΗ

Η ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΑΣ

Α. ΕΝΝΟΙΑ, ΣΗΜΑΣΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ: 2 ώρες

ΛΕΞΕΙΣ/ΦΡΑΣΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ

- Πληροφορία
- Πληροφόρηση
- Αυτοπληροφόρηση
- Έγκαιρη πληροφόρηση
- Αξιόπιστη πηγή πληροφόρησης

Στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι να βοηθηθούν οι μαθητές:

- να κατανοήσουν την έννοια της πληροφορίας και της πληροφόρησης, καθώς και να διακρίνουν τα είδη και τις μορφές πληροφοριών
- να αντιληφθούν τη σημασία της πληροφόρησης για τη ζωή τους γενικά, αλλά και για τη λήψη αποφάσεων που σχετίζονται με το εκπαιδευτικό και επαγγελματικό τους μέλλον ειδικότερα
- να ευαισθητοποιηθούν σχετικά με την αναγκαιότητα της ενεργού αναζήτησης των πληροφοριών και της κριτικής ανάγνωσής τους.

Θεμελιώδεις Διαθεματικές Έννοιες

- **Διάσταση – χώρος – χρόνος:** Η ανθρώπινη εμπειρία ταξινομείται στο χώρο και στο χρόνο. Ο μαθητής, μέσω της διερεύνησης και της αξιολόγησης των στοιχείων που αφορούν τον εαυτό του και το περιβάλλον γύρω του, μπορεί να ενισχύσει την κριτική του σκέψη. Μέσω των διαδικασιών της πληροφόρησης, έχει τη δυνατότητα να κατανοήσει τη σημασία του χώρου και του χρόνου όχι ως αφηρημένων εννοιών, αλλά ως εννοιών που έχουν άμεση σχέση με την καθημερινή ζωή, με το παρόν και το μέλλον.
- **Επικοινωνία:** Η επικοινωνία εδώ εμφανίζεται με τη μορφή των πληροφοριών και της διαχείρισής τους. Οι ενέργειες της πληροφόρησης, όπως αυτές της αναζήτησης ή και της διάδοσης πληροφοριών, εντάσσονται στην ανθρώπινη επικοινωνία. Η έννοια της επικοινωνίας μπορεί να προσεγγιστεί, επίσης, και μέσα από τις σύγχρονες μορφές επικοινωνίας και ανταλλαγής πληροφοριών μέσω Η/Υ, ΜΜΕ, κτλ.
- **Αλληλεπίδραση:** Αλληλεπίδραση ατόμου και περιβάλλοντος μέσω των πληροφοριών που ανταλλάσσονται.

Μεθοδολογία Διδασκαλίας

Στην υπο-ενότητα αυτή οι μαθητές καλούνται να προσεγγίσουν έναν από τους βασικούς στόχους του Σ.Ε.Π., «την πληροφόρηση». Υπενθυμίζουμε στους μαθητές ότι και σε προηγούμενες ενότητες του βιβλίου αναφερθήκαμε στην πληροφόρηση, αλλά δεν επεξεργαστήκαμε το θέμα συστηματικά. Επειδή τα εισαγωγικά στοιχεία συνθέτουν ένα σχετικά μεγάλο κείμενο που απαιτεί χρόνο για ανάγνωση στην τάξη, ζητήστε από τους μαθητές - από προηγούμενο μάθημα - να το διαβάσουν στο σπίτι τους, ώστε να είναι προετοιμασμένοι πάνω στο θέμα όταν αυτό συζητηθεί στην τάξη.

Προκαλέστε το ενδιαφέρον των μαθητών για το θέμα της ενότητας, ζητώντας τους να αναφερθούν σε κάποια δική τους εμπειρία. Για παράδειγμα, μπορείτε να ρωτήσετε τους μαθητές: *«Έχετε ποτέ ζητήσει πληροφορίες για κάποιο εκπαιδευτικό θέμα που σας ενδιέφερε; Από πού αναζητήσατε την πληροφορία και με ποιον τρόπο σας δόθηκε; Σκεφθήκατε να τη διασταυρώσετε με αντίστοιχη πληροφορία από άλλη πηγή; Αναρωτηθήκατε για την ακρίβεια και την εγκυρότητα της πληροφορίας που πήρατε»* κτλ.

Ξεκινήστε από τα εισαγωγικά στοιχεία και με την τεχνική των ερωτήσεων - απαντήσεων προσεγγίστε το θεωρητικό μέρος της ενότητας της πληροφόρησης. Τα εισαγωγικά αυτά στοιχεία αφορούν στην ουσία και τις δύο υποενότητες. Διαθέτουμε περίπου μισή ώρα (από την πρώτη διδακτική ώρα) για την προσέγγιση του θεωρητικού μέρους.

Σε αυτήν την υπο-ενότητα είναι σημαντικό να παροτρύνουμε τους μαθητές στην αυτο-πληροφόρηση και να δώσουμε έμφαση στην αναγκαιότητα για ενεργό αναζήτηση των πληροφοριών και για κριτική προσέγγισή τους.

Άξονας της επεξεργασίας αυτής της ενότητας είναι η αναγκαιότητα της πληροφόρησης, προκειμένου να ληφθούν σωστές και ωφέλιμες για τους μαθητές εκπαιδευτικές και επαγγελματικές αποφάσεις. Για το σκοπό αυτό, παραδείγματα ή όποιες άλλες αναφορές σκόπιμο είναι να περιστρέφονται κυρίως γύρω από το συγκεκριμένο θέμα.

Επίσης, είναι σκόπιμο να τονίσετε στους μαθητές πως οι ραγδαίες αλλαγές στον τομέα των γνώσεων, στην αγορά εργασίας, στις οικονομίες των χωρών, στους τρόπους διακίνησης των πληροφοριών κτλ. δημιουργούν πολλές φορές ένα περιβάλλον απρόβλεπτο και ασταθές. Έτσι, πολλές φορές θα κληθούν να πάρουν αποφάσεις σε καθεστώς «πληροφοριακής αβεβαιότητας», παίρνοντας ρίσκο για το μέλλον τους.

Για παράδειγμα, έχουμε πληροφορίες απόλυτα αξιόπιστες εκ πρώτης όψεως, που βασίζονται σε σχετικές έρευνες και κάνουν λόγο για θετικές προοπτικές απασχόλησης σε ένα συγκεκριμένο επάγγελμα μέσα στα επόμενα πέντε χρόνια. Κάποιοι μαθητές βασιζόμενοι σε αυτές τις πληροφορίες πιθανόν να πάρουν μια απόφαση για το μέλλον τους. Μετά όμως από δύο χρόνια- λόγω κάποιας τεχνολογικής αλλαγής- οι προοπτικές αυτές μπορεί να μεταστροφούν από θετικές σε αρνητικές όσον αφορά το συγκεκριμένο επάγγελμα. Για τέτοιους λόγους η προετοιμασία των μαθητών για επιλογές ζωής με διάφορα εναλλακτικά σενάρια, καθώς και η ανάπτυξη των δεξιοτήτων τους - στις οποίες αναφερθήκαμε σε προηγούμενη ενότητα- τους παρέχουν στηρίγματα για την αντιμετώπιση των όποιων αλλαγών ή κάποιων απρόοπτων εξελίξεων.

Σε δεδομένη στιγμή χρήσιμο είναι να γίνει αναφορά και στο ρόλο των ΜΜΕ στον τομέα της πληροφόρησης. Μπορούν να συζητηθούν οι πληροφορίες, τα πρότυπα, οι ρόλοι, τα μηνύματα που προβάλλουν τα ΜΜΕ, καθώς και οι τρόποι αποκωδικοποίησης αυτών των μηνυμάτων με κριτικό πνεύμα, με επιλογή θεάματος, εκπομπών, καναλιού κτλ. Αλλά και το πώς προσλαμβάνει το κάθε άτομο το μήνυμα και το πώς το ερμηνεύει είναι συνισταμένη πολλών παραγόντων όπως βιωμάτων, κοινωνι-

κοποίησης, αυτογνωσίας του ατόμου (Κοσμίδου-Hardy, 1993). Έτσι, στο πλαίσιο της ενότητας της πληροφόρησης, οι μαθητές μπορούν να ερευνήσουν το θέμα «Πληροφόρηση –ΜΜΕ», προσεγγίζοντας το στόχο της πληροφόρησης με τη διάσταση της *κριτικής κοινωνικής ενημέρωσης* (Κοσμίδου-Hardy, 1993). Το θέμα αυτό προσφέρεται επίσης για διαθεματική προσέγγιση μέσω πολλών μαθημάτων, όπως είναι τα Νέα Ελληνικά, η Ιστορία, η Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή κτλ.

Οδηγίες για Κάθε Δραστηριότητα

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1Η

■ Στόχοι:

1. Να αντιληφθούν οι μαθητές τη σημασία που έχει η εφαρμογή ποιοτικών κριτηρίων, όταν λαμβάνουν και χρησιμοποιούν μια πληροφορία, και να συνειδητοποιήσουν τις αρνητικές συνέπειες που έχει η κακή πληροφόρηση για τις επιλογές που κάνουμε στη ζωή μας.
2. Να ευαισθητοποιηθούν σχετικά με την αναγκαιότητα της ενεργού αναζήτησης των πληροφοριών και της κριτικής ανάγνωσής τους.

■ Διαδικασία: Ο κάθε μαθητής σκέπτεται και καταγράφει μόνος του μια σχετική εμπειρία του, σύμφωνα με τις οδηγίες (χρόνος 5 λεπτά).

Στη συνέχεια, οι μαθητές εργάζονται σε ομάδες (τεσσάρων ή πέντε ατόμων) και προσπαθούν συλλογικά να απαντήσουν στο ερώτημα «Τι άλλο θα μπορούσαν να είχαν κάνει τα συγκεκριμένα άτομα ώστε να αποφύγουν τις δυσάρεστες συνέπειες που είχε για αυτά η «κακή» πληροφόρηση;».

Τους ζητάτε να ορίσουν έναν εκπρόσωπο της ομάδας τους, ο οποίος σημειώνει σε μια σελίδα χαρτί συνοπτικά τα όσα λένε τα μέλη της ομάδας του.

Προσανατολίστε τους μαθητές ώστε να απαντήσουν με βάση τα όσα ειπώθηκαν κατά την επεξεργασία του θεωρητικού μέρους και, συγκεκριμένα, στηριγμένοι στις παραγράφους που αναφέρονται στην ποιότητα των πληροφοριών και στην αυτο-πληροφόρηση.

Καλείτε τον κάθε εκπρόσωπο να παρουσιάσει με συντομία τις σκέψεις της ομάδας του, έχοντας χωρίσει τον πίνακα σε δύο στήλες. Ενώ παρουσιάζουν οι ομάδες την εργασία τους, εσείς συνθέτετε τις απόψεις τους, καταγράφοντας σε στήλες στον πίνακα:

- α) τις συνέπειες της «κακής» πληροφόρησης για το άτομο, για τις επιλογές του, για την οικογένειά του κτλ. και
- β) τις προτάσεις για ενέργειες και δράσεις που θα είχαν οδηγήσει στην αποφυγή αυτών των συνεπειών.

Διάρκεια: 20-25 λεπτά (τα πρώτα 30 λεπτά της ώρας έχουν αφιερωθεί στο εισαγωγικό μέρος).

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2Η

■ Στόχος: Να αντιληφθούν οι μαθητές την καθοριστική σημασία της πληροφόρησης για τη λήψη αποφάσεων που σχετίζονται με το εκπαιδευτικό και το επαγγελματικό τους μέλλον.

■ Διαδικασία:

Ζητήστε από τους μαθητές να συμπληρώσουν σε μια σελίδα χαρτί, ο καθένας ξεχωριστά και σύμφωνα με τη δική του άποψη, σχόλια – προτάσεις σχετικά με την κάθε περίπτωση. Στη συζήτηση που θα ακολουθήσει στην τάξη, θα υπάρξει ποικιλία απόψεων που θα διευκολύνουν την προσέγγιση του θέματος από πολλές πλευρές. Μερικά σημεία που μπορείτε να επισημάνετε, μεταξύ άλλων, στην περίπτωση:

- Του Φώτη: Δεν έχει πληροφορίες για τον εαυτό του (τι θέλει, τι τον ενδιαφέρει, ποιος είναι κτλ.). Έτσι, είναι εύκολο να τον επηρεάσουν οι γονείς και οι φίλοι ώστε να πάρει αποφάσεις που δεν είναι «δικές του».
- Της Μαρίνας: Ζητάει έτοιμες λύσεις, στείρα καθοδήγηση, η οποία όχι μόνο δεν θα τη βοηθήσει ουσιαστικά, αλλά μπορεί να αποβεί και επιζήμια για το μέλλον της. Στο σημείο αυτό είναι καλό να μιλήσουμε στους μαθητές για το ρόλο του συμβούλου Σ.Ε.Π. ή του καθηγητή Σ.Ε.Π., ρόλο ο οποίος πρέπει να είναι περισσότερο συμβουλευτικός, βοηθητικός, ενθαρρυντικός και λιγότερο κατευθυντικός.
- Του Νίκου: Πρόκειται βασικά για λανθασμένη πληροφόρηση που σχετίζεται με το σύστημα μαθητείας. (Συγκεκριμένα, ο ΟΑΕΔ συνεργάζεται με κάποιους εργοδότες στους οποίους απασχολείται ο σπουδαστής μια μέρα τη βδομάδα. Δηλαδή, ο ΟΑΕΔ δεν σου εξασφαλίζει απασχόληση αλλά ευκαιρία για μάθηση στην πράξη, για όσο διάστημα σπουδάζεις). Πρόκειται συνεπώς για πληροφορία που δεν είναι ακριβής και έγκυρη. Με βάση αυτό το παράδειγμα, τονίζουμε στους μαθητές την ανάγκη για διασταύρωση των πληροφοριών, ενεργό αναζήτησή τους και κριτική ανάγνωσή τους (ποιος λέει, τι).
- Της Ελένης: Αποφασίζει τυχαία, χωρίς διερεύνηση εναλλακτικών διεξόδων, χωρίς αναζήτηση πληροφοριών. Πόσο σωστή και με ευοίωνες προοπτικές για το μέλλον μπορεί να είναι μια τέτοια απόφαση;
- Του Καρίμ: Φαίνεται να ακολουθεί την πιο σωστή διαδικασία. Εφαρμόζει έρευνα, ενεργό αναζήτηση των πληροφοριών, κριτικό πνεύμα, δεν αποφασίζει επιπόλαια και επιφανειακά. Σ' αυτό το σημείο η συμβουλευτική υποστήριξη από έναν σύμβουλο επαγγελματικού προσανατολισμού θα ήταν ωφέλιμη.

Στη συνέχεια δίνεται χρόνος για να συζητηθούν οι απαντήσεις στην τάξη.

Ολοκληρώνοντας τις δραστηριότητες:

Ζητάτε από τους μαθητές να συμπληρώσουν –οι ίδιοι αυτή τη φορά– το κενό πλαίσιο του πίνακα «Να θυμάμαι...» με μια δική τους φράση ή ένα δικό τους μήνυμα σχετικό με την πληροφόρηση.

■ **Διάρκεια:** Συνολικά 45 λεπτά.

Β. ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ: 2 ώρες

ΛΕΞΕΙΣ/ΦΡΑΣΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ

- Πηγές Πληροφοριών και Πληροφόρησης
- Αναζήτηση Πληροφοριών
- Διαδίκτυο

Στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι να βοηθηθούν οι μαθητές:

- να εξοικειωθούν με τις διάφορες πηγές πληροφόρησης στις οποίες μπορούν να αναζητούν εκπαιδευτικές ή επαγγελματικές πληροφορίες
- να προσεγγίσουν τη διαδικασία αναζήτησης και επιλογής πληροφοριών
- να εξοικειωθούν με την αναζήτηση πληροφοριών μέσω του διαδικτύου.

Μεθοδολογία Διδασκαλίας

Σε αυτή την υπο-ενότητα συνεχίζουμε την επεξεργασία του θέματος της πληροφόρησης, επικοινωνώντας την προσπάθειά μας πιο πολύ στις πηγές πληροφόρησης και στην πρακτική πλευρά του θέματος. Βέβαια, σε προηγούμενες ενότητες, οι μαθητές είχαν την ευκαιρία να εξοικειωθούν με την ενεργό και συνειδητή αναζήτηση πληροφοριών, την κριτική ανάγνωση των πληροφοριών και, πιθανόν, στοιχεία αυτής της υπο-ενότητας να τα έχετε ήδη ενσωματώσει σε άλλες ενότητες ή σε επί μέρους δραστηριότητες ή ακόμη να τα έχετε εντάξει σε κάποια προγράμματα. Γι' αυτό αφήνουμε στη δική σας κρίση τον τρόπο αξιοποίησης αυτής της υποενότητας.

Παρόλα αυτά, εμείς σας έχουμε δώσει κάποιες ιδέες για την περίπτωση που αποφασίσετε να την αξιοποιήσετε ως έχει.

Αρχικά διαθέτετε περίπου είκοσι λεπτά για την προσέγγιση του θεωρητικού μέρους με τη μέθοδο των ερωτήσεων- απαντήσεων και, στη συνέχεια, προχωρείτε στις δραστηριότητες.

Οδηγίες για Κάθε δραστηριότητα

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1Η

- **Στόχος:** Να εξοικειωθούν οι μαθητές με την αναζήτηση πληροφοριών μέσω του διαδικτύου.
- **Διαδικασία:** Ζητήστε από τους μαθητές να εργαστούν ατομικά απαντώντας αρχικά στα δύο πρώτα ερωτήματα, αφού η απάντηση στο τρίτο ερώτημα χρειάζεται χρήση Η/Υ και σύνδεση με το διαδίκτυο (internet). Στην περίπτωση αυτή μπορείτε να ζητήσετε τη συνεργασία του καθηγητή της Πληροφορικής, ώστε στο εργαστήριο πληροφορικής οι μαθητές να έχουν περισσότερη βοήθεια για την επεξεργασία αυτού του θέματος.
- **Διάρκεια:** 25 λεπτά (έχει προηγηθεί η επεξεργασία του θεωρητικού μέρους στο πρώτο μισάωρο της διδακτικής ώρας).

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2Η

- **Στόχοι:**
  1. Να εξοικειωθούν οι μαθητές με τον εντοπισμό των πηγών πληροφόρησης, από τις οποίες μπορούν να αναζητούν εκπαιδευτικές πληροφορίες.
  2. Να προσεγγίσουν τη διαδικασία αναζήτησης και επιλογής της πληροφορίας.
- **Διαδικασία:** Για την πραγματοποίηση αυτής της δραστηριότητας χρειάζεται να υπάρχουν διαθέσιμα στην τάξη: οδηγοί σπουδών, επαγγελματών, πρόσφατοι τηλεφωνικοί κατάλογοι, άλλα πληροφοριακά έντυπα σχετικά με εκπαιδευτικές διεξόδους, αποκόμματα εφημερίδων ή ό,τι άλλο σχετίζεται με σπουδές και μπορεί να έχουν συγκεντρώσει οι μαθητές στον ατομικό τους φάκελο.

Ζητήστε από τους μαθητές να φτιάξουν επτά ομάδες εργασίας (όσες και τα ερωτήματα) και να προσπαθήσουν να απαντήσουν η κάθε μια σε ένα από αυτά (π.χ. η πρώτη ομάδα στο πρώτο ερώτημα, η δεύτερη στο δεύτερο κ.ο.κ.). Επίσης, ζητήστε τους να προσθέσουν και δικά τους ερωτήματα –που πιθανόν δεν υπάρχουν στην άσκηση– και να προσπαθήσουν να απαντήσουν και σε αυτά. Στο τέλος καταγράφονται όλες οι απαντήσεις στον πίνακα, ώστε να τις σημειώσουν όλοι οι μαθητές στο τετράδιό τους.

Δεν είναι απαραίτητο να γνωρίζετε όλες τις απαντήσεις στα ερωτήματα της άσκησης ή στα πιθανά ερωτήματα των μαθητών. Τα αναπάντητα ερωτήματα μπορούμε να τα κάνουμε θέματα προς διερεύνηση ή θέματα εργασιών που θα αναλάβουν να εκπονήσουν οι μαθητές.

- **Διάρκεια:** 45 λεπτά. Η δραστηριότητα αυτή απαιτεί περισσότερο χρόνο και καλό είναι να συνδυαστεί με το κεφάλαιο της πρώτης ενότητας «Τι κάνω μετά το Γυμνάσιο».

Επίσης, προκειμένου να εξοικειωθούν οι μαθητές με την αναζήτηση πληροφοριών, την αποδελτίωσή τους και τον κριτικό σχολιασμό τους, μπορείτε εναλλακτικά –εκτός από τα αναφερόμενα σε αυτή τη δραστηριότητα– να ενθαρρύνετε τους μαθητές να σχεδιάσουν και να εφαρμόσουν ένα *Σχέδιο Εργασίας* ή να υλοποιήσουν *διάφορες δραστηριότητες στο πλαίσιο επεξεργασίας αυτής της ενότητας ή σε συνδυασμό με τα θέματα άλλων ενότητων*.

Για παράδειγμα, στο πλαίσιο κάποιας εργασίας-μελέτης με τίτλο «Ερευνώ-πληροφορούμαι» και σε συνδυασμό με κάποια άλλη ενότητα, π.χ. «ο κόσμος της εργασίας» ή «το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα», οι μαθητές μπορούν να εκπονήσουν εργασίες πάνω σε θέματα όπως:

- α. Ερευνώ τις εκπαιδευτικές ευκαιρίες στην περιοχή μου
- β. Ερευνώ την τοπική απασχόληση
- γ. Ερευνώ πίνακες και στοιχεία σχετικά με την πρόσβαση υποψηφίων στα ΑΕΙ –ΤΕΙ.
- δ Ερευνώ την πληροφόρηση που παρέχουν τα ΜΜΕ για τα επαγγέλματα, την ανεργία κτλ.

Επίσης, και σε αυτή την ενότητα μπορούν οι μαθητές να προσεγγίσουν διαθεματικά τη σχετική γνώση, ειδικότερα μέσω των μαθημάτων Πληροφορικής, Ιστορίας, Νέων Ελληνικών, Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής.

ΥΠΕΝΘΥΜΙΣΗ: Στο βιβλίο του μαθητή, στο τέλος της ενότητας, δίνεται ένα επαναληπτικό-συγκεντρωτικό φύλλο εργασίας. Ζητήστε από τους μαθητές να το συμπληρώσουν στο σπίτι τους, εφόσον ο χρόνος στην τάξη δεν επαρκεί.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΕΚΤΗ

ΟΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΑΣ

Α. ΠΩΣ ΠΑΙΡΝΩ ΜΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗ

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ: 1 ώρα

ΛΕΞΕΙΣ/ΦΡΑΣΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ

- Οι αποφάσεις
- Η διαδικασία λήψης απόφασης
- Ο τρόπος λήψης απόφασης
- Παράγοντες που επηρεάζουν τη λήψη απόφασης
- Αποφάσεις και ευθύνη
- Προσωπική ωρίμανση

Στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι να βοηθηθούν οι μαθητές:

- να κατανοούν τη διαδικασία λήψης απόφασης
- να αναγνωρίζουν τους παράγοντες που επηρεάζουν τη διαδικασία λήψης απόφασης.

Θεμελιώδεις Διαθεματικές Έννοιες

- *Αλληλεπίδραση*: Η αλληλεπίδραση παραγόντων και η λήψη απόφασης.
- *Επικοινωνία*: Η επικοινωνία ως παράγοντας που συναρτάται με τη λήψη απόφασης (π.χ. ως πληροφορόρηση).
- *Μεταβολή*: Η αλλαγή, ως αποτέλεσμα των αποφάσεων, ή η αλλαγή των αποφάσεων, ως συνέπεια της μεταβολής των παραγόντων που τις επηρεάζουν.
- *Σύστημα*: Οι αποφάσεις και οι επιλογές μας ως ένα σύστημα, ο άνθρωπος και το περιβάλλον του ως ένα σύστημα που συνδέεται με τις αποφάσεις κάθε στιγμής.
- *Χώρος – Χρόνος*: Η διάσταση του χώρου και του χρόνου στη λήψη απόφασης, και ο ρόλος που διαδραματίζουν οι παράγοντες αυτοί στη λήψη αποφάσεων.

Μεθοδολογία Διδασκαλίας

Ως αφορμή για την παρούσα διδακτική ενότητα μπορεί να λειτουργήσει η επιλογή του τύπου Λυκείου, δηλ. των σπουδών που πρόκειται να ακολουθήσουν οι μαθητές μετά το Γυμνάσιο.

Αυτή η επιλογή μπορεί να συνδεθεί με άλλες προηγούμενες αποφάσεις, με την προσωπική ιστορία τους κτλ. Ουσιαστικά, η συμβολή του εκπαιδευτικού έγκειται στο να παρακινήσει τους μαθητές να διερευνήσουν σημαντικές αποφάσεις τους, να διευκρινίσουν τον τρόπο με τον οποίο τις έλαβαν. Ιδιαίτερη εκπαιδευτική αξία θα είχε η παρουσίαση παραδειγμάτων, περιπτώσεων σχετικών με τη λήψη απόφασης.

Οδηγίες για Κάθε Δραστηριότητα

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1Η

- **Στόχοι:** 1. Να διερευνήσουν οι μαθητές την προσωπική τους ιστορία σε σχέση με τις αποφάσεις που έχουν λάβει κατά το παρελθόν.
2. Να συνειδητοποιήσουν την αξία ορισμένων αποφάσεων.
- **Διαδικασία:** Χωρίστε τους μαθητές σε ομάδες των τεσσάρων ή πέντε ατόμων. Ζητήστε τους να καταγράψουν αρχικά σε ένα φύλλο χαρτί μια-δυο σημαντικές, προσωπικές τους αποφάσεις. Εν συνεχεία, να λάβουν υπόψη τους κατά τη συζήτηση τα ερωτήματα που τίθενται στη δραστηριότητα.
- **Ολοκληρώνοντας τη διαδικασία:** Μπορείτε να διευκολύνετε και να καθοδηγήσετε τους μαθητές να καταγράψουν τα σχόλιά τους και τις παρατηρήσεις τους.
- **Διάρκεια:** 15 – 20 λεπτά.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2Η

- **Στόχος:** Να διερευνήσουν και να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές τον τρόπο με τον οποίο παίρνουν αποφάσεις.
- **Διαδικασία:** Η δραστηριότητα αυτή είναι ατομική. Ο εκπαιδευτικός καλείται να ενθαρρύνει τη συστηματική ενδοσκοπήση του μαθητή. Γι' αυτό, είναι δυνατόν να ζητήσει από τους μαθητές να δώσουν παραδείγματα αποφάσεων, παρουσιάζοντας ολόκληρη τη διαδικασία, καθώς και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες πήραν την κάθε απόφαση, αλλά και τις επιπτώσεις της.
- **Διάρκεια:** 10 – 15 λεπτά.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 3Η

- **Στόχος:** Να διερευνήσουν στην πράξη τη σημασία των αποφάσεων, εξετάζοντας τις επιλογές άλλων προσώπων.
- **Διαδικασία:** Η δραστηριότητα αυτή απαιτεί ιδιαίτερη προετοιμασία, γιατί ένα σημαντικό μέρος της διεξάγεται εκτός της τάξης. Θα χρειαστεί να δοθούν οδηγίες για τη διεξαγωγή της συνέντευξης, για τον τρόπο οργάνωσης και παρουσίασης των στοιχείων υπό τη μορφή γραπτής σύντομης έκθεσης.
- **Ολοκλήρωση της διαδικασίας:** Μπορεί να παρουσιαστούν στην τάξη επιλεκτικά κάποια στοιχεία από τις συνεντεύξεις που διεξήγαγαν οι μαθητές. Ωστόσο, όλοι οι μαθητές είναι καλό να μπορούν να διατυπώσουν εν συντομία τα σχόλια και τις παρατηρήσεις τους. Ωφέλιμη θα ήταν στο σημείο αυτό η προσπάθεια οργάνωσης και ερμηνείας από τον εκπαιδευτικό της εμπειρίας των μαθητών, προκειμένου να συναχθούν γενικότερες παρατηρήσεις, όπου αυτό είναι δυνατόν.
- **Διάρκεια:** Πρόκειται για δραστηριότητα που απαιτεί αρκετό χρόνο. Ο προγραμματισμός αναγκαστικά αφήνεται στον Καθηγητή, ανάλογα με τις ειδικές κατά περίπτωση συνθήκες.

ΠΡΟΑΙΡΕΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΤΗ

- α) Ανατρέξτε στο μάθημα της Νέας Ελληνικής Λογοτεχνίας και εντοπίστε κείμενα στα οποία παρουσιάζονται κάποιοι άνθρωποι να λαμβάνουν αποφάσεις (περιγράψτε τη διαδικασία λήψης απόφασης που αντανακλάται στην κάθε περίπτωση).

- β) Επίσης μπορείτε να αξιοποιήσετε από το μάθημα της Ιστορίας παραδείγματα σημαντικών για την ανθρωπότητα αποφάσεων. Να εξετάσετε τις συνέπειές τους.
- γ) Στο μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής μπορείτε να επισημάνετε διάφορα είδη αποφάσεων (π.χ. οι αποφάσεις της Βουλής, η ψήφιση ενός νόμου κτλ.). Συζητήστε τη σημασία τους για τη ζωή των ανθρώπων.

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

- **Στόχος:** Να κατανοήσουν τη διαδικασία λήψης απόφασης σε διάφορους τομείς της ζωής και της γνώσης (επιστητού).
- **Διαδικασία:** Ο εκπαιδευτικός μπορεί να χωρίσει τους μαθητές σε ομάδες και να ζητήσει να αναλάβει η κάθε ομάδα τη διερεύνηση ενός μαθήματος. Ιδιαίτερα, θα πρέπει να προσεχθεί η οργάνωση της ομαδικής εργασίας, η παρουσίαση των εργασιών των μαθητών, η οποία θα πρέπει να είναι αποτέλεσμα συλλογικής (ομαδικής) δουλειάς. Σημαντική είναι επίσης η μεταξύ των ομάδων και γνωστικών αντικειμένων / μαθημάτων σύνδεση των παρατηρήσεων, διαπιστώσεων, όπου αυτό είναι δυνατόν.

Β. ΟΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ: 1 ώρα

ΛΕΞΕΙΣ/ΦΡΑΣΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ

- Σημαντικές και μη σημαντικές αποφάσεις
- Εύκολες και ...λιγότερο εύκολες αποφάσεις
- Επαγγελματικές αποφάσεις
- Παράγοντες που επηρεάζουν τις επαγγελματικές μας αποφάσεις
- Επαγγελματικές αποφάσεις και προσωπικοί στόχοι

Στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι να βοηθηθούν οι μαθητές:

- να αντιλαμβάνονται τη σημασία των επαγγελματικών αποφάσεων και το τι διακυβεύεται με κάθε επαγγελματική απόφαση
- να αναγνωρίζουν και να ιεραρχούν τους παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν τις επαγγελματικές τους αποφάσεις
- να συσχετίζουν τις επαγγελματικές αποφάσεις με το γενικότερο 'σχέδιο ζωής' τους.

Θεμελιώδεις Διαθεματικές Έννοιες

- **Αλληλεπίδραση:** Η αλληλεπίδραση των παραγόντων που επηρεάζουν τις επαγγελματικές αποφάσεις. Η αλληλεπίδραση ατομικών και κοινωνικών παραγόντων στη διαδικασία επιλογής επαγγέλματος.
- **Αναστρέψιμα και μη αναστρέψιμα φαινόμενα:** Είναι αναστρέψιμες οι επαγγελματικές αποφάσεις (μπορούν να αναθεωρηθούν); Μπορούν να αναφερθούν παραδείγματα αναστρεψιμότητας ή μη-

αναστρεψιμότητας από άλλους επιστημονικούς κλάδους (π.χ. φυσική) και να επισημανθεί η *σχετική δυνατότητα αναθεώρησης* των επαγγελματικών αποφάσεων (*σχετική αναστρεψιμότητα*).

- **Επικοινωνία:** Η επικοινωνία (μεταξύ δύο ανθρώπων ή ανάμεσα στα μέλη μιας ομάδας) ως δυναμικό φαινόμενο, ικανό να επηρεάσει όλα τα επικοινωνούντα μέρη. Μπορεί ένας άνθρωπος να επηρεάσει τις επαγγελματικές μας αποφάσεις;
- **Σύστημα:** Η αλλαγή σε ένα στοιχείο του συστήματος είναι καθοριστική και μπορεί να επηρεάσει όλα τα μέρη του. Μια απόφαση μπορεί να επιφέρει αλλαγές σε πολλούς τομείς της ζωής ενός ανθρώπου.

Μπορείτε να εστιάσετε σε συγκεκριμένα παραδείγματα, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και την ειδικότητά σας.

Μεθοδολογία Διδασκαλίας

Καλό είναι να τονίσετε τον καθοριστικό ρόλο των προσωπικών χαρακτηριστικών κάθε ατόμου και την ιδιαίτερη σημασία της αυτογνωσίας, καθώς και της καλής πληροφόρησης σχετικά με τις ιδιαιτερότητες των διαφόρων επαγγελμάτων, προκειμένου να ληφθεί μια απόφαση επαγγελματικής φύσεως. Επίσης, επισημάνετε τη σημασία του σχεδιασμού για την υλοποίηση των επαγγελματικών αποφάσεων. Έτσι, θα προετοιμάσετε τους μαθητές σας για την επόμενη και τελευταία υποενότητα και για μια πιθανή απόφαση σχετικά με την κατεύθυνση που θα ακολουθήσουν μετά το Γυμνάσιο.

Ίσως χρειαστεί να κάνετε κάποια ειδική αναφορά σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες (αλλοδαπούς, πρόσφυγες, ΑΜΕΑ κτλ.), ιδιαίτερα αν απασχολήσει τους μαθητές κάποιο σχετικό θέμα. Υπενθυμίζουμε ότι η αντιμετώπισή σας οφείλει να αναγνωρίζει τις υπάρχουσες δυσκολίες με διακριτικότητα, χωρίς να γίνεται μοιρολατρική ή απορριπτική. Αντίθετα, μια διακριτική ενθάρρυνση από την πλευρά σας μπορεί να έχει πολύ θετικά αποτελέσματα τόσο για τον μαθητή στον οποίο απευθύνεστε, όσο και για το κλίμα της τάξης σας.

Οδηγίες για τη Δραστηριότητα

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

■ Στόχοι:

1. Να διαπιστώσουν οι μαθητές τον τρόπο (και το βαθμό) με τον οποίο το επάγγελμα που επιλέγουν συνδέεται με τις επιθυμίες τους, τις αξίες τους και τα ενδιαφέροντά τους.
2. Να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές τη διαφορετικότητα του καθενός σε ό,τι αφορά τις επαγγελματικές αποφάσεις.
3. Να προσεγγίσουν βιωματικά την προβληματική των επαγγελματικών αποφάσεων.

- **Διαδικασία:** Ζητήστε από τους μαθητές σας να γράψουν στο τετράδιό τους πέντε επαγγέλματα. Ενθαρρύνετέ τους να γράψουν αυθόρμητα. Στην περίπτωση που κάποιος δυσκολεύεται να διαλέξει επαγγέλματα, μπορείτε να του προτείνετε να σημειώσει επαγγέλματα που «θα μπορούσε κανείς να τα βρει ενδιαφέροντα». Πείτε τους να συμβουλευτούν προηγούμενες σημειώσεις τους. Αυτό ίσως τους φανεί χρήσιμο, χωρίς, ωστόσο, να είναι αναγκαίο. Υπενθυμίστε τους να αλλάξουν ρόλους. Θα ήταν καλό να «κλείσετε» τη δραστηριότητα ζητώντας, από όσους μαθητές θέλουν, να σχολιάσουν την μεταξύ τους επικοινωνία και να μιλήσουν για τις ομοιό-

τητες και τις διαφορές που εντόπισαν ως προς τις αξίες, τους στόχους, τα ενδιαφέροντα και τις επιλογές τους.

- **Ολοκληρώνοντας τη δραστηριότητα:** Οι μαθητές ανακαλύπτουν τη σχέση μεταξύ όσων στοιχείων θεωρούν σημαντικά σε ένα επάγγελμα, των προσωπικών τους αξιών και ενδιαφερόντων και των επαγγελματιών που τους αρέσουν. Ίσως, έτσι, ανακαλύψουν ότι κάποιο επάγγελμα τους ενδιαφέρει περισσότερο από όσο νόμιζαν ή ...λιγότερο. Τέλος, εντοπίζουν ομοιότητες και διαφορές που έχουν με τους συμμαθητές τους ως προς τα επαγγελματικά τους ενδιαφέροντα.
- **Διάρκεια:** 30 λεπτά περίπου.

Μια καλή ιδέα! Συστήστε στους μαθητές σας να διαβάσουν αυτή τη μικρή ενότητα. Πρόκειται για ατομική δραστηριότητα που προτείνεται να υλοποιηθεί από τον μαθητή εκτός των σχολικών ωρών. Στο πλαίσιο της τάξης, παρέχει στον καθηγητή Σ.Ε.Π. τη δυνατότητα για σχετική συζήτηση κατά την οποία οι μαθητές σχολιάζουν τις διαπιστώσεις τους. [Κάτι τέτοιο μπορεί να πραγματοποιηθεί και στο πλαίσιο άλλων δραστηριοτήτων, όπως η Ευέλικτη Ζώνη].

Γ. ΣΧΕΔΙΑΖΩ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΜΟΥ

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ: 2 ώρες

ΛΕΞΕΙΣ/ΦΡΑΣΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ

- Καθοριστικές αποφάσεις-επιπτώσεις αποφάσεων
- Βαθμός ελευθερίας σε μια απόφαση-δυνατές επιλογές
- Προβλέψιμη εξέλιξη
- Μη προβλέψιμη εξέλιξη
- Υλοποίηση απόφασης-σχεδιασμός
- Βαθμός επαγγελματικής ικανοποίησης
- Αυτοπραγμάτωση

Στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι να βοηθηθούν οι μαθητές:

- να επιλέξουν την εκπαιδευτική ή/και επαγγελματική πορεία τους μετά το Γυμνάσιο
- να συνυπολογίζουν τις επιθυμίες τους, τις ανάγκες τους και τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους στην πρώτη επιλογή επαγγέλματος
- να συνεκτιμούν τις εξωτερικές καταστάσεις (σημερινές προοπτικές ενός επαγγέλματος, κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες, απαιτήσεις για την υλοποίηση μιας επαγγελματικής απόφασης κτλ.) προκειμένου να πάρουν μια επαγγελματική απόφαση
- να συνδέουν το επάγγελμα με τον τρόπο ζωής τους
- να αντιληφθούν τη σχετικότητα της πρόβλεψης σε ό,τι αφορά τις προοπτικές ενός επαγγέλματος.

Θεμελιώδεις Διαθεματικές Έννοιες

- **Δυνατότητα πρόβλεψης:** Η σχετική δυσκολία της πρόβλεψης των προοπτικών που παρουσιάζει ένα επάγγελμα σε βάθος χρόνου (θα μπορούσε να συζητηθεί στην τάξη. Αναζητήστε μη προβλέψιμα φαινόμενα από την καθημερινή ζωή, π.χ. καιρός).
- **Μεταβολή:** Η μεταβολή και η εξέλιξη των διάφορων επαγγελμάτων.
- **Πολιτισμός:** Η επίδραση του πολιτισμού (τεχνικού, πνευματικού, κοινωνικού) στα χαρακτηριστικά των επαγγελμάτων. Η δημιουργία νέων επαγγελμάτων.
- **Σύστημα:** Η ποικιλία και η αλληλεπίδραση των παραγόντων που επηρεάζουν το σχεδιασμό της επαγγελματικής και της προσωπικής μας ζωής λειτουργούν ως σύστημα. Υπάρχει διαφοροποίηση (και αλληλεπίδραση) μεταξύ των εσωτερικών, αυτορυθμιστικών λειτουργιών και των εξωτερικών συνθηκών. Παραλληλίστε με τους ζώντες οργανισμούς. Μπορείτε να εστιάσετε σε συγκεκριμένα παραδείγματα, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και την ειδικότητά σας.

Μεθοδολογία Διδασκαλίας

Πρόκειται για την τελευταία υπο-ενότητα του Σ.Ε.Π.. Έτσι, τίθεται εξαρχής ένας διπλός στόχος.

- α) Κατ' αρχάς χρειάζεται να καλυφθούν οι στόχοι της ενότητας, όπως φαίνονται παραπάνω, αφού οι μαθητές πρέπει να αποφασίσουν (αν δεν το έχουν ήδη κάνει) για την περαιτέρω εκπαιδευτική και επαγγελματική τους πορεία μετά το Γυμνάσιο. Προκειμένου να επιλέξουν, θα πρέπει να βασιστούν τόσο σε στοιχεία της προσωπικότητάς τους (ενδιαφέροντα, προσωπικοί στόχοι, ιδιαιτερότητες) όσο και σε στοιχεία της πραγματικότητας του κάθε επαγγέλματος, των συνθηκών εργασίας και του τρόπου ζωής που αυτό συνεπάγεται, των όσων απαιτούνται για την υλοποίησή του, των προβλεπόμενων (στο μέτρο του δυνατού) προοπτικών του και των πιθανών εναλλακτικών λύσεων που προσφέρει. Στο πλαίσιο αυτό θα μπορούσατε να εισαγάγετε τους μαθητές σε έννοιες όπως της **επαγγελματικής ικανοποίησης** ή της **αυτοπραγμάτωσης**. Σε ό,τι αφορά τη δυνατότητα πρόβλεψης των προοπτικών ενός επαγγέλματος, βοηθήστε τους μαθητές να κατανοήσουν ότι δεν μπορούμε να προβλέψουμε με απόλυτο τρόπο τις συνθήκες που θα επικρατούν στο μέλλον στην αγορά εργασίας, οπότε οι διαφαινόμενες προοπτικές δεν αποτελούν μοναδικό και ασφαλές κριτήριο για την επιλογή επαγγέλματος. Σημαντικό ρόλο παίζει – μεταξύ άλλων – ο τρόπος με τον οποίο θα αξιοποιηθούν από τον καθένα οι εναλλακτικές λύσεις που υπάρχουν τη δεδομένη στιγμή. Επίσης, βαρύνουσα σημασία έχει η αποφασιστικότητα που επιδεικνύουμε μετά από ενδελεχή εξέταση των δυνατών λύσεων. Μπορούν να αναφερθούν ιστορικά παραδείγματα, όπως το γεγονός από το οποίο έλκει την προέλευσή της η φράση «ο κύβος ερρίφθη»¹¹.

Σε ό,τι αφορά τις δυνατότητες επιλογής επαγγέλματος, ενθαρρύνετε τους μαθητές σας να αναζητήσουν λύσεις σε όλο το εύρος του εκπαιδευτικού συστήματος (μια ανασκόπησή του θα ήταν βοηθητική) όπως, για παράδειγμα, στις δυνατότητες Τεχνικής-Επαγγελματικής Εκπαίδευσης που αυτό παρέχει. Επίσης, ας μη σας διαφύγει, ιδιαίτερα στην περίπτωση που έχετε στην τάξη σας μαθητές που ανήκουν σε διαφορετικές πολιτισμικές ομάδες, ότι για τους τελευταίους

¹¹ Επώθησε από τον Καίσαρα όταν, επιστρέφοντας στη Ρώμη, αποφάσισε να περάσει τον ποταμό Ρουβίκωνα χωρίς να διαλύσει τα στρατεύματά του. Επρόκειτο για μια δύσκολη απόφαση, αφού μια τέτοια ενέργεια θα εθεωρείτο ως πολεμική πράξη εναντίον της Ρώμης.

είναι δυνατόν να ισχύει ειδική αξιολόγηση των διαφόρων επαγγελματικών κατηγοριών (κάποτε δε μπορεί να ισχύουν και ειδικά εμπόδια). Ταυτόχρονα, θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν (και επαγγελματικά) κάποιες πολιτισμικές ιδιαιτερότητες (η επαγγελματική αξιοποίηση των ιδιαιτεροτήτων της κουζίνας και της μουσικής κάποιων πολιτισμικών ομάδων αποτελεί, ίσως, το πιο κλασικό παράδειγμα σε αυτό τον τομέα). Θα ήταν, τέλος, χρήσιμο να επισημάνετε την ύπαρξη “νέων επαγγελμάτων” και επαγγελμάτων που αξιοποιούν τη νέα τεχνολογία. Εκτός των καλών τους προοπτικών, συχνά αποτελούν μια καλή λύση για ανθρώπους με ειδικές δυσκολίες (π.χ. κινητικά προβλήματα, τύφλωση κτλ.)

- β) Από την άλλη – αυτό αποτελεί το δεύτερο στόχο της υποεπενότητας - θα ήταν παιδαγωγικά και ψυχολογικά ορθό να προετοιμάσετε τους μαθητές σας για τη *λύση* της ομάδας-τάξης και τον αποχωρισμό. Στο πλαίσιο των προτεινόμενων στη διάρκεια του σχολικού έτους ομαδικών δραστηριοτήτων, αναπτύσσονται συνθήκες έντονα συναισθήματα (θετικά αλλά, κάποτε, και αρνητικά), ισχυροί δεσμοί και μια αξιόλογη δυναμική της ομάδας. Τα παραπάνω θα μπορούσαν να συζητηθούν με την ευκαιρία της αποτίμησης της συνολικής πορείας της τάξης και του κλίματος που έχει δημιουργηθεί στην ομάδα. Επίσης, θα ήταν καλό να εκφράσουν οι μαθητές τις ανησυχίες τους ή τον ενθουσιασμό τους για το **σχεδιασμό της μελλοντικής τους πορείας** μετά το Γυμνάσιο.

Οδηγίες για τη Δραστηριότητα

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

■ Στόχοι:

1. Να αναδυθούν οι επιθυμίες και οι επαγγελματικές προσδοκίες των μαθητών.
2. Να επικοινωνήσουν οι μαθητές μεταξύ τους, ιδιαίτερα οι “λιγότερο κοινωνικοί”.
3. Να προωθηθεί η αυτογνωσία των μαθητών.
4. Να βοηθηθούν οι μαθητές στο σχεδιασμό της εκπαιδευτικής και της επαγγελματικής τους πορείας μετά το Γυμνάσιο.

- **Διαδικασία:** Πρόκειται για δραστηριότητα την οποία θα μπορούσαν να πραγματοποιήσουν οι μαθητές εκτός σχολικού ωραρίου, όπως περιγράφεται στο βιβλίο του μαθητή. Θα ήταν, ίσως, σκόπιμο να τους προτείνετε να επιλέξουν να συνεργαστούν στην αρχή με κάποιο συμμαθητή τους με τον οποίο δεν έχουν συνεργαστεί μέχρι τώρα, ιδιαίτερα στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του Σ.Ε.Π. Υπενθυμίστε τους να μιλήσουν με τη σειρά, να αλλάξουν ρόλους τη στιγμή που χρειάζεται και να συνομιλήσουν για λίγο στο τέλος ανά δύο. Τελειώνοντας τη δραστηριότητα θα μπορούσατε, ανάλογα με την επιθυμία σας και τη δυναμική της τάξης σας, να τους προτρέψετε να συζητήσουν ως ομάδα για τις επαγγελματικές κατευθύνσεις στις οποίες προσανατολίζονται¹². Καλέστε τους μαθητές να εκτελέσουν τη ‘δραστηριότητα’ σταδιακά, όπως αναφέρεται στο βιβλίο του μαθητή, και να σημειώσουν στα προβλεπόμενα σημεία επιθυμίες, ανάγκες και πιθανά επαγγέλματα.

Οι προοπτικές ενός επαγγέλματος (ή μιας κατηγορίας επαγγελμάτων) και οι συνθήκες που επι-

¹² Η διαδικασία λήψης αποφάσεων περιγράφεται αναλυτικά στο Δημητρόπουλος (2003α)

κρατούν στην αγορά εργασίας χρειάζεται να συζητηθούν ως σημαντικοί (αλλά όχι αποκλειστικοί) παράγοντες που διέπουν την επαγγελματική επιλογή. Ασφαλώς, η παρουσία σας θα μπορούσε να εγγυηθεί ένα πλαίσιο για τη συνέχιση της δραστηριότητας (πιθανότατα στο πλαίσιο της «Ευέλικτης Ζώνης» ή κάποιου άλλου εκπαιδευτικού προγράμματος).

ΥΠΕΝΘΥΜΙΣΗ: Στο βιβλίο του μαθητή, στο τέλος της ενότητας, δίνεται επαναληπτικό-συγκεντρωτικό φύλλο εργασίας. Ζητήστε από τους μαθητές σας να το συμπληρώσουν. Επίσης, βιβλιογραφία και κάποιο ενδεικτικό υλικό για την υπο-ενότητα θα βρείτε στο τρίτο μέρος του βιβλίου.

ΥΛΙΚΟ ΓΕΝΙΚΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ

Α. ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Στο κεφάλαιο αυτό παρατίθενται κείμενα (αποσπάσματα άρθρων, μέρη κεφαλαίων από βιβλία ή σημειώσεις κτλ.) που σχετίζονται με τα θέματα Σ.Ε.Π. που καλύπτονται στο Βιβλίο του Μαθητή και στο Βιβλίο του Καθηγητή και μπορούν να υποστηρίξουν τον εκπαιδευτικό στο έργο του. Ο περιορισμένος αριθμός των σελίδων που είχε στη διάθεσή της η συγγραφική ομάδα κατέστησε αναγκαίο να παρατεθούν μόνον αποσπάσματα και όχι ολοκληρωμένα κείμενα. Αναφέρεται όμως πάντοτε η αρχική πηγή του κάθε κειμένου, έτσι ώστε ο Καθηγητής Σ.Ε.Π. να έχει τη δυνατότητα να αναζητήσει το κείμενο στην ολοκληρωμένη του μορφή. Τα αποσπάσματα παρατίθενται είτε αυτούσια (ως είχαν, δηλαδή, στα κείμενα προέλευσης), είτε προσαρμοσμένα στις ανάγκες του παρόντος βιβλίου.

Για αποφυγή λανθασμένων εντυπώσεων ή παρερμηνειών, τα κείμενα παρατίθενται κατά αλφαβητική σειρά σύμφωνα με το επώνυμο του συγγραφέα.

ΚΕΙΜΕΝΟ 1

«Β. Η Ολική – Συστημική – Δυναμική Προσέγγιση στην Εφαρμογή του Θεσμού ΣΥΠ: Ένα Μεθοδολογικό Μοντέλο»

Ε. Δημητρόπουλος (2001)

1. Έννοια – Φιλοσοφία – Θεωρητικό Υπόβαθρο

Κύριος σκοπός του θεσμού «Συμβουλευτική-Προσανατολισμός» μέσα από τη φιλοσοφία αυτή είναι η διευκόλυνση της διαδικασίας της ανάπτυξης του ατόμου, γενικής και επαγγελματικής, που επιτυγχάνεται μέσω της προσαρμογής, της μετάβασης, της μάθησης, της αγωγής σταδιοδρομίας κτλ. Κατά μια διαφορετική ή συμπληρωματική διατύπωση, ο θεσμός επιδιώκει να καταστήσει το άτομο επαρκές στην προσπάθειά του για επιτυχή διαχείριση των ατομικών και ομαδικών προβλημάτων, μαζί με την ανάπτυξη ή βελτίωση της απασχολησιμότητάς του στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης και γενικά στην αναβάθμιση της προσαρμοστικότητάς του μέσω της απόκτησης των λεγόμενων «δεξιοτήτων σταδιοδρομίας» ή κατ' άλλους περισσότερο των «ευρωπαϊκών ικανοτήτων».

Αν ο παραπάνω σκοπός ισχύει για κάθε άτομο, ισχύει ιδιαίτερα στην περίπτωση των νέων με έμφαση όχι πλέον στις πληροφορίες, αλλά στην πληροφόρηση, με βάση τρεις θεμελιώδεις αρχές¹³.

Η *φιλοσοφία* του μοντέλου αυτού συνδέεται άμεσα με τις έννοιες «ολικότητα» και «δυναμικότητα – εξελικτικότητα»¹⁴, που και οι δύο είναι εγγενή στοιχεία και αναπόσπαστες διαστάσεις της «συστημικότητας», στο πλαίσιο της θεωρίας των συστημάτων [της συστημικής θεωρίας]. Πρακτικά οι έννοιες αυτές συνοψίζονται κατ' αρχήν όπως παρακάτω.

¹³ Βλ. σχετικά στο Δημητρόπουλος (2002γ).

¹⁴ Ο όρος «εξελικτικός» εδώ συνδέεται ουσιαστικά με το περιεχόμενο του αγγλικού όρου developmental, που από άλλους αποδίδεται στα Ελληνικά ως «αναπτυξιακός», που είναι επίσης σωστή απόδοση.

- 1) **Στην Εκπαίδευση:** Η ολικότητα διαπερνά το σχολείο, ενώ η δυναμικότητα νοείται ως συνέχεια του θεσμού στις τάξεις και βαθμίδες παράλληλα με τις φάσεις ανάπτυξης και εξέλιξης του ατόμου.
- 2) **Στο σύνολο χώρας:** Η ολικότητα νοείται ως ολική θεώρηση του ατόμου από τη μια μεριά αλλά και των φορέων παρέμβασης ανεξαρτήτως βαθμίδας ανάπτυξης και φορέα ευθύνης, ενώ η δυναμικότητα νοείται ως δια-βίου συνέχεια στις διάφορες εξελικτικές βαθμίδες και ανάγκες ανά βαθμίδα ανεξαρτήτως φορέα παρέμβασης.

Παρακάτω γίνεται αναλυτικότερη θεώρηση των όρων αυτών, περιορισμένη πάντα στο πλαίσιο της παρούσας συζήτησης.

α. Έννοια του «Ολικού»

Συνοπτικά, λοιπόν, στο πλαίσιο της *ολικής-δυναμικής προσέγγισης* στην εφαρμογή των λειτουργιών της Συμβουλευτικής και του Προσανατολισμού / της Καθοδηγητικής στην Εκπαίδευση, η έννοια της ολικότητας μεταξύ άλλων **σημαίνει** ότι η Συμβουλευτική με τον Προσανατολισμό και την Καθοδηγητική:

- 1) Εφαρμόζεται *σε όλους*, είναι *για όλους*: Για όλους τους μαθητές, για όλους τους γονείς, για όλους τους «πελάτες» του θεσμού γενικά. Στη θέση αυτή ενσωματώνεται και η θεώρηση «για όλες τις ομάδες με κάθε είδους διαφορετικά προβλήματα ή κάθε είδους διαφορετικά χαρακτηριστικά, όπως ΑΜΕΑ, άτομα από στερημένα περιβάλλοντα, άτομα με ειδικά ταλέντα ή και γενικώς προικισμένα άτομα κτλ.
- 2) Είναι *για όλα*: Για όλες τις όψεις της αγωγής, για όλα τα αντικείμενα ενδιαφέροντος, για όλα τα προβλήματα, για όλες τις ανάγκες, κτλ. Δεν ασχολείται δηλαδή ο θεσμός μόνον με την επαγγελματική διάσταση, αλλά καλύπτει όλους τους τομείς της προσωπικότητας.
- 3) Επιχειρείται *από όλους, μέσω όλων*: Μετέχουν στην υλοποίησή του όλοι οι λειτουργοί και γενικά αξιοποιείται όλο το δυναμικό της σχολικής μονάδας, και όχι μόνον αυτής, αλλά και όλων των εταίρων που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με αυτήν και επηρεάζουν τη λειτουργία της ή την αποτελεσματικότητά της. Σε μια ευρύτερη θεώρηση, μετέχουν όλη η εκπαίδευση και όλοι οι παράγοντες που συνδέονται μ' αυτήν.
- 4) Επιτυγχάνεται *με όλα*: Για την επιδίωξή της αξιοποιούνται όλα τα διαθέσιμα στη σχολική μονάδα, μέσα και υλικά. Αξιοποιούνται όλες οι διδακτικές άλλα και εξω-διδακτικές δραστηριότητες στο σχολείο ή περί το σχολείο. Έτσι ο θεσμός διαπερνά την εκπαίδευση, αποτελεί φιλοσοφία αλλά και πράξη της συνολικά.
- 5). Είναι *καθ' όλη* τη διαδικασία εξέλιξης: Διαρκεί όσο διαρκεί και η επαγγελματική αλλά και η γενικότερη ανάπτυξη του ατόμου, ώστε να εξασφαλίζεται σε συνεχή βάση η απαιτούμενη υποστήριξή του. Θα μπορούσε εύκολα κανείς, ευφυολογώντας, το μοντέλο αυτό να το ονομάσει **«το μοντέλο των όλων!»**

β. Έννοια του Δυναμικού

Με από τον όρο «**δυναμικός**» προσδίδεται στον θεσμό η έννοια της δυναμικότητας τόσο ως προς τη σύλληψη όσο και, περισσότερο, ως προς την υλοποίησή του. Η «δυναμικότητα» εμπεριέχει τρεις επιμέρους έννοιες: Αυτήν της εξελικτικότητας, αυτήν της αδιάρρηκτης και αδιάλειπτης συνέχειας, και αυτήν της διάρκειας.

- 1) Όσον αφορά την *εξελικτικότητα*, υποδηλώνει ότι το σύστημα ακολουθεί την πορεία εξέλιξης, τη διαδικασία ανάπτυξης του ατόμου, και η πράξη του θεσμού προσαρμόζεται στους όρους που τίθενται ακριβώς από τις γνωστές εξελικτικές διαδικασίες, όπως αυτές προσδιορίζονται από την εξελικτική ψυχολογία.

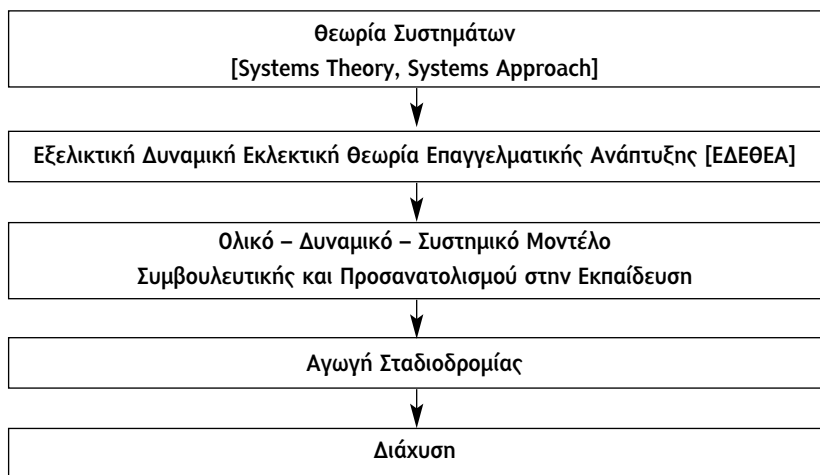
- 2) Όσον αφορά τη *συνέχεια*, απορρέει από την ανάγκη παροχής υποστήριξης στο άτομο στη μορφή που συντελείται και η ίδια η εξέλιξή του, που είναι συνεχής – δυναμική.
- 3) Άμεσα συνδεδεμένη με τη συνέχεια είναι η *διάρκεια* της παρέμβασης από μέρους του θεσμού, τουτ' έστιν της *εφαρμογής του θεσμού*. Είναι για όλη τη διαδικασία εξέλιξης: Διαρκεί όσο διαρκεί και η επαγγελματική αλλά και η γενικότερη ανάπτυξη του ατόμου, ώστε να εξασφαλίζεται σε συνεχή βάση η απαιτούμενη υποστήριξή του. Ο θεσμός είναι παρών σε όλες τις ηλικίες, σε όλες τις εξελικτικές βαθμίδες, σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες, αλλά και μετέπειτα [με την δια-βίου δηλαδή παρέμβαση συνυπολογιζόμενη].

Συνοπτικά, η δυναμικότητα στην εφαρμογή του θεσμού επιβάλλεται από τον τρόπο με τον οποίο αναπτύσσονται-εξελισσονται-διαμορφώνονται τα δύο μέρη που αποτελούν αντικείμενο ενδιαφέροντος του θεσμού: το άτομο από τη μια μεριά, και το περιβάλλον από την άλλη.

γ. Έννοια του Συστημικού

Αν πραγματικά καθιερώνονται τα παραπάνω, τότε το καλύτερο πλαίσιο θεωρητικής υποστήριξης του θεσμού είναι η *θεωρία συστημάτων*. Είναι πέρα από τις προθέσεις αλλά και τις δυνατότητες της εργασίας αυτής η παρουσίαση της θεωρίας των συστημάτων. Πρόκειται, εξ' άλλου, για μια πολυσυζητημένη θεωρητική πρόταση, τη γνωστή έννοια του «συστήματος» και γενικότερα της συστημικής προσέγγισης (systems approach)¹⁵.

Το *θεωρητικό υπόβαθρο*, συνεπώς, του μοντέλου είναι η θεωρία Συστημάτων στις διάφορες εκφράσεις και εκφάνσεις της. Ιδιαίτερα το μοντέλο κάνει χρήση της θεωρίας των Ζωντανών Συστημάτων [Living Systems Theory] του Ford, της οποίας μια συνοπτική παρουσίαση γίνεται στο Δημητρόπουλος 1999¹⁶.

Διάγραμμα 1.
Θεωρητικο-μεθοδολογικός Σκελετός της Πρότασης.

¹⁵ Για πηγές πάνω στην έννοια και θεωρία βλ. Von Bertalanffy (1968).

¹⁶ Βλ. για αναλυτική παρουσίαση στο Krumboltz & Nichols (1990).

Στην συνολική παρουσίαση του συστήματος, η βασική θεωρητική αφετηρία του μοντέλου προ-σφέρεται από την ΕΔΕΘΕΑ [Εξελικτική Δυναμική Εκλεκτική Θεωρία Επαγγελματικής Ανάπτυξης] που εκ φιλοσοφίας είναι μια «εξελικτική – εκλεκτική – δυναμική θεωρία, με κυρίαρχο το στοιχείο της Θεωρίας Συστημάτων.

Σε διαγραμματική μορφή, η αλληλουχία αυτή της θεωρητικο-μεθοδολογικής οντότητας της παρούσας πρότασης φαίνεται στο Διάγραμμα 1.....».

ΚΕΙΜΕΝΟ 2

«Η Αλληλουχία των Εκπαιδευτικών-Επαγγελματικών Αποφάσεων των Μαθητών

Ε. Δημητρώπουλος (2003)¹⁷

Όποιος είναι ενήμερος πάνω στο περιεχόμενο της διαδικασίας επαγγελματικής ανάπτυξης του ατόμου που προτείνεται στην ΕΔΕΘΕΑ (Εξελικτική / Δυναμική-Εκλεκτική Θεωρία Επαγγελματικής Ανάπτυξης), έχει συναντήσει και το μοντέλο των τεσσάρων διαδοχικών «Εκπαιδευτικών-Επαγγελματικών» αποφάσεων. Αυτό το μοντέλο εκπορεύεται από την ίδια τη διαδικασία της επαγγελματικής ανάπτυξης και εξέλιξης του ατόμου, αφού μέσα στην πορεία αυτή της επαγγελματικής ανάπτυξης είναι εύκολο να εντοπίσει κανείς τα σημεία στα οποία λαμβάνονται οι αποφάσεις αυτές. Όπως είναι γνωστό, στη διαδικασία της επαγγελματικής ανάπτυξης περιέχονται ως εγγενές μέρος της και οι εκπαιδευτικές – επαγγελματικές αποφάσεις. Μια σύνοψη της αλληλουχίας αυτής αποφάσεων, στη μορφή πέντε επάλληλων σταθμών, φαίνεται στον Πίνακα 1¹⁸.

Όπως φαίνεται στον πίνακα, το μοντέλο αυτό αποτελείται από μια αλληλουχία τεσσάρων (ή κάποτε και πέντε ή ακόμη και περισσότερων) τέτοιων αποφάσεων, οι οποίες όμως ακολουθούν μια συγκεκριμένη σειρά, ανάλογα με την διαδρομή εξέλιξης του κάθε ατόμου. Οι τέσσερις πρώτες είναι οι βασικές αποφάσεις στην αλληλουχία, ενώ οι υπόλοιπες σηματοδοτούν ειδικές περιπτώσεις και διαδρομές ανάπτυξης και εξέλιξης.

Για διευκόλυνση της σύνδεσης της αλληλουχίας των αποφάσεων με την πορεία της επαγγελματικής ανάπτυξης και εξέλιξης του ατόμου, μεταφέρεται εδώ αυτούσιο το διάγραμμα επαγγελματικής ανάπτυξης (βλ. Διάγραμμα 6, σ. 72) χωρίς όμως επανάληψη της περιγραφής του. Είναι εύκολο ο ενδιαφερόμενος να εντοπίσει στην πορεία του διαγράμματος αυτού τα σημεία στα οποία παίρνονται οι αποφάσεις του Πίνακα 1 (σ. 71).

Ένα θέμα που μας απασχολεί σε σχέση με το Μοντέλο των αποφάσεων είναι **το πότε ακριβώς λαμβάνεται** καθεμιά από τις αποφάσεις που αποτελούν την αλληλουχία αυτή. Είναι γεγονός ότι δεν είναι δυνατόν να γνωρίζουμε επακριβώς σε ποιο σημείο ένα άτομο έχει πάρει μια απόφασή του. Στην ουσία ούτε το άτομο το ίδιο τις πιο πολλές φορές γνωρίζει πότε πήρε μια απόφαση. Εκείνο που μπο-

¹⁷ Προσαρμογή: σσ. 212-214.

¹⁸ Η διάρθρωση του μοντέλου, και περισσότερο ακόμη ο τρόπος αξιοποίησής του στην πράξη, επηρεάζεται άμεσα από την εκπαιδευτική νομοθεσία. Έτσι, ενώ στην προηγούμενη έκδοση του παρόντος έργου το μοντέλο είχε ως άξονα αναφοράς την προηγούμενη νομοθεσία, με τις δέσμες, στην τωρινή του μορφή έχει ως βάση τις προβλέψεις του Ν 2525/97.

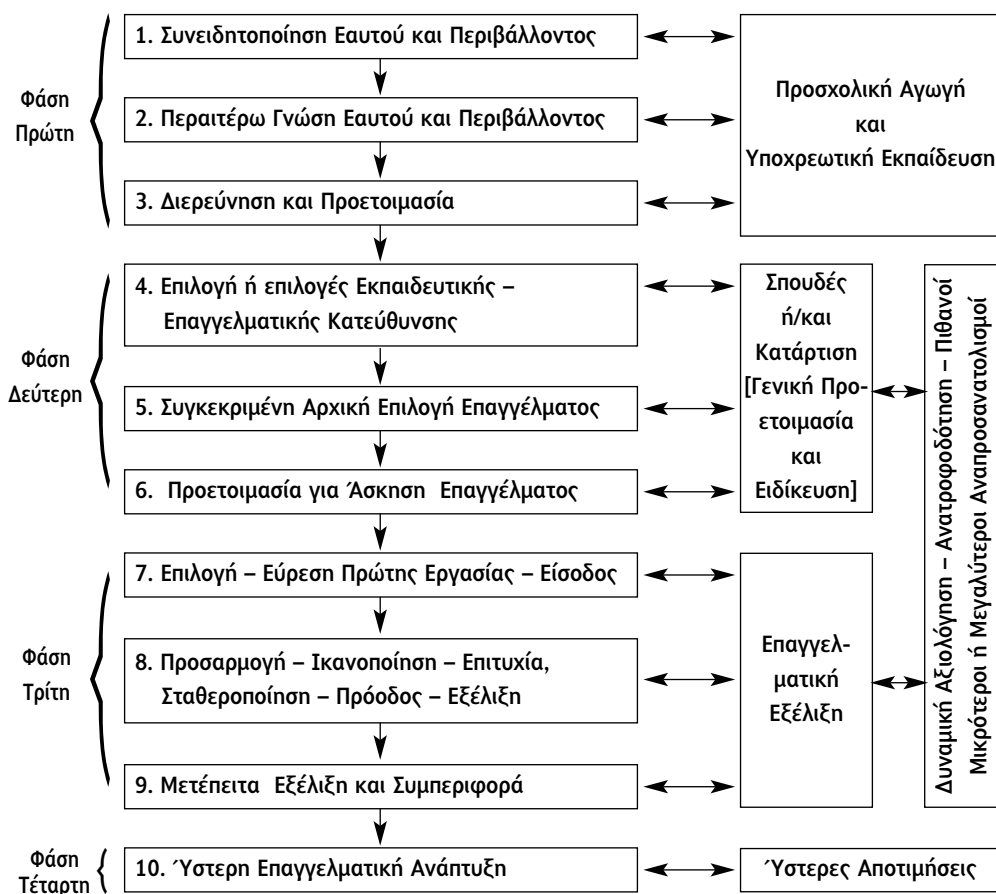
ρεί να γνωρίζει ένας τρίτος είναι το *πότε* *δρομολογείται* μια *συγκεκριμένη ενέργεια* που *σηματοδοτεί* τη *λήψη της απόφασης*. Για παράδειγμα, ένα πρακτικό που συντάσσει ένα ΔΣ ή ένας σύλλογος καθηγητών αποδεικνύει λήψη απόφασης. Ομοίως, την σηματοδοτεί και η ενέργεια που κάνει το άτομο προκειμένου να κάνει πράξη την απόφαση που πήρε. Για παράδειγμα, δεν γνωρίζουμε πότε ένας μαθητής αποφάσισε να πάει μετά το Γυμνάσιο στο ΤΕΕ. Εκείνο που γνωρίζουμε με βεβαιότητα είναι ότι μετά το τέλος του Γυμνασίου ο μαθητής έκανε εγγραφή σε ένα ΤΕΕ.....».

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Η Αλληλουχία των Εκπαιδευτικών-Επαγγελματικών Αποφάσεων του Νέου της Δικής μας Πραγματικότητας

Ακολουθία των Αποφάσεων	Είδος της κάθε Απόφασης	Σημείο στο οποίο Λαμβάνεται η κάθε Απόφαση
Κάποτε Επιστροφή στην 3η Απόφαση	Εκπαιδευτική-Επαγγελματική Απόφαση [Αναπροσανατολισμού] [Νέα Επιλογή Ευρύτερου Επαγγέλματος]	Λαμβάνεται τότε που το άτομο αποφασίζει να σπουδάσει από την αρχή άλλο επάγγελμα
Επανάληψη Τέταρτης ή 5η, 6η, κτλ. Απόφαση	Επαγγελματικές Αποφάσεις (Αναπροσανατολισμού) [Επιλογές Εργασίας]	Λαμβάνεται κάθε φορά που το άτομο αλλάζει εργασία [αλλάζει εργασιακό χώρο της 4ης απόφασης]
4. Απόφαση Τέταρτη	Πρώτη Καθαυτή Επαγγελματική Απόφαση [Επιλογή Εργασίας στο Πλαίσιο του Επαγγέλματος]	Λαμβάνεται όταν το άτομο επιλέγει συγκεκριμένον εργασιακό χώρο στον οποίον θα ασκήσει το επάγγελμα που σπούδασε / απέκτησε
3. Απόφαση Τρίτη	Εκπαιδευτική-Επαγγελματική Απόφαση [Επιλογή Ευρύτερου Επαγγέλματος]	Λαμβάνεται όταν το άτομο επιλέγει σπουδές ή κατάρτιση που οδηγούν σε συγκεκριμένο ευρύτερο επάγγελμα
2. Απόφαση Δεύτερη	Εκπαιδευτική-Επαγγελματική Απόφαση	Λαμβάνεται σε διαφορετικά σημεία, που εξαρτώνται από τον δίαυλο που έχει επιλέξει το άτομο στην πρώτη απόφαση
1. Απόφαση Πρώτη	Εκπαιδευτική-Επαγγελματική Απόφαση	Θεωρητικά λαμβάνεται κατά / με την ολοκλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης

Διάγραμμα 6
Η Πορεία της Επαγγελματικής Ανάπτυξης και Ωρίμανσης του Ατόμου

ΚΕΙΜΕΝΟ 3

«Η Αναγκαιότητα της Πληροφόρησης για τις Σπουδές και τα Επαγγέλματα

Μ. Κασσωτάκης (2003β)¹⁹

1. Οι Κοινωνικο-οικονομικές Μεταβολές και η Πληροφόρηση

Η τεχνική και οικονομική πρόοδος της εποχής μας και ο επιταχυνόμενος ρυθμός ανάπτυξης όλων των χωρών απαιτούν την ύπαρξη ενός συστήματος συνεχούς πληροφόρησης του κοινωνικού συνόλου για τις εξελίξεις που σημειώνονται. Η ανάγκη αυτή είναι ιδιαίτερα έντονη για ζητήματα που αφορούν στην εργασία και στις σπουδές.

¹⁹ Σσ. 279-284. Από το αρχικό κείμενο αφαιρέθηκαν οι βιβλιογραφικές αναφορές, καθώς και τα αποσπάσματα που ανήκουν σε άλλους συγγραφείς.

Με την πρόοδο και την ανάπτυξη, οι επαγγελματικές δραστηριότητες μέρα με τη μέρα αλλάζουν. Επαγγελματικές ασχολίες, που μέχρι χθες βρίσκονταν σε πλήρη άνθιση, σήμερα παρουσιάζουν κάμψη και μαρασμό. Αύριο, ίσως, μερικές από αυτές δεν θα υπάρχουν. Δραστηριότητες, που πριν από λίγα χρόνια ήταν κοπιαστικές χειρωνακτικές δουλειές έχουν γίνει, στις μέρες μας, εργασίες που απαιτούν ειδικές γνώσεις, τις οποίες η πρακτική εμπειρία δεν μπορεί πια να προσφέρει. Επαγγέλματα, άγνωστα μέχρι χθες, βρίσκονται σήμερα στο επίκεντρο της κοινωνικο-οικονομικής ζωής.

Μαζί μ' όλα αυτά, μεταβάλλεται και η δομή του εκπαιδευτικού συστήματος. Μεταρρυθμίσεις επί μεταρρυθμίσεων προσπαθούν να το προσαρμόσουν στις νέες εξελίξεις και στις σύγχρονες ανάγκες της Οικονομίας. Νέες κατευθύνσεις δημιουργούνται, καινούργιες ειδικότητες θεσπίζονται με ρυθμό που δύσκολα μπορούν να τον παρακολουθήσουν όλα τα μέλη του κοινωνικού συνόλου. Ιδρύματα επιμόρφωσης και δια-βίου εκπαίδευσης δημιουργούνται για να καταστήσουν το εκπαιδευτικό σύστημα πιο ευέλικτο, στοιχείο απαραίτητο για τις προσαρμογές που απαιτεί η σύγχρονη κοινωνικο-οικονομική πραγματικότητα. Κέντρα μαθητείας, ταχύρυθμης και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, άγνωστα μέχρι χθες, παρουσιάζονται. Επιπλέον, οι προβλέψεις που γίνονται για το μέλλον της ανθρωπότητας δέχονται ότι οι μεταβολές αυτές θα συνεχιστούν και τα προσεχή χρόνια με ρυθμό πιο έντονο, ίσως, από τον σημερινό.

Μέσα σε μια τέτοια κατάσταση, το μεμονωμένο άτομο δεν είναι πια σε θέση να παρακολουθήσει πλήρως τις εξελίξεις και προπαντός να συλλάβει από μόνο του τις επιπτώσεις που έχουν αυτές για το ίδιο και για τα παιδιά του.

2. Πληροφόρηση και ισότητα ευκαιριών

Η δυσκολία παρακολούθησης των εξελίξεων και η αδυναμία πλήρους συνειδητοποίησης των επιπτώσεών τους στην επαγγελματική ζωή είναι μεγαλύτερη στα μη προνομιούχα κοινωνικά στρώματα. Αν, μάλιστα, λάβουμε υπόψη μας τη διαπίστωση, στην οποία καταλήγουν οι σχετικές έρευνες, ότι, δηλαδή, τα πρόσωπα της οικογένειας περιλαμβάνονται ανάμεσα στις πιο σημαντικές πηγές πληροφόρησης των νέων, τότε θα αντιληφθούμε εύκολα τη διαφορά ενημέρωσης που υπάρχει μεταξύ των διαφορετικής κοινωνικής προέλευσης ατόμων. Η ενημέρωση των παιδιών που προέρχονται από τις λιγότερο μορφωμένες οικογένειες είναι ελλιπέστερη και ατελέστερη σε σύγκριση με εκείνη των παιδιών που κατάγονται από μορφωτικά ευνοημένες οικογένειες.

Έτσι, εμφανίζεται συχνά το φαινόμενο της αδυναμίας πολλών νέων – που στην πλειονότητά τους ανήκουν στα μη προνομιούχα κοινωνικά στρώματα– να επιλέξουν, με πλήρη συνείδηση των συνεπειών που συνεπάγεται η επιλογή αυτή, το σχολικό ή επαγγελματικό προσανατολισμό που θα ακολουθήσουν, όταν βρεθούν μπροστά στην ανάγκη να πάρουν μια τέτοια απόφαση.

Υπό τις συνθήκες αυτές, η κατάληξη σε αδιέξοδο ή η επιλογή κάποιου επαγγέλματος, που δεν ανταποκρίνεται ούτε στα ενδιαφέροντά τους ούτε στις πραγματικές κλίσεις των ατόμων, ή μιας σχολικής κατεύθυνσης, με περιορισμένες επαγγελματικές διεξόδους, είναι πολύ πιθανή. Στο αποτέλεσμα, βέβαια, αυτό μπορεί να συντελέσουν και άλλοι κοινωνικοί ή εκπαιδευτικοί παράγοντες, αλλά αυτό δεν ανατρέπει τη θέση ότι η ελλιπής ενημέρωση αποτελεί συχνότατη αιτία επαγγελματικών αποτυχιών και απογοητεύσεων.

Η διαφορά ως προς τη δυνατότητα έγκαιρης και ορθής ενημέρωσης μεταξύ των διαφορετικής κοινωνικο-οικονομικής και πολιτιστικής προέλευσης ατόμων ευνοεί, επίσης, την ανισότητα ευκαιριών ανάμεσα στους νέους, θέμα για το οποίο δείχνεται τις τελευταίες δεκαετίες ιδιαίτερη ευαισθησία.

Εξετάζοντας την επαγγελματική πληροφόρηση των νέων και των οικογενειών τους υπό το πρίσμα που προαναφέραμε, θα συμφωνήσουμε μαζί με άλλους μελετητές ότι η πληροφόρηση συντελεί

στον εκδημοκρατισμό της εκπαίδευσης και της κοινωνίας και συμβάλλει, γενικότερα, στη μείωση της ανισότητας των ευκαιριών. Θα συμφωνήσουμε, επίσης, με όσους υποστηρίζουν ότι η συστηματική ενημέρωση όλων των πολιτών για θέματα σχετικά με την επαγγελματική σταδιοδρομία πρέπει να αποτελεί πρώτιστο μέλημα κάθε κράτους που θέλει να μειώσει την κοινωνική ανισότητα.

Αν, μάλιστα, η ενημέρωση αυτή συνδυασθεί με την εξοικείωση των πολιτών στην κριτική γνώση των πληροφοριών και την κριτική προσέγγιση της επαγγελματικής διαπαιδαγώγησης στο σχολείο, τότε η συμβολή της στην άμβλυνση των κοινωνικών ανισοτήτων θα είναι, ίσως, πιο αποτελεσματική. Η εφαρμογή αυτού του είδους της πληροφόρησης προϋποθέτει ανάλογη πολιτική.

3. Πληροφόρηση, κοινωνικο-επαγγελματικές προκαταλήψεις και κοινωνική ισορροπία.

Η πληροφόρηση τόσο των νέων και των γονέων τους όσο και του ευρύτερου κοινού στα διάφορα επαγγέλματα και στους κλάδους της εκπαίδευσης συγκαταλέγεται ανάμεσα στα πιο δημοκρατικά μέσα που χρησιμοποιεί ο θεσμός της Συμβουλευτικής και του Προσανατολισμού για να επιτύχει την κατανομή του εργατικού δυναμικού στις ανάγκες της Οικονομίας.

Είναι, επίσης, το μέσο με το οποίο μπορούμε να αμβλύνουμε την επίδραση των κοινωνικών επαγγελματικών προκαταλήψεων και στερεοτύπων στην εκλογή σχολικών κατευθύνσεων και επαγγελματικών δραστηριοτήτων, όπως προκύπτει από σχετικές έρευνες και μελέτες. Οι διαπιστώσεις αυτές αποκτούν στον τομέα του προσανατολισμού ιδιαίτερη βαρύτητα. Με τη συστηματική πληροφόρηση οι νέοι και οι οικογένειές τους θα απαλλαγούν από ορισμένα, τουλάχιστον, στοιχεία που περιορίζουν την ελευθερία των επαγγελματικών τους προτιμήσεων και τους εμποδίζουν να σκεφθούν ψύχραιμα για το μέλλον τους και να διαλέξουν το επάγγελμά τους με γνώμονα τη λογική περισσότερο παρά το συναίσθημα.

Έτσι αναμένεται να επιτευχθεί, στο βαθμό του δυνατού, η μείωση της «συμφόρησης» που παρουσιάζεται σε ορισμένους κλάδους του εκπαιδευτικού συστήματος και, ιδιαίτερα, στη μέση γενική εκπαίδευση και σε μερικές κατευθύνσεις της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίες σε πολλές περιπτώσεις δεν προσφέρουν περισσότερες δυνατότητες απασχόλησης ή μεγαλύτερα οικονομικά οφέλη απ' ό,τι άλλοι κλάδοι που, συχνά, περιφρονούνται.

Μια τέτοια κατάσταση υπάρχει σε πολλές ανεπτυγμένες χώρες. Στη χώρα μας, μάλιστα, το πρόβλημα της μαζικής στροφής των νέων προς τις παραδοσιακές επαγγελματικές ειδικότητες και τις Σχολές ή τα Τμήματα που προπαρασκευάζουν γι' αυτές, αποτέλεσε ένα από τα οξύτερα εκπαιδευτικά προβλήματα των τελευταίων δεκαετιών. Για τη λύση του πάρθηκαν ποικίλα μέτρα, χωρίς ικανοποιητικά αποτελέσματα.

Η έγκαιρη, λοιπόν, πλήρης, ειλικρινής, τεκμηριωμένη και συνεχής πληροφόρηση μπορεί να βοηθήσει σημαντικά στην αντιμετώπιση τέτοιου είδους προβλημάτων. Πιστεύεται ότι από τη στιγμή που οι νέοι θα ενημερωθούν σωστά και υπεύθυνα για τον κορεσμό που υπάρχει στα περισσότερα παραδοσιακά επαγγέλματα, αρκετοί θα αλλάξουν προσανατολισμό. Θα προτιμήσουν να στραφούν σε τομείς στους οποίους υπάρχουν ενδείξεις για καλύτερες προοπτικές απασχόλησης. Αυτό μπορεί να συμβάλει στο να επιτευχθεί, με τρόπο δημοκρατικό και χωρίς κανένα καταναγκασμό, η εναρμόνιση των κοινωνικο-οικονομικών αναγκών της χώρας σε ειδικευμένο εργατικό δυναμικό με τις επαγγελματικές τάσεις και φιλοδοξίες των νέων και των γονέων τους. Γιατί –ας μη γελιόμαστε– οι περισσότεροι άνθρωποι αντιμετωπίζουν την εκπαίδευση όχι μόνο ως μορφωτικό αγαθό, αλλά και ως επένδυση. Ελάχιστοι, όμως, θα δεχθούν να επενδύσουν σε τομείς στους οποίους το όφελος θα είναι μικρό ή ανύπαρκτο.

Περιττεύει, βέβαια, να τονιστεί ότι η πληροφόρηση δεν νοείται εδώ με την έννοια της προπα-

γάνδας που δημιουργεί ψεύτικες εντυπώσεις και αποσκοπεί στο να παρασύρει –όχι να προσανατολίσει– τους νέους προς ορισμένες κατευθύνσεις. Η πληροφόρηση σε μια δημοκρατική και υπεύθυνη πολιτεία οφείλει να δίδει ρεαλιστική εικόνα της πραγματικότητας. Αυτή η πληροφόρηση θα επιτρέψει, ακόμη, στις νέες γενιές να ενσωματωθούν σε μια κοινωνία, της οποίας θα γνωρίζουν τις δομές, τις διασυνδέσεις, την κοινωνικο-οικονομική εξέλιξη, τα προβλήματα και τις ανάγκες της. Ενσωματώνοντας έτσι τα άτομα σε μια κοινωνία διαφοροποιημένης δυναμικής οικονομίας, όπου η επαγγελματική επιλογή δεν είναι πια απόρροια απατηλού γοήτρου, στερεοτύπων και προκαταλήψεων, αλλά προϊόν ώριμης σκέψης, μπορούμε να διαμορφώσουμε μια κοινωνία, μέσα στην οποία οι πολίτες θα διαβιούν αρμονικά και προσοδοφόρα τόσο για τον εαυτό τους όσο και για το κοινωνικό σύνολο. Ο Περικλής έλεγε, πολλούς αιώνες πριν, ότι η αρμονική ισορροπία ανάμεσα στο συμφέρον της πολιτείας και το συμφέρον των πολιτών που τη συνθέτουν εξασφαλίζει την πολιτική, οικονομική και πνευματική ενότητα της πόλης, προστατεύοντας το κράτος από τον ατομικό εγωισμό και το άτομο από την κρατική αυθαιρεσία. Στην επίτευξη του αποτελέσματος αυτού μπορεί να συμβάλει τα μέγιστα η υπεύθυνη και σωστή ενημέρωση.

Για να έχει, βέβαια, τα παραπάνω αποτελέσματα η πληροφόρηση, θα πρέπει να εξασφαλιστούν στο χώρο της αγοράς εργασίας και της εκπαίδευσης, καθώς και στον τομέα της κοινωνικο-επαγγελματικής ιεράρχησης οι αναγκαίες συνθήκες.²⁰

Χωρίς να αμφισβητούμε την ύπαρξη των κοινωνικο-επαγγελματικών προκαταλήψεων και στερεοτύπων, το στρεβλωτικό τους ρόλο σε ζητήματα προσανατολισμού και την ανάγκη καταπολέμησής τους, οφείλουμε να τονίσουμε, ακόμη, τα εξής: Συχνά, πίσω από τα στερεότυπα υπάρχουν (ή υπήρξαν) συγκεκριμένοι κοινωνικοί και οικονομικοί παράγοντες που συντελούν (ή συνετέλεσαν) στην εμφάνισή τους. Μερικές, μάλιστα, φορές η μετάθεση της έμφασης από την πραγματικότητα της κοινωνικής ανισότητας στα στερεότυπα και στις προκαταλήψεις, συσκοτίζει τα πράγματα και αποκρύπτει την αλήθεια. Ο πόλεμος εναντίον των επαγγελματικών προκαταλήψεων πρέπει να συνδυασθεί με την άρση των αιτιών που τις δημιουργούν. Η πληροφόρηση είναι αναγκαία, αλλά όχι πάντα επαρκής για τη μεταβολή των κοινωνικών στάσεων και αντιλήψεων».

ΚΕΙΜΕΝΟ 4

«Αυτοαντίληψη

Χ. Κοσμίδου – Hardy (1991)²¹

Το ζήτημα της αυτοαντίληψης είναι ιδιαίτερα σημαντικό στο πλαίσιο του Σ.Ε.Π., αφού, σύμφωνα και με την αναπτυξιακή προσέγγιση του γνωστού στο χώρο του Σ.Ε.Π. Donald Super, κατά την επιλογή επαγγέλματος το άτομο «θέτει σε εφαρμογή την αυτοαντίληψή του»: το ποιος, δηλαδή, νομίζει και αισθάνεται ότι είναι. Σύμφωνα, επίσης, με δύο κεντρικά σημεία στη θεωρητική προσέγγιση του Carl Rogers -γνωστού στο χώρο της Προσωποκεντρικής Συμβουλευτικής και της μαθητοκεντρικής προσέγγισης στη διδασκαλία:

- η αυτοαντίληψη είναι η οργάνωση των αντιλήψεων σχετικά με τον εαυτό. Η αυτοαντίληψη και όχι κάποιος πραγματικός εαυτός έχει σπουδαιότητα για την προσωπικότητα και τη συμπεριφορά, και
- η αυτοαντίληψη είναι αυτή που καθορίζει το πώς θα ανταποκριθεί το άτομο στο περιβάλλον του.

²⁰ Παρουσιάζονται στο Κασσωτάκης (ό.π.).

²¹ Προσαρμογή.

Κατά τον Carl Rogers, μάλιστα, η έννοια του εαυτού είναι ευρύτερη από αυτήν της αυτοαντίληψης. Περιλαμβάνει, για παράδειγμα, τον *εαυτό όπως είναι*, αλλά και τον *ιδανικό εαυτό*.

Στη σχετική βιβλιογραφία συναντούμε αρκετές διαφορές ως προς τον ορισμό της αυτοαντίληψης. Ορισμένοι, μάλιστα, θεωρητικοί του ζητήματος αυτού αναφέρουν ότι το μόνο κοινό που φαίνεται να έχουν αυτοί οι ορισμοί είναι, τελικά, ο όρος *αυτοαντίληψη*.²² Ωστόσο, αρκετοί ψυχολόγοι και μελετητές του θέματος θεωρούν την αυτοαντίληψη ως *το σύνολο των αξιολογημένων αντιλήψεων που έχει κανείς για τον εαυτό του*.

Οι αντιλήψεις αυτές σχετίζονται με το περιεχόμενο της αυτοαντίληψης, το οποίο μπορεί να αναφέρεται: στο σωματικό τομέα, στον υλικό τομέα (π.χ. ρουχισμός και υλικά αγαθά), σε σχέσεις με τους άλλους (π.χ. με τους συνομήλικους, ιδιαίτερα κατά την εφηβεία), σε ρόλους, αξίες, ενδιαφέροντα, στόχους κτλ.

Σε σχετικές με το θέμα έρευνες, αναλύθηκαν συστηματικά εκθέσεις που έγραψαν παιδιά και έφηβοι (μαθητές και μαθήτριες πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης) με θέμα: “Τι μου αρέσει σχετικά με τον εαυτό μου” καθώς και “Τι δεν μου αρέσει σχετικά με τον εαυτό μου”. Αναλύθηκαν, επίσης, προσωπικές συνεντεύξεις με τους συμμετέχοντες στην έρευνα, καθώς και συζητήσεις σε ομάδες. Από τις έρευνες αυτές²³ διαπιστώθηκαν συγκεκριμένες κατηγορίες ως προς το περιεχόμενο της αυτοαντίληψης. Οι πιο σημαντικές από αυτές ακολουθούν μια ιεραρχική σειρά, με κατεύθυνση προς μεγαλύτερη ψυχολογική ωριμότητα, και σχετίζονται με:

1. Σωματικά χαρακτηριστικά (γενική εμφάνιση, ύψος, βάρος, χαρακτηριστικά προσώπου κτλ.)
2. Ρουχισμός και εμφάνιση
3. Υγεία και γενικότερη σωματική κατάσταση
4. Υλικά αποκτήματα
5. Ζώα και κατοικίδια, καθώς και συμπεριφορά προς αυτά
6. Σχέσεις με την οικογένεια
7. Συμμετοχή και ικανότητα σε παιχνίδια, σπορ και χόμπυ
8. Ικανότητες και στάσεις προς το σχολείο και τη σχολική εργασία
9. Διανοητική κατάσταση, ευφυΐα
10. Ειδικά ταλέντα, ικανότητες και ενδιαφέροντα
11. Χαρακτηριστικά προσωπικότητας (συναισθηματικές στάσεις, διαθέσεις κτλ.)
12. Κοινωνικές στάσεις και σχέσεις
13. Θρησκευτικές ιδέες, ενδιαφέροντα, πεποιθήσεις
14. Χειρισμός πρακτικών υποθέσεων, ανεξαρτησία και αυτοδυναμία.

Η αυτοαντίληψη δεν αποτελεί κάτι το στατικό και μόνιμο, αλλά υπόκειται σε μια συνεχή εσωτερική οργάνωση και αναδιοργάνωση. Το περιεχόμενό της είναι δυνατόν ν' αλλάζει και να διευρύνεται καθώς διευρύνεται το περιβάλλον: ενός αναπτυσσόμενου παιδιού, εφήβου ή ατόμου γενικότερα. Άλλοι παράγοντες που είναι δυνατόν να καθορίζουν τη διαμόρφωση και ανάπτυξή της είναι: το φύλο, το μορφωτικό επίπεδο, οι σχολικές εμπειρίες, η σωματική ανάπτυξη και διάπλαση, οι σχέσεις με τους συνομηλικούς και τους σημαντικούς άλλους, τα Μ.Μ.Ε. κ.ά.».

²² Αναλυτικότερα ό.π.

²³ Για τις συγκεκριμένες έρευνες βλ. αναλυτικά ό.π.

ΚΕΙΜΕΝΟ 5**«Αυτοεκτίμηση»****Χ. Κοσμίδου – Hardy (1991)²⁴**

Στη σχετική βιβλιογραφία ο όρος “αυτοεκτίμηση” χρησιμοποιείται συχνά ως ταυτόσημος με την έννοια της *αυτοαξιολόγησης* που κάνει το άτομο για τον εαυτό του. Εκφράζει μια στάση επιδοκimasίας ή αποδοκimasίας προς τον εαυτό και δείχνει το βαθμό στον οποίο το άτομο θεωρεί ότι είναι ικανό, σημαντικό, επιτυχημένο και άξιο. Με άλλα λόγια, η αυτοεκτίμηση είναι μια θετική ή αρνητική στάση προς τον εαυτό. Η αυτοεκτίμηση δείχνει ότι το άτομο αισθάνεται πως αξίζει ως πρόσωπο, σέβεται τον εαυτό του γι’ αυτό που είναι, δεν τον καταδικάζει για ό,τι δεν είναι ακόμη και, γενικότερα, σκέφτεται θετικά για τον εαυτό του. Αντίθετα, η έλλειψη αυτοεκτίμησης ή η χαμηλή αυτοεκτίμηση, σημαίνει αρνητική αυτοαξιολόγηση και, συχνά, αυτοαπόρριψη.

Ένα βασικό στοιχείο που επηρεάζει την αυτοεκτίμηση είναι η σύγκριση που κάνει το άτομο ανάμεσα στον εαυτό του, όπως είναι, και στον ιδανικό του εαυτό ή τον εαυτό του όπως θα ήθελε να είναι. Τα άτομα που ζουν σύμφωνα με τους στόχους και τις αρχές τους και πραγματοποιούν τις φιλοδοξίες τους αναπτύσσουν υψηλή αυτοεκτίμηση.

Ένα ακόμη βασικό στοιχείο σχετικά με την αυτοεκτίμηση είναι η κοινωνική της προέλευση. Το άτομο εσωτερικεύει κοινωνικές απόψεις και κρίσεις κι έτσι η αυτοαξιολόγηση καθορίζεται από το πώς πιστεύει το άτομο ότι το αξιολογούν οι άλλοι.

Σύμφωνα με τη σχετική βιβλιογραφία (ό.π.), υπάρχουν δύο είδη αυτοεκτίμησης:

α. Το “αμυντικό” είδος αυτοεκτίμησης

Άτομα με αμυντική αυτοεκτίμηση δεν παραδέχονται ή και αποφεύγουν εμπειρίες τις οποίες θεωρούν απειλητικές, όπως είναι, για παράδειγμα, η εμπειρία της αποτυχίας. Τα άτομα με αμυντική αυτοεκτίμηση επηρεάζονται έντονα από τις αξιολογήσεις των άλλων και αμφισβητούν την προσωπική τους αξία. Δείχνουν μια μεγάλη εξάρτηση από τη γνώμη που έχουν οι άλλοι γι αυτούς και, επομένως, προσπαθούν να παρουσιάσουν τον εαυτό τους μ’ ένα κοινωνικά αποδεκτό τρόπο γιατί έχουν μεγάλη ανάγκη για επιδοκimasία.

β. Η “γνήσια” αυτοεκτίμηση

Για κάποιον που πιστεύει πραγματικά ότι είναι άτομο με ξεχωριστή αξία, η εμπειρία της αποτυχίας δεν είναι απειλητική. Αποδέχεται την αποτυχία γνωρίζοντας ότι κανείς δεν είναι τέλειος και φυσικά μπορεί να κάνει λάθη. Προσπαθεί επίσης να βελτιώσει τον εαυτό του σε εκείνους τους τομείς όπου θεωρεί ότι τα καταφέρει λιγότερο. Το άτομο με το “γνήσιο” είδος αυτοεκτίμησης εξαρτάται λιγότερο από τις αξιολογήσεις των άλλων για το αν αξίζει ή όχι.

Γενικότερα, ως προς την επίδραση της αξιολόγησης των άλλων, φαίνεται πως άτομα με υψηλή ή χαμηλή αυτοεκτίμηση γενικώς δέχονται εξίσου ευνοϊκά τη θετική επανατροφοδότηση –π.χ. έπαινο, θετικά σχόλια κτλ.– από τους άλλους. Τα άτομα με υψηλή αυτοεκτίμηση, όμως, δεν αμφισβητούν την προσωπική τους αξία στην περίπτωση που τα σχόλια των άλλων δεν είναι ευνοϊκά. Επίσης, “ξεχνούν” ευκολότερα μια εμπειρία που σχετίζεται με αποτυχία και προστατεύουν τον εαυτό τους από αρνητική αυτοαξιολόγηση, σε αντίθεση με τα άτομα που έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση.

²⁴ Προσαρμογή.

Επιπλέον, τα άτομα με υψηλή αυτοεκτίμηση δεν καθοδηγούνται πλήρως από τις προσδοκίες των άλλων, αλλά αντιθέτως, παίρνουν υπόψη τους δικούς τους στόχους, τις αξίες και τις ικανότητες, τις οποίες και αξιολογούν θετικότερα από ό,τι τα άτομα με χαμηλή αυτοεκτίμηση. Σχετικές έρευνες έδειξαν, επίσης, ότι τα άτομα με υψηλή αυτοεκτίμηση επηρεάζονται λιγότερο από τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας και από άλλους κοινωνικούς παράγοντες.

Ως προς τη σχέση, τέλος, της αυτοεκτίμησης με την αυτοαντίληψη, φαίνεται ότι η θετική αυτοαντίληψη ισοδυναμεί με θετική αυτοαξιολόγηση, αυτοσεβασμό, αυτοαποδοχή. Αντίθετα, η αρνητική αυτοαντίληψη συνεπάγεται αρνητική αυτοαξιολόγηση, έλλειψη αυτοαποδοχής ή και απόρριψη του εαυτού. Για το λόγο αυτό στη σχετική βιβλιογραφία οι όροι *αυτοαντίληψη* και *αυτοεκτίμηση* χρησιμοποιούνται κάποιες φορές ως συνώνυμοι».

ΚΕΙΜΕΝΟ 6

«Η Λήψη Απόφασης και οι Παράγοντες που Σχετίζονται με τις Εκπαιδευτικές και Επαγγελματικές Επιλογές»

Χ. Κοσμίδου – Hardy (1997a)²⁵

Με ένα τόσο σημαντικό ζήτημα, όπως είναι αυτό της λήψης αποφάσεων, χρειάζεται να ασχοληθεί κανείς όσο πιο έγκαιρα και μεθοδικά μπορεί. Στον περιορισμένο χώρο του άρθρου αυτού θα αναφερθούμε περιληπτικά μόνο σε ορισμένα ακόμη βασικά θέματα που αφορούν την απόφαση. Απόφαση, λοιπόν, είναι η διαδικασία επιλογής μιας κατεύθυνσης δραστηριοτήτων ανάμεσα σε διάφορες εναλλακτικές δυνατότητες ή λύσεις.

Υπάρχουν αρκετοί τρόποι με τους οποίους αποφασίζει κανείς. Είναι δυνατόν, για παράδειγμα, να αποφασίζει αυθόρμητα ή διαισθητικά. Άλλος αποφασίζει με κριτήριο την αποφυγή καταστάσεων που είναι δυνατόν να του δημιουργούν άγχος ή με κριτήριο την επιλογή αυτού που επιθυμεί περισσότερο. Είναι δυνατό να αποφασίζει κάποιος συνδυάζοντας το επιθυμητό και αποφεύγοντας το ανεπιθύμητο. Άλλος πάλι μπορεί να αναβάλλει τη λήψη μιας απόφασης γιατί αυτή η διαδικασία του δημιουργεί άγχος, αγωνία, ακόμη και παράλυση. Είναι δυνατόν επίσης να συμμορφώνεται συνειδητά ή όχι με τις επιθυμίες άλλων ατόμων και έτσι οι αποφάσεις του να είναι ουσιαστικά οι αποφάσεις που άλλοι παίρνουν για τον ίδιο.

Τέλος, είναι δυνατόν να αποφασίζει με ένα συνδυασμό από τους παραπάνω τρόπους, ανάλογα και με το θέμα για το οποίο πρόκειται να αποφασίσει.

Για κάποια θέματα είναι δυνατόν να αποφασίζουμε αυτόματα, χωρίς πολλή σκέψη. Υπάρχουν όμως και άλλα ζητήματα για τα οποία απαιτείται ιδιαίτερη ενασχόληση προκειμένου να καταλήξουμε σε μια απόφαση.

Η λήψη απόφασης για ένα σημαντικό θέμα στη ζωή μας, όπως είναι αυτό της επιλογής σπουδών και επαγγέλματος, απαιτεί μια λογική διαδικασία και κάποιες βασικές προϋποθέσεις στις οποίες θα αναφερθούμε παρακάτω.

Μια βασική προϋπόθεση είναι να μην αισθάνεται κανείς θύμα των περιστάσεων και να συνειδητοποιήσει ότι έχει ένα βαθμό ελευθερίας που του επιτρέπει και επιλογή και απόφαση. Ίσως η σημαντικότερη απόφαση στη ζωή όλων μας είναι να αποφασίσουμε να ασχοληθούμε με τον εαυτό μας,

²⁵ Προσαρμογή.

να πάρουμε την ευθύνη της ζωής μας στα χέρια μας και να πάψουμε να είμαστε άτομα ετεροκατευθυνόμενα. Τα ερωτήματα που ακολουθούν ίσως βοηθήσουν στη διερεύνηση των απόψεών σου σχετικά με το θέμα αυτό.

- 1) Ως άνθρωπος έχω απόλυτη ελευθερία; Ποια είναι τα επιχειρήματά μου που στηρίζουν μια καταφατική ή μια αρνητική απάντηση;
- 2) Υπάρχουν θέματα σχετικά με τα οποία νόμιζα ότι έχω ελευθερία επιλογής και απόφασης, ενώ είναι πιθανόν να μην έχω; Αν ναι, ποια είναι αυτά: (Σκέψου συγκεκριμένα παραδείγματα).
- 3) Υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες δικαιολόγησα την άσχημη ή ανεύθυνη συμπεριφορά μου με την αιτιολογία ότι δεν μπορούσα να ενεργήσω διαφορετικά, ενώ είναι πιθανόν να μην ήταν έτσι; (Θυμήσου συγκεκριμένα παραδείγματα).
- 4) Διαφέρει το πεδίο ελευθερίας των ανθρώπων; Αν ναι, για ποιους λόγους και σε ποια γενικότερα θέματα;
- 5) Σε ποιους τομείς πιστεύω ότι δεν έχω ελευθερία επιλογής και δυνατότητα για λήψη αποφάσεων; Πώς το γνωρίζω αυτό;
- 6) Υπάρχουν πτυχές του εαυτού μου τις οποίες δεν μπορώ να αναπτύξω; Αν ναι, ποιες είναι αυτές;

Ως προς τα δυο τελευταία ερωτήματα χρήσιμο είναι το εξής αρχαίο κινέζικο ρητό: «Σοφία σημαίνει να αποδέχεσαι αυτό που δεν μπορείς να αλλάξεις, να προσπαθείς να αλλάξεις αυτό που είναι δυνατόν να αλλάξει, και να διακρίνεις αυτά τα δυο». Δυο βασικοί παράγοντες για τη διαδικασία λήψης της απόφασης είναι ο εαυτός μας και το περιβάλλον. Η γνώση αυτών των δυο παραγόντων και η γνώση των σταδίων που πρέπει να ακολουθήσουμε στη διαδικασία λήψης μιας σοβαρής απόφασης παίζει μεγάλο ρόλο για την επιτυχή έκβαση μιας απόφασης.

Στο πλαίσιο της εργασίας αυτής θα αναφερθούμε περιληπτικά μόνον στους δυο αυτούς παράγοντες. Ως προς τον παράγοντα «εαυτός» χρειάζεται να συνειδητοποιήσουμε ότι αναπτυσσόμαστε, ζούμε και αποφασίζουμε μέσα σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο το οποίο συνήθως μας επηρεάζει. Έτσι αυτό που θεωρούμε ως προσωπικές μας αξίες, προτεραιότητες, επιθυμίες, ανάγκες, στόχους και αποφάσεις έχει υποστεί την επίδραση των *σημαντικών μας άλλων* (όπως αποκαλούνται οι γονείς, οι δάσκαλοι, οι φίλοι κτλ.), των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας και των προτύπων που αυτά προβάλλουν, καθώς και των προτύπων της στενότερης και ευρύτερης κοινότητας μέσα στην οποία ζούμε.

Για παράδειγμα, μέχρι σήμερα θεωρείτο κανείς επιτυχημένος όταν κατάφερνε να περάσει τις εξετάσεις για το Πανεπιστήμιο, χωρίς συνήθως να έχει ερευνήσει αν οι σπουδές αυτές τον ικανοποιούσαν και για ποιο λόγο, αν έτσι θα κατάφερνε να έχει επαγγελματική επιτυχία κτλ. Σήμερα όμως υπάρχει μεγάλη ανεργία στους πτυχιούχους, οι πανελλαδικές εξετάσεις μάλλον θα καταργηθούν ενώ τα ιδιωτικά πανεπιστήμια δείχνει να αποτελούν μια πραγματικότητα που πλησιάζει. Τα δεδομένα αυτά δείχνουν ότι πρέπει να συνειδητοποιήσουμε καθαρά γιατί θέλουμε να επενδύσουμε τέσσερα τουλάχιστον χρόνια από τη ζωή μας στις σπουδές αυτές.

Και τότε, αφού γνωρίσουμε τους εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες που μας ωθούν στην επιλογή αυτή και όχι στην απόκτηση γνώσης και προσόντων σε κάποιο άλλο ινστιτούτο ή σε κάποια άλλη σχολή, μπορούμε να πούμε ότι πράγματι βρισκόμαστε στο δρόμο των δικών μας αποφάσεων και είμαστε άτομα αυτοκατευθυνόμενα.

Για να είμαι, λοιπόν, άτομο αυτοκατευθυνόμενο χρειάζεται να προσεγγίζω κριτικά τον ίδιο μου τον εαυτό, να εξετάζω δηλαδή κριτικά τις δεξιότητες, τις ικανότητες τα ενδιαφέροντα, τις επιδόσεις, τις αντιλήψεις, τις προκαταλήψεις, τα στερεότυπα, τις φιλοδοξίες, τις αξίες και τους στόχους μου και να προσπαθώ να αποδέχομαι και να αναπτύσσω τον εαυτό μου όσο περισσότερο μπορώ.

Χρειάζομαι δηλαδή κριτική αυτογνωσία.....»

ΚΕΙΜΕΝΟ 7**«Από τη Βοήθεια για την Επιλογή Σταδιοδρομίας στην Ενίσχυση του Ατόμου για την Προσωπική Δόμηση της Σταδιοδρομίας:****Μια Αναγκαιότητα για τη Συμβουλευτική και για τη Σταδιοδρομία»****Σ. Κρίβας (2001)**

Έχει γίνει ευρέως πλέον κατανοητό ότι τις τελευταίες δεκαετίες, λόγω των ραγδαίων κοινωνικοοικονομικών εξελίξεων και των συνακόλουθων επιπτώσεων από την επιστημονική και τεχνολογική ανάπτυξη και τη διεύρυνση της οικονομίας της αγοράς, βιώνουμε ραγδαίες εξελίξεις σε πλανητικό πλέον επίπεδο. Από τη μια μεριά καταγράφονται διαδικασίες και διεργασίες που αποβαίνουν συνεχώς αδιαφανείς και παρέχουν στα άτομα δυσκολίες στη διαχείρισή τους. Από την άλλη μεριά πραγματώνεται στο εσωτερικό των δυτικών κυρίως κοινωνιών ένας μετασχηματισμός από τη βιομηχανική κοινωνία στην κοινωνία της γνώσης.

Αναμφισβήτητα οι συνοπτικά παραπάνω υποδηλούμενες κοινωνικοοικονομικές και τεχνολογικές εξελίξεις επηρέασαν την αντίληψη για τη σταδιοδρομία, αλλά και τις μορφές υλοποίησής της με συνακόλουθες συνέπειες στην αντίληψη και την πρακτική της συμβουλευτικής για τη σταδιοδρομία. Η παλαιότερη αντίληψη για τη σταδιοδρομία, από το τέλος του 19^{ου} αι. αλλά και κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αι. θεωρούσε τη σταδιοδρομία ως μια τακτική και αναμενόμενη –πολλές φορές μάλιστα προγραμματισμένη– διαδικασία ανόδου στις βαθμίδες της εργασιακής ιεραρχίας στα πλαίσια ενός οργανισμού ή ενός επαγγέλματος.

Στη νέα της αντίληψη η σταδιοδρομία καθορίζεται υποκειμενικά και όχι αντικειμενικά. Περιγράφει τη δια βίου εξέλιξη ενός ατόμου όσον αφορά τη μάθηση και την εργασία. Είναι μια διαδικασία και όχι μια προδιαγεγραμμένη δομή. Το άτομο, ως υποψήφιο εργατικό δυναμικό, δεν μπορεί να ακολουθήσει μια προδιαγεγραμμένη πορεία σταδιοδρομίας. Πρέπει να σχεδιάσει τον τρόπο αναζήτησης της σταδιοδρομίας του και να διαπραγματευτεί για αυτή. Πρέπει να γίνει «one-person business». Η εξέλιξη αυτή υποδηλώνει ότι ένα από τα βασικά προβλήματα του αναζητούντος εργασία σήμερα αλλά και στο μέλλον είναι η δυνατότητά του να διαχειρίζεται τις σχέσεις του με το χώρο της εργασίας και της μάθησης. Για την επίλυση του προβλήματος αυτού απαιτούνται επιμέρους ικανότητες, που συνολικά συνθέτουν την προσωπική ανάπτυξη του ατόμου στη διαμόρφωση της σταδιοδρομίας.

Ως τέτοιες ικανότητες θεωρούνται οι παρακάτω: Αυτογνωσία, ικανότητα για αναζήτηση ευκαιριών, σχεδιασμός δράσης, δικτυακή δράση, συνδυασμός ενδιαφερόντων, προσωπικότητας και δράσης, δυνατότητα διαπραγμάτευσης, αποδοχή και αντιμετώπιση της κοινωνικής αβεβαιότητας, αναπτυξιακή αντίληψη της ζωής, της μάθησης και της δράσης. Αναδύεται με άλλα λόγια μια διαδικασία ανάπτυξης του ατόμου, μια «individualisation», η οποία όπως εύστοχα παρατηρεί ο Beck, εμπεριέχει την απεξάρτηση του ατόμου από βεβαιότητες που παρείχαν στατικές κοινωνικές δομές και την ανάγκη ανεύρεσης βεβαιοτήτων για τον εαυτό του με ανάληψη ευθύνης για αυτό. Βέβαια με όσα λέγονται εδώ δεν εισηγούμαστε την εγκατάλειψη του ατόμου στους νόμους της αγοράς.

Η διαφοροποίηση στην αντίληψη για τη σταδιοδρομία ως επακόλουθο των οικονομικών και κοινωνικών εξελίξεων κάνει σαφές ότι είναι αναγκαίες διαφοροποιήσεις και στην αντίληψη για τη συμβουλευτική σταδιοδρομίας και την πρακτική της. Το γεγονός ότι η έννοια «σταδιοδρομία» προοδευτικά περιγράφει πλέον τη διαχείριση από πλευράς του ατόμου (self-management) των διαδικασιών σχετικά με την εργασία και τη μάθηση μέσα σε έναν κόσμο ραγδαίων εξελίξεων και διαφοροποιήσεων, έχει σημαντικές συνέπειες για την υλοποίηση του επαγγελματικού προσανατολισμού και της

συμβουλευτικής για τη σταδιοδρομία. Η τελευταία δεν μπορεί πλέον να επικεντρώνεται μόνο στην παροχή βοήθειας στο άτομο προκειμένου να κάνει μια «σοφή» επαγγελματική επιλογή. Στα πλαίσια της δια βίου μάθησης απαιτείται να είναι μια διαρκής παρέμβαση κοινωνικοπολιτικού χαρακτήρα σε διαπροσωπικό επίπεδο, που λειτουργεί με βάση τη διαφορετικότητα του ατόμου, τις προσωπικές και κοινωνικές του ανάγκες έως και τις γενικότερες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες. Είναι μια παρέμβαση με τα εξής χαρακτηριστικά:

- Στήριξη του ατόμου και παροχή βοήθειας, ώστε να κατανοήσει τον εαυτό του με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τις αδυναμίες, τις ικανότητες και τις δεξιότητές του.
- Βοήθεια στα άτομα σχετικά με το σχεδιασμό της σταδιοδρομίας.
- Συνδυασμό της προσωπικής συμβουλευτικής με τη συμβουλευτική για τη σταδιοδρομία.
- Παροχή βοήθειας ώστε τα άτομα να μάθουν τις σύγχρονες εξελίξεις στην αγορά εργασίας, το χαρακτήρα της και τις απαιτήσεις της.
- Βοήθεια ώστε το άτομο να είναι ικανό να ανιχνεύει εναλλακτικές λύσεις και να παίρνει αποφάσεις.
- Δυνατότητα εκμάθησης τρόπων διερεύνησης και αξιοποίησης κάθε σχετικής πληροφορίας.

Πιστεύουμε ότι με την αποδοχή και την κατανόηση από τον σύμβουλο της νέας αντίληψης για τη σταδιοδρομία με τα χαρακτηριστικά που προσγράφονται, είναι δυνατόν αυτός να βοηθήσει το άτομο, ώστε η απόφασή του για τη σταδιοδρομία του να μην είναι μια αντιδραστική απάντηση μπροστά στην κοινωνική πολυπλοκότητα, που βιώνουν κυρίως οι νέοι, αλλά μια προ-δραστική, σχεδιασμένη διαδικασία (proactive vs reactive process).....».

ΚΕΙΜΕΝΟ 8

«Έφηβοι και Χαμηλή Σχολική Επίδοση. Ο Ρόλος της Συμβουλευτικής. Ορισμός και συνιστώσες της έννοιας του εαυτού»

Ε. Μακρή – Μπότσαρη (2001)²⁶

Η αντίληψη του ατόμου για τις ικανότητες και τα χαρακτηριστικά του συνδέεται με το πρωταρχικό και καθολικό ερώτημα του ανθρώπου “ποιος είμαι”. Το ερώτημα αυτό συναρτάται με το πασίγνωστο Σωκρατικό απόφθεγμα “γνώθι σαυτόν” και δείχνει την προσπάθεια του ανθρώπου για μια πλήρη γνώση του εαυτού του, προϋπόθεση που τον βοηθά να καταλάβει ποιος είναι, από πού προέρχεται και πού πηγαίνει. Ο τρόπος με τον οποίο το άτομο αντιλαμβάνεται τον εαυτό του σχετίζεται με τη συμπεριφορά του, τα συναισθήματά του, τις αξίες του, τους στόχους και τις φιλοδοξίες του.

Η *έννοια του εαυτού* αποτέλεσε κατά τις τελευταίες δεκαετίες αντικείμενο έντονης ερευνητικής δραστηριότητας, η οποία εστιάστηκε στη μελέτη ατομικών και αναπτυξιακών διαφορών, καθώς και στο λειτουργικό ρόλο της αυτοαντίληψης και της αυτοεκτίμησης στο σύστημα του εαυτού.

Ένας γενικά παραδεκτός ορισμός για την έννοια του εαυτού είναι ο τρόπος με τον οποίο ένα άτομο αντιλαμβάνεται και αξιολογεί τον εαυτό του. Δύο βασικές συνιστώσες της έννοιας του εαυτού είναι η *αυτοαντίληψη* και η *αυτοεκτίμηση*.

Η αυτοαντίληψη είναι η γνωστική πλευρά της έννοιας του εαυτού και αντιπροσωπεύει μια δήλωση, μια περιγραφή ή μια πεποίθηση του ατόμου για τον εαυτό του. Για παράδειγμα, «είμαι δημοφι-

²⁶ Αποσπάσματα.

λής», «τα καταφέρνω καλά στα μαθήματα του σχολείου», «έχω καλή εξωτερική εμφάνιση».

Η αυτοεκτίμηση αντιπροσωπεύει τη συναισθηματική πλευρά και αναφέρεται στη σφαιρική άποψη που έχει κάποιος για την αξία του ως άτομο. Για παράδειγμα, «αμφιβάλλω για την αξία μου ως άτομο», «έχω μια θετική στάση απέναντι στον εαυτό μου», «είμαι ευχαριστημένος(η) με τον εαυτό μου».

Αναζητώντας τις ρίζες της αυτοεκτίμησης, οι ερευνητές στράφηκαν στους δύο ιστορικούς θεωρητικούς της έννοιας του εαυτού: τον James και τον Cooley. Καθένας από τους δύο αυτούς θεωρητικούς ήταν σαφής ως προς το ότι τα άτομα διαμορφώνουν μια σφαιρική άποψη αυτοαξίας, πέρα από τις κρίσεις που κάνουν για τον εαυτό τους σε πιο συγκεκριμένους τομείς της ζωής τους. Οι θεωρητικές τους προσεγγίσεις, όμως, υποδεικνύουν διαφορετικούς προσδιοριστικούς παράγοντες της αυτοεκτίμησης.

Κατά τον James η αυτοεκτίμηση επηρεάζεται από τις προσωπικές φιλοδοξίες (επιδιώξεις) και τις υποκειμενικές αξιολογήσεις του ατόμου σχετικά με την επίτευξη ή όχι των επιδιωκόμενων στόχων του. Έτσι, ο James όρισε την αυτοεκτίμηση ως το ηπλίκο των επιτυχιών του ατόμου προς τις επιδιώξεις του. Η θεώρηση αυτή υποδεικνύει ότι, αν κάποιος είναι επιτυχημένος σε τομείς που κρίνονται από τον ίδιο σημαντικοί, το αποτέλεσμα θα είναι υψηλή αυτοεκτίμηση. Αντίστροφα, αν κάποιος δεν είναι επιτυχημένος σε τομείς που θεωρεί σημαντικούς, αυτό θα έχει ως επακόλουθο χαμηλή αυτοεκτίμηση.

Κατά τον Cooley, η εκτίμηση που έχουμε για την αξία μας ως άτομα αντικατοπτρίζει αυτό που νομίζουμε ότι οι άλλοι πιστεύουν για μας. Η μεταφορική του έκφραση για τον *αντικατοπτρικό εαυτό* αναφέρεται στην άποψή του ότι ο εαυτός αποτελεί την αντανακλώμενη εκτίμηση “*σημαντικών άλλων*” (γονείς, συνομήλικοι, στενοί φίλοι, εκπαιδευτικοί). Θεωρώντας τον εαυτό ως κοινωνικό δημιούργημα, ο Cooley τοποθετεί τις ρίζες της σφαιρικής εκτίμησης για την αξία μας ως ατόμων στην αντίληψη που έχουμε για το τι σκέφτονται οι «σημαντικοί άλλοι» για μας.

Ερωτήματα που σχετίζονται με την έννοια του εαυτού

Μερικά από τα κρίσιμα ζητήματα τα οποία έχουν εγερθεί στον τομέα της έννοιας του εαυτού και τα οποία έχουν συχνά αποτελέσει σημεία αντιπαράθεσης μεταξύ των ερευνητών, είναι:

- Υπάρχουν εξελικτικές διαφορές στο περιεχόμενο και στη δομή της έννοιας του εαυτού;
- Η έννοια του εαυτού είναι σταθερή ή μεταβάλλεται ως συνάρτηση του χρόνου ή της συγκεκριμένης κατάστασης;
- Είναι κάποιοι επιμέρους τομείς αυτοαντίληψης ισχυρότεροι παράγοντες πρόβλεψης της αυτοεκτίμησης από κάποιους άλλους;
- Είναι οι σχέσεις της έννοιας του εαυτού με άλλες εννοιολογικές κατασκευές, όπως η κοινωνική στήριξη, τα κίνητρα, η κατάθλιψη και το άγχος, αιτιώδεις ή απλές στατιστικές συσχετιστικές που οφείλονται σε τρίτες αιτιολογικές μεταβλητές;
- Συνδέεται το επίπεδο αυτοεκτίμησης με την επιλογή του επαγγέλματος;
- Είναι τελικά η χαμηλή αυτοεκτίμηση παράγοντας κινδύνου ψυχικών διαταραχών ή παραβατικής και αντικοινωνικής συμπεριφοράς;
- Αποτελεί η έννοια του εαυτού πηγή κινήτρων;
- Μεταξύ του πλήθους των ερωτηματολογίων για την αξιολόγηση της έννοιας του εαυτού ποια είναι τα πιο αξιόπιστα και έγκυρα;

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στη διαμόρφωση της αυτοεκτίμησης των μαθητών

Αναμφίβολα η μορφή του εκπαιδευτικού επηρεάζει έντονα την προσωπικότητα του παιδιού ή του εφήβου, αφού κατέχει τη θέση ενός σημαντικού προσώπου στο ευρύτερο περιβάλλον του ατόμου

και ηγείται ενός σημαντικού φορέα αγωγής, όπως είναι η σχολική τάξη και το σχολείο γενικότερα. Έτσι, η αξιολόγηση της σχολικής επίδοσης του μαθητή, που τον πληροφορεί δραστικά και άμεσα για την αξία του, επηρεάζει σημαντικά τον ψυχισμό του και την ιδέα που τρέφει για τον εαυτό του. Παράλληλα, η μορφή και η ποιότητα των διαπροσωπικών σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ του εκπαιδευτικού και του μαθητή, ο τύπος του σχολείου και ο αυτοσεβασμός του ίδιου του παιδαγωγού είναι στοιχεία που επηρεάζουν την αυτοαξιολόγηση του μαθητή και την εικόνα που σχηματίζει για τον εαυτό του.

Για πολλούς εφήβους το καθοριστικό γεγονός της σχολικής ζωής περιστρέφεται γύρω από τις σχέσεις τους με τους εκπαιδευτικούς έτσι ώστε οι θετικές εμπειρίες του μαθητή να συνδέονται με την οικειότητα, τη συμπαράσταση και την ενίσχυση από τους καθηγητές τους.

Όταν ο εκπαιδευτικός αποδέχεται το μαθητή, κατανοεί τα προβλήματά του, τον ενθαρρύνει να ανακαλύψει από μόνος του τις δυνατότητές του, να θέσει τους στόχους του, να πάρει κάποιες αποφάσεις και να κατευθύνει τη ζωή του, συμβάλλει στη βελτίωση του επιπέδου της αυτοεκτίμησης του μαθητή του.

Εξετάζοντας τις σχέσεις εκπαιδευτικού-μαθητή, ο Rogers παροτρύνει τον εκπαιδευτικό από τη μια να δημιουργήσει ψυχολογικό κλίμα στην τάξη που θα διευκολύνει την έμφυτη ικανότητα των μαθητών να σκέπτονται και να μαθαίνουν αυτοί οι ίδιοι για τους εαυτούς τους και από την άλλη να εφαρμόσει στην ψυχοπαιδαγωγική και διδακτική πράξη τα τρία βασικά χαρακτηριστικά του θεραπευτή-συμβούλου: *γνησιότητα, ενσυναίσθηση και άνευ όρων αποδοχή*.

Όμως, η συμβολή αυτή είναι ουσιαστική μόνο όταν ο εκπαιδευτικός διαθέτει ο ίδιος ένα υψηλό επίπεδο αυτοεκτίμησης που του επιτρέπει να θέτει σε δεύτερη μοίρα τις δικές του απαιτήσεις για προσωπική και κοινωνική αναγνώριση και να προσαρμόζει τη διδασκαλία του, όχι στις δικές του ανάγκες, αλλά στις ανάγκες των μαθητών του. Η αυτοεκτίμηση του εκπαιδευτικού είναι καθοριστικής σημασίας για το εκπαιδευτικό περιβάλλον και τις διαπροσωπικές σχέσεις στο σχολείο. Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να έχουν θετική αντίληψη της προσωπικής τους αξίας για να μεταφέρουν στη συνέχεια στην τάξη τους ένα κλίμα αισιοδοξίας, χαράς και δημιουργίας.

Γενικά, μπορεί κανείς να ισχυριστεί ότι μέσα στο σχολικό περιβάλλον οι μαθητές μαθαίνουν τον εαυτό τους με τη συνεχή επανατροφοδότηση από τη συναναστροφή με τους “σημαντικούς άλλους”, που στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι οι εκπαιδευτικοί και οι συμμαθητές. Αν οι μαθητές πιστεύουν ότι οι “σημαντικοί άλλοι”, και κυρίως οι εκπαιδευτικοί, τους θεωρούν ικανούς, τότε αντανακλούν με τη συμπεριφορά τους την εικόνα αυτή. Αντίθετα, αν οι “σημαντικοί άλλοι” δεν έχουν πίστη στην ικανότητα των μαθητών, τότε η ικανότητα των μαθητών, καθώς και η όλη σχολική τους επίδοση, παρεμποδίζεται. Όταν το παιδί στο σχολείο έχει θετικές εμπειρίες από το δάσκαλό του, βελτιώνει την αυτοεικόνα του και αυξάνει την αυτοεκτίμησή του.

Η υψηλή αυτοεκτίμηση των παιδιών διαμορφώνεται και μέσα από τη λεγόμενη *αυτοεκπληρούμενη προφητεία*, δηλαδή την εκπληλούμενη προσδοκία του εκπαιδευτικού για επιτυχία και διάκριση του μαθητή.

Σε γενικές γραμμές, για να κινηθεί ο εκπαιδευτικός προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης της αυτοεκτίμησης των μαθητών του θα πρέπει:

- Να αναγνωρίζει τις προσπάθειες που καταβάλλουν οι μαθητές και να επιβραβεύει τα επιτεύγματά τους.
- Να παροτρύνει τους μαθητές να θέτουν ρεαλιστικούς στόχους.
- Να δημιουργεί κλίμα εμπιστοσύνης στο σχολικό περιβάλλον.
- Να χρησιμοποιεί σαφείς και αντικειμενικές διαδικασίες αξιολόγησης της προόδου των μαθητών του.

- Να αποφεύγει τη δημιουργία κλίματος καταστροφικού ανταγωνισμού μέσα στην τάξη.
- Να αποδέχεται το μαθητή ως άτομο, ακόμα και όταν απορρίπτει τη συμπεριφορά του.
- Να δίνει ευκαιρίες στο μαθητή να βιώνει την επιτυχία.
- Να δίνει ευκαιρίες στο μαθητή να τυγχάνει αναγνώρισης από το κοινωνικό του περιβάλλον.
- Να αξιολογεί και να βελτιώνει τις εκπαιδευτικές διαδικασίες που εφαρμόζει σύμφωνα με τις ανάγκες των μαθητών του.
- Να γνωρίζει και να αποδέχεται τον εαυτό του.
- Να ενισχύει την αυτοεκτίμησή του.
- Να ενεργεί ο ίδιος ως πρότυπο προς τους μαθητές του, προβάλλοντας τις διαδικασίες της αυτοκριτικής και της αυτοενίσχυσης.

Ο ρόλος της Συμβουλευτικής για τους μαθητές με χαμηλή σχολική επίδοση

Πολλοί ερευνητές υποστηρίζουν ότι η σχολική αποτυχία είναι ένας από τους βασικούς παράγοντες που εμποδίζουν το μαθητή να διατηρήσει θετική στάση για τον εαυτό του. Αυτό γιατί, τις περισσότερες φορές, η σχολική αποτυχία οδηγεί τον μαθητή σε πλήξη και του προκαλεί συναισθήματα ντροπής, θλίψης και απογοήτευσης.

Δεδομένου, λοιπόν, ότι η εμπειρία των συνθηκών που βιώνουν οι μαθητές χαμηλών σχολικών επιδόσεων είναι ασυνεπής με τη διατήρηση θετικής αυτοεκτίμησης στη βάση των σχολικών αξιών, είναι ενδεχόμενο οι μαθητές αυτοί να αντιστρέψουν τις σχολικές αξίες και να υιοθετήσουν εναλλακτικές αξίες πρόωρης ωριμότητας.

Έρευνα που πραγματοποιήθηκε στον ελληνικό χώρο έδειξε ότι οι μαθητές που αναφέρουν χαμηλή αυτοαντίληψη της σχολικής τους ικανότητας καταγράφουν χαμηλότερη αυτοεκτίμηση και έχουν αρνητικότερη εικόνα για τον εαυτό τους στους τομείς της ζωής τους που σχετίζονται με τη διαγωγή, τη φυσική εμφάνιση, την εργασιακή ικανότητα, τις συναισθηματικές - διαφυλικές σχέσεις και την αθλητική ικανότητα. Η έρευνα έδειξε ακόμα ότι οι μαθητές με χαμηλά επίπεδα αυτοαντίληψης στους τομείς που εκφράζουν τις σχολικές αξίες, δηλαδή στους τομείς της σχολικής ικανότητας και της διαγωγής-συμπεριφοράς, υποβαθμίζουν τη σπουδαιότητα των τομέων αυτών επαληθεύοντας έτσι την υπόθεση επιλεξιμότητας του Rosenberg, σύμφωνα με την οποία τα άτομα υποβαθμίζουν τη σπουδαιότητα των τομέων όπου νοιώθουν ότι είναι ανεπαρκή, προκειμένου να προστατεύσουν την αυτοεκτίμησή τους.

Σε αυτήν ακριβώς τη χρονική στιγμή πρέπει ο Σύμβουλος να σταθεί κοντά στον μαθητή ώστε να αυτός να μην οδηγηθεί σε αντιδράσεις και συμπεριφορές που θα τον θέσουν στο περιθώριο της σχολικής ζωής. Ο μαθητής πρέπει να μείνει στο σχολείο και, για να μείνει στο σχολείο, πρέπει να βιώσει την επιτυχία. Η επιτυχία δεν βιώνεται μόνο μέσα από την υψηλή σχολική επίδοση. Η επιτυχία βιώνεται μέσα από τους τομείς της ζωής από τους οποίους ο μαθητής αντλεί θετικές εμπειρίες και τους οποίους τομείς ο Σύμβουλος έχει την υποχρέωση να βοηθήσει το μαθητή να τους ανακαλύψει. Ο μαθητής πρέπει να αντιληφθεί ότι η επιτυχία στο σχολείο δεν εκφράζεται μόνο μέσα από τους καλούς βαθμούς στα μαθήματα, αλλά και από τις καλές επιδόσεις σε άλλους τομείς της ζωής του, τους οποίους ίσως δεν είχε ανακαλύψει ή δεν είχε εκτιμήσει σωστά.

Ο Σύμβουλος πρέπει να καθοδηγήσει τον μαθητή έτσι ώστε να αναζητήσει την ικανοποίηση και την επιτυχία σε εκείνες τις πτυχές του εαυτού του που αποδίδει ή έχει τις δυνατότητες να αποδώσει».

B. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ – ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ²⁷

- Αρχοντάκη, Ζ. και Φιλίππου, Δ. (2003). *205 Βιωματικές Ασκήσεις για Εμφύχωση Ομάδων*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Demetropoulos, E. & Teliopoulou, K. (1996). «Educational Reform for Combatting Educational and Social Failure in Europe. National Report: Hellas. Socrates Program». Στο Συλλογικό Ερευνητικό Έργο J. C.. Bataller, M. G. Gracia and J. P. Coli (Eds) *Les Reformes dans les Dispositifs de Formation Contre L' Echec Scolaire et Social en Europe*. Bruxelles: EU.
- Δημητρόπουλος, Ε. (1986). *Συμβουλευτική-Προσανατολισμός στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Μια Συστηματική Προσπάθεια Αξιολόγησης του Θεσμού*. Αθήνα: Καραμπερόπουλος.
- Δημητρόπουλος, Ε. (1992). «Ο εκπαιδευτικός της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ως δάσκαλος και ως λειτουργός Συμβουλευτικής: Δύο προβλήματα, μία λύση». *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, **22-23**, 51-62.
- Δημητρόπουλος, Ε. (1997). *Οι Εκπαιδευτικοί και το Επάγγελμά τους. Συμβολή στη Διαμόρφωση της Επαγγελματικής Ψυχολογίας των Εκπαιδευτικών (Εμπειρική Έρευνα)*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Δημητρόπουλος, Ε. (1998). «Συμβουλευτική και Επαγγελματική Αγωγή στην Ελλάδα. Μια περιγραφική-αξιολογική παρουσίαση». *Πρακτικά Α΄ Κυπρο-ελλαδικού Συνεδρίου Συμβουλευτικής, Υπουργείο Παιδείας Κύπρου / ΥΣΕΑ. Λευκωσία 2002*, 38-55.
- Δημητρόπουλος, Ε. (2000). *Επαγγελματικός Προσανατολισμός και Συμβουλευτική στο Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας*. Αθήνα, ΥΠΕΠΘ / ΙΔΕΚΕ.
- Δημητρόπουλος, Ε. (2001). «Προς ένα “Ολικό – Συστημικό - Δυναμικό Μοντέλο” Εφαρμογής του Θεσμού “Συμβουλευτική-Προσανατολισμός” στην Εκπαίδευση με βάση τη Διάχυση». *Πρακτικά Συνεδρίου ΕΚΕΠ με θέμα: Εξελίσσεις στη Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό στην Αυγή του 21^{ου} Αιώνα*. Αθήνα: 312-326.
- Δημητρόπουλος, Ε. (2002α). Πρόγραμμα σπουδών και μεθοδολογία διδασκαλίας για μια αποτελεσματική Αγωγή Σταδιοδρομίας στην Εκπαίδευση. *Πρακτικά Συνεδρίου του ΕΚΕΠ, Πάτρα*.
- Δημητρόπουλος, Ε. (2002β). *Συμβουλευτική-Προσανατολισμός. Μέρος Πρώτο: Συμβουλευτική και Συμβουλευτική Ψυχολογία* (Δ΄ Έκδοση). Αθήνα: Γρηγόρης.
- Δημητρόπουλος, Ε. (2002γ). *Συμβουλευτική-Προσανατολισμός. Μέρος Δεύτερο: Συμβουλευτική Σταδιοδρομίας* (Θ΄ Έκδοση). Αθήνα: Γρηγόρης.
- Δημητρόπουλος, Ε. (2002δ). *Αναζητώντας Εργασία. Από την Εκπαίδευση στην Επαγγελματική Αποκατάσταση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Δημητρόπουλος, Ε. (2002ε). *Εκπαιδευτική Αξιολόγηση. Μέρος Πρώτο: Αξιολόγηση της Εκπαίδευσης και του Εκπαιδευτικού Έργου* (Ε΄ Έκδοση). Αθήνα: Γρηγόρης.
- Δημητρόπουλος, Ε. (2003α). *Αποφάσεις-Λήψη Αποφάσεων. Εισαγωγή στην Ψυχολογία των Αποφάσεων*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Δημητρόπουλος, Ε. (2003β). *Εισαγωγή στη Μεθοδολογία Επιστημονικής Έρευνας* (Γ΄ Έκδ.). Αθήνα: ΙΟΝ.
- Δροσινού, Μ. (2001). «Οι κοινωνικές αντιλήψεις αλληλοαποδοχής και ένταξης των ΑΜΕΑ, μπροστά στις τάσεις της φιλανθρωπίας στη σύγχρονη κοινωνία». *Το Σχολείο και το Σπίτι*, **6-7**, 345-349.

²⁷ Επώνυμα τοποθετημένα συμβατικά στη σειρά του αγγλικού αλφαβήτου.

- Δροσινού, Μ. (2002). «Αντιλήψεις και διαδικασίες ενσωμάτωσης σε άτομα με ειδικές ανάγκες. Μια προσέγγιση απόψεων από το διεθνές συνέδριο για την Ειδική Αγωγή στο Μάντσεστερ της Μεγάλης Βρετανίας (24-28 Ιουλίου 2000)». *Το Σχολείο και το Σπίτι*, **443**, 288-299.
- Δροσινού Μ. (2004). Ειδική αγωγή: «Το θεσμικό πλαίσιο και οι πρακτικές εφαρμογές της. Κριτική θεώρηση, τάσεις και προοπτικές». *Σύναξη*, **89**, 12-27.
- ΕΚΚΕ (1996). *Διαστάσεις του Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα (2 Τόμοι)*. Αθήνα: ΕΚΚΕ, Έκθεση για το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο.
- Frey, K. (1986). *Η Μέθοδος Project*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.
- Goffman, E. (1996). *Συναντήσεις. Δύο μελέτες στην Κοινωνιολογία της Αλληλεπίδρασης*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια: (Αρχική έκδοση 1961).
- Γκιάστας, Ι. (2003). «Η Ψυχολογία Ομάδων στην Εκπαίδευση Ενηλίκων». Στο: Δ. Βεργίδης (επ.) *Εκπαίδευση Ενηλίκων*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 145-184.
- Goleman, D. (1997). *Η Συναισθηματική Νοημοσύνη*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ιλτίσεφ Φεντόσεγιεφ, Γ. (1986). *Φιλοσοφικό Λεξικό*. Αθήνα.
- Ivey, A. E. & Gluckstern, N. B. (1992). *Συμβουλευτική – Μέθοδος Πρακτικής Προσέγγισης* (Μτφ.). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ivey, A. E. & Gluckstern, N. B. (1996). *Βασικές Δεξιότητες Επικοινωνίας* (Μτφ.). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Jaques, D. (2004). *Μάθηση σε Ομάδες*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κάντας, Α. και Χαντζή, Α. (1991). *Επαγγελματική Ψυχολογία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κάππος, Γ. και Γερασάκης, Ρ. (2003). *Το Internet με Απλά Λόγια*. Αθήνα: Κλειδάριθμος.
- Κασσωτάκης, Μ. (2003α). *Πληροφόρηση για Σπουδές και Επαγγέλματα*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Κασσωτάκης, Μ. (2003β). «Η πληροφόρηση για τις Σπουδές και τα Επαγγέλματα και η Μεθοδολογία της», στο Κασσωτάκης Μ. (Επιμ.) *Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός. Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Κασσωτάκης, Μ. και Φωτιάδου, Τ. (1995). *Ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός των Μαθητών της Γ' Λυκείου και η Αξιολόγηση του Θεσμού Σ.Ε.Π.*. Αθήνα: Κέντρο Σ.Ε.Π. Φιλοσοφικής Σχολής.
- Κοσμίδου, Χ. (1985). «Αυτογνωσία και Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός». *Νέα Παιδεία*, **36**, 64-71.
- Κοσμίδου, Χ. (1989). «Ενεργός έρευνα: Για μια γνήσια απελευθερωτική παιδεία». *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, **48**, 22-33.
- Κοσμίδου-Hardy, Χ. (1991). *Θέματα Σχολικού και Επαγγελματικού Προσανατολισμού: Αυτογνωσία, Αυτοαντίληψη, Λήψη Απόφασης και Συμβουλευτική*. Σημειώσεις από τις παραδόσεις στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών.
- Κοσμίδου-Hardy, Χ. (1993). «Οι στόχοι της αυτογνωσίας και της πληροφόρησης στα πλαίσια του σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού». *Μετά το Λύκειο*, **3**, 60-65.
- Κοσμίδου-Hardy, Χ. (1996α). «Ο Δάσκαλος ως Σύμβουλος στη διδακτική – μαθησιακή συνάντηση». *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, **46-47**, 33-63.
- Κοσμίδου-Hardy, Χ. (1996β). «Ένα κριτικό αναπτυξιακό μοντέλο για το Σχολικό Επαγγελματικό Προσανατολισμό: Πολυτέλεια ή αναγκαιότητα;» *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, **38-39**, 25-52.
- Κοσμίδου-Hardy, Χ. (1997α). «Η Λήψη απόφασης και οι παράγοντες που σχετίζονται με τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές». *Μετά*, 14-17.
- Κοσμίδου-Hardy, Χ. (1997β). «Αναζητώντας την ταυτότητα του επιτυχημένου καθηγητή Σ.Ε.Π.: Υπόθεση ειδικευσης;» *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, **40-41**, 112-125.

- Κοσμίδου-Hardy, X. (1998). «Οι δεξιότητες της μετάβασης στο πλαίσιο ενός κριτικού αναπτυξιακού μοντέλου στο σχολικό - επαγγελματικό προσανατολισμό». *Προσανατολισμός, Εκπαιδευτικός και Επαγγελματικός*, 2, 6-10.
- Κοσμίδου-Hardy X. (1999). «Η συμβολή της αναπτυξιακής συμβουλευτικής για την προώθηση της διαπολιτισμικής επικοινωνίας: Έμφαση στην κριτική Αυτο-γνώση και Κοινωνιο- γνώση του εκπαιδευτικού». *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, 50-51, 21-57.
- Κοσμίδου-Hardy, X. (2001). «Η μετάβαση στην εποχή της κατασκευασμένης αβεβαιότητας. Συνέπειες για τη Συμβουλευτική, το Σ.Ε.Π. και την Παιδεία». Αθήνα. Πρακτικά Α' Διεθνούς Συνεδρίου ΕΚΕΠ με θέμα *Εξελίξεις στη Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό στη Αυγή του 21^{ου} Αιώνα*, 100-126
- Κοσμίδου-Hardy, X. (2004). *Ο Δάσκαλος ως σύμβουλος: Το Γιατί και το Πώς*. Αθήνα: ΑΛΦΑ.
- Kosmidou, C. and Usher, R. (1991). «Facilitation in Action Research». *Interchange*. 22, no 4: 24-40.
- Κοσμίδου-Hardy, X. και Γαλανουδάκη, Α. (1996). *Συμβουλευτική. Θεωρία και Πρακτική. Με Ασκήσεις για την Ανάπτυξη Αυτογνωσίας και Δεξιοτήτων Συμβουλευτικής*. Αθήνα: Ασημάκης.
- Κοσμίδου-Hardy, X. και Κρίβας, Σ. (2000). *Το Φύλο και οι Επαγγελματικές Επιλογές: Εκπαίδευση Λειτουργιών Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*. Αθήνα (Στο Πλαίσιο του Προγράμματος Leonardo Da Vinci): ΙΕΚΕΠ, ΕΛΕΣΥΠ, Π.Ι.
- Κοσμόπουλος, Α. (1991). *Σχεσιοδυναμική Παιδαγωγική του Προσώπου*. Αθήνα: Εκδ. Γρηγόρη.
- Κοσμόπουλος, Α. και Μουλαδούδης, Γ. (2003). *Ο Carl Rogers και η προσωποκεντρική του θεωρία για την ψυχοθεραπεία και την εκπαίδευση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κρίβας, Σ. (1987). «Η συνεισφορά των θεωριών επαγγελματικής ανάπτυξης στη συμβουλευτική πρακτική κατά την επιλογή επαγγέλματος». *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 33, 29-36 και 34, 55-63.
- Κρίβας, Σ. (1996). *Παιδαγωγική Επιστήμη: Βασική Θεματική*. Αθήνα: Gutenberg.
- Κρίβας, Σ. (2001). «Από τη βοήθεια για την επιλογή σταδιοδρομίας στην ενίσχυση του ατόμου για την προσωπική δόμηση της σταδιοδρομίας: Μια αναγκαιότητα για τη συμβουλευτική και για τη σταδιοδρομία». *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, 56-57, σσ. 19-20.
- Krumboltz, J. D & Nichols, C. W. (1990). «Integrating the social learning theory on career decision making». In W. B. Walsh and S. H. Osipow [Eds] *Career Counseling*. New Jersey: E. Elbaum.
- Κωνσταντοπούλου, Χ. (1994). *Για μια Κοινωνιολογία της Εργασίας*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Λεονταρή, Α. (1996). *Αυτοαντίληψη*. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Λουκά, Χ. (2003). *Ο Θεσμός Συμβουλευτική-Προσανατολισμός στα Κείμενα της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας*. Αθήνα: Πτυχιακή Εργασία στο Τμήμα Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού της ΑΣΠΑΙΤΕ.
- Μακρή-Μπότσαρη, Ε. (2000). «Έφηβοι με χαμηλή σχολική επίδοση: Ο ρόλος της Συμβουλευτικής». *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, 52-53, 83-92.
- Μακρή-Μπότσαρη, Ε. (2001). *Αυτοαντίληψη και Αυτοεκτίμηση: Μοντέλα, Ανάπτυξη, Λειτουργικός Ρόλος και Αξιολόγηση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μαλικιώση-Λοϊζου, Μ. (1999). *Συμβουλευτική Ψυχολογία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ματσαγγούρας, Η. (2002). *Η Διαθεματικότητα στη Σχολική Γνώση. Εννοιοκεντρική Αναπλαισίωση και Σχέδια Εργασίας*. Αθήνα: Εκδ. Γρηγόρη.
- Μπακιρτζής, Κ. (2002). *Επικοινωνία και Αγωγή*. Αθήνα: Gutenberg.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο / Τομέας Σ.Ε.Π. (2002). *Βιβλίο Μαθητή*. Αθήνα: ΠΙ / Τομέας Σ.Ε.Π..
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο / Τομέας Σ.Ε.Π. (2002). *Βιβλίο Καθηγητή*. Αθήνα: ΠΙ / Τομέας Σ.Ε.Π..
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Τομέας Σ.Ε.Π. (1997). *Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός. Τετράδιο για το Μαθητή, Βιβλίο για τον Καθηγητή*. Αθήνα: ΟΕΔΒ

- Παρασκευόπουλος, Ι. (1994). *Ψυχολογία Ατομικών Διαφορών*. Αθήνα.
- Patton, W. & Mc Mahon, M. (2000). *Career Development and Systems Theory. A New Relationship*. London: Brooks / Cole.
- ΠΕΕ (Παιδαγωγική Εταιρεία Ελλάδος) (Επιμ. Χ. Κωνσταντίνου και Γ. Πλειός) (1999). *Σχολική Αποτυχία και Κοινωνικός Αποκλεισμός. Αιτίες, Συνέπειες, Αντιμετώπιση*. Πρακτικά του Η' Διεθνούς Συνεδρίου της ΠΕΕ. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Pekelis, V. (1986). *Κυβερνητική* (Μτφ.). Αθήνα: Gutenberg.
- Πενταρβάνη, Θ. (2003). Ακούς τη γλώσσα μου, μιλώ και αγαπώ τη δική σου, σε εμπιστεύομαι. Εισήγηση στην ημερίδα *Διαπολιτισμικής Συμβουλευτικής* του ΕΚΕΠ. Αθήνα 6-9-2003.
- Plate, K. & Platon, V. (2003). *Τα Βήματα για μια Επιτυχημένη Σταδιοδρομία*. Αθήνα: Έλλην.
- Πολυχρονοπούλου - Ζαχαρόγεωργα Σ. (2001). «Ένα σχολείο για όλους: Το δικαίωμα στη διαφορά». Στο *Ανιχνεύοντας το Σήμερα, Προετοιμάζουμε το Αύριο*, Πολυθεματικό βιβλίο Γυμνασίου για την Ευέλικτη Ζώνη Καινοτόμων Δράσεων. ΥΠΕΠΘ, ΠΙ.
- Prigogine, I. & Stengers, I. (1986). *Η Τάξη Μέσα από το Χάος*. Αθήνα: Κέδρος.
- Ρέππα, Ε. (1997). «Ο Σ.Ε.Π. και ο στόχος της "Μετάβασης"». *Προσανατολισμός, Εκπαιδευτικός και Επαγγελματικός*, 1, 25-29.
- Ρέππα, Ε και Φωτιάδου- Ζαχαρίου, Τ. (1997). «Το μέλλον της εργασίας και της εκπαίδευσης στη νέα κοινωνικοοικονομική πραγματικότητα». *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, 40-41, 69-75.
- Ρέππα, Ε. (1992). «Παιχνίδι, φαντασία, δημιουργικότητα και Σ.Ε.Π.». *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, 22-23, 82-88.
- Rogers, C. (1991). *Ομάδες Συνάντησης*. Αθήνα: Δίοδος.
- Russel, B. (1995). *Η Κατάκτηση της Ευτυχίας*. Αθήνα: Επίκουρος.
- Σταματοπούλου, Ι. (1998). Portfolio: «Βοηθώντας τους μαθητές μας στην προσωπική και επαγγελματική τους ανάπτυξη». *Προσανατολισμός*, 3, 30-33.
- Τζέπογλου, Στ. (1996). «Η σύνδεση της εκπαίδευσης με την παραγωγή και ο ρόλος του Επαγγελματικού Προσανατολισμού». *Η Λέσχη των Εκπαιδευτικών*, 14, 15-20.
- Von Bertalanffy, L. (1968). *General Systems Theory*. New York: G. Braziner.
- Wiener, N. (1948). *Cybernetics*. New York: Wiley.
- Χρυσafίδης, Κ. (2003). *Βιωματική Επικοινωνιακή Διδασκαλία. Εισαγωγή της Μεθόδου Project στο Σχολείο*. Αθήνα: Gutenberg.
- Χρηστάκης, Ν. (1995). «Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και ο ρόλος τους στον προσανατολισμό των νέων. Η ανάγκη κριτικής ανάλυσης και πληροφόρησης». *Νέα Παιδεία*, 76, 119-126.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

**ΥΛΙΚΟ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗΣ
ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ**

Όπως επισημάνθηκε στην ενότητα Γ΄ του Πρώτου Μέρους, ο ρόλος του Παραρτήματος είναι υποστηρικτικός - συμπληρωματικός της ενότητας εκείνης στον τομέα της μεθοδολογίας εφαρμογής του Θεσμού.

Για το σκοπό αυτό στο Παράρτημα έχουν τοποθετηθεί τέσσερα ανεξάρτητα μεν, αλλά αλληλοσυμπληρούμενα, κείμενα.

Το πρώτο και το δεύτερο αποτελούν συστηματικές μεθοδολογικές προτάσεις, μοντέλα, σχετικά με την εφαρμογή του Θεσμού συνολικά, και στόχος τους είναι να υποστηρίξουν τον Καθηγητή Σ.Ε.Π. που έχει τη διάθεση και το χρόνο να εμβαθύνει περισσότερο στον τομέα της μεθοδολογίας ΣΥΠ.

Το τρίτο στοχεύει περισσότερο στον εμπλουτισμό της πράξης ΣΥΠ στο σχολείο μέσα από παραδείγματα πρακτικών που έχουν χρησιμοποιηθεί επιτυχώς και στη χώρα μας.

Το τέταρτο στοχεύει στην εξοικείωση του Λειτουργού ΣΥΠ ειδικά με την Ενεργό Έρευνα, δεδομένου ότι αυτή αποτελεί βασική προσέγγιση στην εφαρμογή του Σ.Ε.Π. είτε ως ξεχωριστή δραστηριότητα είτε ως μέρος πολλών άλλων δραστηριοτήτων ή μεθόδων (π.χ. της μεθόδου Project, της εκπόνησης προγραμμάτων Αγωγής Σταδιοδρομίας κτλ.).

Τα κείμενα αυτά, είτε έχουν γραφεί ειδικά για το βιβλίο αυτό είτε έχουν προσαρμοστεί, για τους σκοπούς του, από υπάρχοντα ευρύτερα κείμενα, τα οποία αναφέρονται.

A. ΕΝΑ ΚΡΙΤΙΚΟ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟ²⁸

Θεωρούμε καταρχάς χρήσιμο να επισημάνουμε ότι το μοντέλο που παρουσιάζεται περιληπτικά παρακάτω σχεδιάστηκε από τη συγγραφέα ύστερα από κριτική, διεπιστημονική θεώρηση του Σ.Ε.Π. και υλοποιήθηκε πειραματικά στο πλαίσιο ερευνητικού της έργου.

Σε επιστημολογικό επίπεδο, οι κύριες αφετηρίες στις οποίες στηρίζεται το μοντέλο είναι: Θεωρίες της Συμβουλευτικής και της Επαγγελματικής Διαπαιδαγώγησης, η Επικοινωνία και ιδιαίτερα η Αγωγή στα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας (Media Education) και η Σημειολογία, η Κριτική Θεωρία της Σχολής της Φραγκφούρτης –και ιδιαίτερα οι θέσεις του Habermas-, θεωρητικές προσεγγίσεις από το χώρο των Πολιτισμικών Μελετών (Cultural Studies), καθώς και οι θέσεις σημαντικών, κυρίως μοντέρνων και μεταμοντέρνων φιλοσόφων.

Η προσέγγιση του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού που υιοθετήθηκε στη χώρα μας από τις αρχές της δεκαετίας του '80 είναι αναπτυξιακή, όπως φαίνεται από τα αναλυτικά του προγράμματα. Η εκπόνηση του δικού μας μοντέλου αποσκοπεί στο να διευκολύνει τους ανθρώπους της πράξης κατά τη διαδικασία εφαρμογής του και να διαχωρίσει, επίσης, με σαφήνεια την αναπτυξιακή από την κυρίαρχη διαγνωστική και κατευθυντική προσέγγιση. Παρακάτω, λοιπόν, θα αναφερθούμε σύντομα στους στόχους του Σ.Ε.Π. (Αυτογνωσία, Πληροφόρηση, Λήψη Απόφασης και Μετάβαση) και θα παρουσιάσουμε τα κύρια χαρακτηριστικά τους υπό το πρίσμα δυο βασικών μοντέλων: *του διαγνωστικού και του αναπτυξιακού*. Λόγω του περιορισμένου χώρου μας, αλλά και για να διευκολυνθεί η σύγκριση ανάμεσα στα δυο αυτά μοντέλα, η παρουσίαση αυτή θα γίνει με τη μορφή πινάκων.

---

²⁸ Από το Κοσμίδου-Hardy (1996β). Για τις ανάγκες του παρόντος βιβλίου, παρουσιάζονται μόνο αποσπάσματα από το συγκεκριμένο άρθρο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Κριτική Αυτογνωσία

ΔΙΑΓΝΩΣΤΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ	ΚΡΙΤΙΚΟ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ
Χαρακτηριστικά – Επισήμανση – Χαρτογράφηση πτυχών του εαυτού – Έλλειψη προβληματισμού για το σχηματισμό τους – Απουσία διαδικασιών ανάπτυξης – Εξουσία στο σύμβουλο (ή καθηγητή) Σ.Ε.Π. – Έμφαση στο status του συμβούλου – Έμφαση στα εργαλεία (π.χ. τεστ) και στην «επιστημονικότητά τους» – Συμβουλευτοκεντρικό – Δασκαλοκεντρικό – Συντηρητικό – Αναπαραγωγικό – Ιδεολογικά – Κοινωνικά μη κριτικό	Χαρακτηριστικά – Επισήμανση πτυχών του εαυτού – Προβληματισμός για το σχηματισμό των πτυχών του εαυτού – Έμφαση στις διαδικασίες ανάπτυξης – Προσπάθεια για επικοινωνία και αποφυγή σχέσεων εξουσίας, με τον εκπαιδευτικό στο ρόλο του συμβούλου και του διευκολυντή της μάθησης και ανάπτυξης των μαθητών – Έμφαση στο status του μαθητή-συμβουλευόμενου – Χρησιμοποίηση εργαλείων ως μέσων και όχι ως αυτοσκοπού – Προσωποκεντρικό-Μαθητοκεντρικό – Προοδευτικό – Μετασχηματιστικό – Ιδεολογικά – Κοινωνικά κριτικό

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Πληροφόρηση ή Κριτική Κοινωνιογνωσία;

ΔΙΑΓΝΩΣΤΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ	ΚΡΙΤΙΚΟ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ
Χαρακτηριστικά – Εφαρμογή γραμμικού μοντέλου στην επικοινωνία [πηγή-> πομπός-> αποστολή σήματος-> θόρυβος-> λήψη πληροφορίας-> δέκτης-> προορισμός] – Έμφαση στον πομπό και στην κωδικοποίηση του μηνύματος – Παθητικός ρόλος του δέκτη – Παθητική αναμονή και άκριτη αποδοχή πληροφοριών από πηγές – Θεώρηση τις πληροφορίας μόνον ως κοινωνικού αγαθού – Άκριτη αποδοχή πληροφοριών – Στατική και στενή πληροφόρηση (;)	Χαρακτηριστικά – Η επικοινωνία θεωρείται ως «κοινωνική συνδιαλλαγή μέσα από μηνύματα» και γίνεται χρήση της σημειωτικής ανάλυσης στην προσέγγιση της πληροφορίας – Έμφαση στο πληροφοριακό κείμενο και στην ανάγνωσή του – Ενεργός ρόλος του αναγνώστη – παραγωγού νοημάτων – Ενεργός αναζήτηση πηγών πληροφόρησης, συνειδητοποίηση του προβλήματος πρόσβασης στην πληροφορία, διεκδίκηση πληροφοριών – Θεώρηση της πληροφορίας και ως καταναλωτικού προϊόντος – Κριτική ανάγνωση των πληροφοριακών κειμένων – Ενεργός Κριτική Κοινωνιογνωσία

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: Λήψη Απόφασης

ΔΙΑΓΝΩΣΤΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ	ΚΡΙΤΙΚΟ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ
Χαρακτηριστικά - Αποφάσεις στενού εκπαιδευτικού και επαγγελματικού προσανατολισμού - Έλλειψη προβληματισμού σχετικά με τις πηγές επίδρασης στην απόφαση - Έμφαση στο βραχυπρόθεσμο προγραμματισμό - Στατικότητα και ακαμψία αποφάσεων - Λήψη αποφάσεων με μηχανιστικό συνδυασμό στοιχείων (εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος)	Χαρακτηριστικά - Αποφάσεις ευρύτερου εκπαιδευτικού και επαγγελματικού προσανατολισμού - Προβληματοποίηση των αποφάσεων και των παραγόντων επίδρασης (ψυχολογικών, κοινωνικών κτλ.). - Βραχυπρόθεσμος, αλλά και μακροπρόθεσμος προγραμματισμός - Ευελιξία και δημιουργική χρήση της φαντασίας στη λήψη αποφάσεων - Λήψη αποφάσεων με ευέλικτο συνδυασμό στοιχείων εαυτού και περιβάλλοντος

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: Μετάβαση

ΔΙΑΓΝΩΣΤΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ	ΚΡΙΤΙΚΟ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ
Χαρακτηριστικά - Στόχος των προγραμμάτων της μετάβασης είναι, συνήθως, η ανάπτυξη στενών δεξιοτήτων (π.χ. εξάσκηση στη συνέντευξη, στη συγγραφή βιογραφικού σημειώματος κ.τ.λ.), κυρίως για τους μαθητές που «κινδυνεύουν», όπως και η απλή και απροβλημάτιστη ενημέρωσή τους για τον κόσμο της εργασίας	Χαρακτηριστικά - Καταλυτικός ο ρόλος των προγραμμάτων μετάβασης. Προωθείται η κριτική στάση των μαθητών, η κριτική ανάγνωση του εσωτερικού και του εξωτερικού τους περιβάλλοντος και δεν ενθαρρύνεται η άνευ όρων αποδοχή των υπαρχόντων κοινωνικο-οικονομικών όρων. Γίνεται, επίσης, βαθύτερη ανάλυση της σημασίας της μετάβασης και των σταδίων από τα οποία περνά το άτομο κατά τη μετάβασή του σε κρίσιμα γεγονότα ή «στιγμές» της ζωής του. Τα προγράμματα μετάβασης συντείνουν στην ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης του ατόμου και στην όλη του ανάπτυξη έτσι, ώστε αυτό να μάθει να περνά συνειδητά και με ωριμότητα τα μεταβατικά στάδια στην εργασία και στη ζωή

Είναι Πολυτέλεια ή Αναγκαιότητα ένα Κριτικό, Αναπτυξιακό Μοντέλο για το Σ.Ε.Π.; Συμπεράσματα και Προτάσεις

Συμπερασματικά, είναι σημαντικό να συνειδητοποιεί κανείς ότι η πραγματικότητα δεν είναι ποτέ η ίδια για όλους μας και είναι, επίσης, διαφορετική σε κάθε ιστορική εποχή. Στη δική μας εποχή η πραγματικότητα αυτή παρουσιάζει ιδιαίτερη πολυπλοκότητα, απαιτεί ολική, συνθετική και όχι γραμμική προσέγγιση καθώς και *δια-βίου* ανάπτυξη σε ατομικό επίπεδο. Δεν νομιμοποιείται, λοιπόν, κανείς και, ιδιαίτερα, κανένας σύμβουλος εκπαιδευτικού και επαγγελματικού προσανατολισμού, να επαναπαύεται σε αξίες, θεωρίες και / ή μοντέλα του παρελθόντος, επιδιώκοντας με τον τρόπο αυτό να αντιμετωπίσει ένα απρόβλεπτο και διαρκώς μεταβαλλόμενο κόσμο στηριγμένος σε δομές και γνώση του παρελθόντος, προσπαθώντας να επιβάλλει «τάξη στο χάος» με συνταγές υπεραπλουστευμένες. Για την υγιέστερη αντιμετώπιση της πολυπλοκότητας στην εποχή μας απαιτείται μάλλον η υιοθέτηση μιας κριτικής, αναπτυξιακής στάσης προς τη νέα τάξη πραγμάτων. Στο πλαίσιο μιας τέτοιας γενικότερης στάσης είναι καλό να χρησιμοποιήσουμε θετικά στοιχεία από τη γνώση και την εμπειρία των παραδόσεων. Απαιτείται, όμως, παράλληλα να αναπτύξουμε νέα κριτικά και ευέλικτα μοντέλα, σύμφωνα με τα οποία θα μπορούμε να προσεγγίζουμε την εξωτερική και την εσωτερική πραγματικότητα στρατηγικά.

Σύμφωνα με το κριτικό αναπτυξιακό μοντέλο που προτείνουμε, βασικές προϋποθέσεις για την επιτυχήστερη συνάντηση και το συγχρονισμό μας με τη σημερινή πραγματικότητα είναι οι σκοποί της **Κριτικής Αυτογνωσίας** και της **Κριτικής Κοινωνιογνωσίας**, οι οποίοι σχετίζονται διαλεκτικά και αποτελούν και τη βάση για την πραγματοποίηση και των δύο άλλων στόχων του Σ.Ε.Π.: της Μετάβασης και της Λήψης Απόφασης.

Στο πλαίσιο, επίσης, ενός κριτικού, αναπτυξιακού μοντέλου θεωρούμε ότι απαιτείται να προβαίνει κανείς στην αποδόμηση, καθώς και στην αναδόμηση βασικών εννοιών και ζητημάτων που εμπλέκονται στον Σ.Ε.Π.. Δυο τέτοια βασικά ζητήματα είναι, για παράδειγμα, η θεωρία μας ως προς το **άτομο** και την **κοινωνία**. Η προβληματοποίηση του *δίδυμου* αυτού αποκαλύπτει την κοσμοθεωρία μας, αλλά παράλληλα οριοθετεί και την προσέγγιση που θα έχουμε σε θέματα σημαντικά, όπως είναι αυτό του Σ.Ε.Π. και της παιδείας γενικότερα.

Τέλος, προτείνουμε να δοθεί στον Σ.Ε.Π. κεντρικότερος ρόλος στο σχολείο έτσι, ώστε να μπορεί να παίξει ρόλο συντονιστικό για την επιδίωξη της στρατηγικής διάχυσης των σκοπών και της μεθοδολογίας του μέσα από όλα τα σχολικά μαθήματα. Απαιτείται, επίσης, και παράλληλη προσπάθεια για την ανάπτυξη του σχολείου με προσανατολισμό «κοινωνικά κριτικό». Απαιτείται, ακόμη, ανάπτυξη όλων των αναλυτικών προγραμμάτων του σχολείου. Αν δεχτούμε, όμως, τη θέση ότι δεν μπορεί να υπάρξει ουσιαστική ανάπτυξη αναλυτικών προγραμμάτων χωρίς την ανάπτυξη των εκπαιδευτικών, θα πρέπει να υποβοηθηθεί μια κίνηση που να στοχεύει στην προσωπική και στην κοινωνική αλλαγή και ανάπτυξη με τον καταλυτικό ρόλο του εκπαιδευτικού ως *συμβούλου, επικοινωνού και ερευνητή*²⁹.

Αν παρακολουθήσει κανείς και τις εξελίξεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο³⁰, η ουσιαστική λύση στην οποία τα τελευταία χρόνια γίνεται όλο και περισσότερο αναφορά με στόχο την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη, είναι η ιδέα της «Ευρώπης των ανθρώπων», η έννοια «άνθρωπος» και η «επένδυση στον άνθρωπο και στη γνώση».

Ένα καυτό, βέβαια, ερώτημα σχετίζεται με το τι εννοεί κανείς με όρους όπως 'προσωπική ανάπτυξη', 'επένδυση στον άνθρωπο' και 'αυτογνωσία', οι οποίοι αναφέρονται συχνά σε ευρωπαϊκά προγράμματα. Το θέμα αυτό χρειάζεται προβληματοποίηση. Χρειάζεται, ακόμη, αποφυγή μιας απλοϊ-

²⁹ Το θέμα αυτό αναλύεται στο Κοσμίδου-Hardy (2004) .

³⁰ Βλ. για παράδειγμα, τη στρατηγική της Λισσαβόνας (2000).

κής προσέγγισης που θεωρεί δεδομένες έννοιες σύνθετες και πολύπλοκες. Τέλος, χρειάζεται μια νέα θεώρηση του εσωτερικού και του εξωτερικού μας κόσμου ή «οίκου» στο πλαίσιο ενός κριτικού, αναπτυξιακού μοντέλου σύμφωνα με το οποίο οι έννοιες του «εσωτερικού» και του «εξωτερικού» δεν θεωρούνται ως αμοιβαία αποκλειόμενες, αλλά αλληλεπιδρώσες και διαλεκτικά συσχετιζόμενες με όρια ευέλικτα που μπορούν να γίνουν αμυδρά.

Β. Η ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗ / ΔΥΝΑΜΙΚΗ – ΕΚΛΕΚΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: ΕΝΑ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ³¹

Κορμός παρουσίασης του μοντέλου αυτού είναι το Διάγραμμα 1. Αυτό που μας λέει το Διάγραμμα 1 (σελ. 97) είναι με συντομία το εξής: «Μια οποιαδήποτε κατάσταση συμβουλευτικής παρέμβασης πραγματοποιείται πάντα μέσα σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο, προϋποθέτει έναν φορέα υλοποίησης, ο οποίος πάντοτε ξεκινάει από μια συγκεκριμένη θεωρητική αφετηρία που αποτελεί το θεωρητικό του υπόβαθρο. Η αφετηρία αυτή, σε συνδυασμό με τον αποδέκτη της παρέμβασης και τις ανάγκες του, που σηματοδοτούν τους σκοπούς της παρέμβασης, προσδιορίζει τα υπόλοιπα μεθοδολογικά στοιχεία της παρέμβασης, ήτοι το είδος παρέμβασης και την προσέγγιση παρέμβασης. Αυτά με τη σειρά τους επιβάλλουν συγκεκριμένες δράσεις - πράξεις, τις μεθόδους, στο πλαίσιο των μεθόδων τις τεχνικές, και στο πλαίσιο των τεχνικών τα μέσα και υλικά που απαιτούνται στην κάθε παρέμβαση. Όλα τα παραπάνω αξιοποιούνται όχι φίρδην-μίγδην, αλλά μέσα από μια συστηματικά οργανωμένη διαδικασία, κατά την οποία εφαρμόζεται μια σειρά βασικών αρχών του θεσμού. Η όλη δε προσπάθεια υπόκειται σε μια συστηματική δυναμική αξιολόγηση».

Καμία από τις διαστάσεις αυτές της μεθοδολογίας δεν μπορεί να λείπει από οποιαδήποτε συστηματική συμβουλευτική παρέμβαση. Είναι, συνεπώς, ανάγκη ο λειτουργός Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού να σχεδιάζει και να υλοποιεί κάθε παρέμβασή του λαμβάνοντας υπόψη όλες αυτές τις διαστάσεις.

Μια πολύ συνοπτική παρουσίαση των ανωτέρω μεθοδολογικών στοιχείων (πλαίσια στο Διάγραμμα 1) γίνεται παρακάτω.

1. Πλαίσιο

Το *πλαίσιο* είναι το κάθε φορά ειδικό περιβάλλον μέσα στο οποίο επιχειρείται η εφαρμογή του θεσμού συνολικά ή μια συγκεκριμένη παρέμβαση ειδικά. Στην περίπτωση του σχολείου, το πλαίσιο της παρέμβασης σηματοδοτείται από το εκπαιδευτικό σύστημα, από το συγκεκριμένο σχολείο (και το ΓΡΑΣ.Ε.Π., όπου υπάρχει), καθώς και από τις παραμέτρους που συνθέτουν το εξωτερικό περιβάλλον του συγκεκριμένου σχολείου (κοινωνικό, επαγγελματικό, γεωγραφικό, διοικητικό κτλ.).

2. Θεωρητικό Υπόβαθρο

(1). Γενικά και διεθνώς

Το *θεωρητικό υπόβαθρο* για το θεσμό στην εκπαίδευση το αποτελεί η καθιερωμένη διεθνώς θεωρία Συμβουλευτικής, η Θεωρία Προσανατολισμού (ιδίως Θεωρίες Επαγγελματικής Ανάπτυξης και Λήψης Αποφάσεων), η εκπαιδευτική θεωρία, η παιδαγωγική, η εξελικτική και η επαγγελματική ψυχολογία³² κ.ά.

³¹ Πρόκειται για το μεθοδολογικό μοντέλο της ΕΔΕΘΕΑ (Εξελικτικής / Δυναμικής-Εκλεκτικής Θεωρίας Επαγγελματικής Ανάπτυξης). Παρουσιάζεται σε συνοπτική μορφή για τους σκοπούς του παρόντος Βιβλίου. Για μια πλήρη παρουσίαση βλ. Δημητρώπουλος (2002).

³² Ιδιαίτερα βλ. Δημητρώπουλος (2000α και 2000β). Επίσης βλ. Κάντας και Χαντζή (1991), Κοσμίδου-Hardy και Γαλανουδάκη (1996), Δημητρώπουλος (1997 και 2003), Μαλικιώση-Λοϊζου (1999), Δημητρώπουλος και Καλούρη (2004).

(2) Στη χώρα μας

Δύο βασικές ειδικές θεωρητικές προσεγγίσεις έχουν αναπτυχθεί στη δική μας πραγματικότητα εφαρμογής του θεσμού.

Η μία σχετίζεται με τη γενική *θεωρία Εκλεκτικής Δυναμικής -Εξελικτικής Συμβουλευτικής (ΘΕΔΕΕΣ)*, (βλ. αναλυτικά στο Δημητρόπουλος 2002α και Κασσωτάκης 2003), στο πλαίσιο της οποίας εντάσσεται ως εγγενές μέρος της η *Εξελικτική / Δυναμική – Εκλεκτική Θεωρία Επαγγελματικής Ανάπτυξης (ΕΔΕΘΕΑ)*. Η τελευταία καλύπτει ειδικά την επαγγελματική όψη του θεσμού (βλ. Δημητρόπουλος 2002β, 2002δ και 2003, Κασσωτάκης 2003). Σε εφαρμογή της ανωτέρω θεωρίας στην πράξη έχει αναπτυχθεί και το μεθοδολογικό μοντέλο που συζητιέται στην παρούσα ενότητα: το *Μοντέλο Εξελικτικού-Δυναμικού Εκλεκτικού Προσανατολισμού*³³ (Δημητρόπουλος 2001, 2002α και 2002γ).

Η δεύτερη σχετίζεται με το *Κριτικό Αναπτυξιακό Μοντέλο* για τον Σ.Ε.Π. (βλ. Κοσμίδου-Hardy 1996, 2001). Με το μοντέλο αυτό προωθείται η προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη του ατόμου μέσα από τους δύο βασικούς άξονες: της κριτικής αυτογνωσίας και της κοινωνιογνωσίας. Βασικά επιστημονικά πεδία στα οποία στηρίζεται το μοντέλο αυτό είναι τα εξής: η Συμβουλευτική (εκλεκτική προσέγγιση), η Αγωγή στην Επικοινωνία και στα Μέσα Μαζικής και Ηλεκτρονικής Επικοινωνίας, καθώς και η Ενεργός Έρευνα³⁴.

«**Κοινός παρονομαστής**» αυτών των δύο θεωρητικών προσπαθειών είναι η επιμονή στην Εξελικτική (Αναπτυξιακή) Προσέγγιση για την εφαρμογή του θεσμού στην εκπαίδευση. Η προσέγγιση αυτή διαμορφώνει προϋποθέσεις για δύο πολύ σημαντικές και απολύτως αναγκαίες προεκτάσεις του θεσμού: 1) τη δια βίου εφαρμογή του, καθώς και, συνακόλουθα 2) την επέκτασή του στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, με παράλληλη σύνδεσή του με την τριτοβάθμια εκπαίδευση.

3. Σκοπός Παρέμβασης, Αποδέκτης Παρέμβασης

Για το θέμα αυτό βλ. Μέρος Πρώτο του βιβλίου.

4. Φορέας Υλοποίησης

Ο ευρύτερος φορέας υλοποίησης του θεσμού στην Εκπαίδευση είναι το ΥΠΕΠΘ, με διευρυμένο τον συντονιστικό και υποστηρικτικό ρόλο του ΠΙ. Σε περιφερειακό επίπεδο φορείς εφαρμογής είναι τα ΚΕ.ΣΥΠ. και τα ΓΡΑ.Σ.Ε.Π.. Ο καθαυτό λειτουργός του θεσμού στην πρώτη γραμμή είναι ο Καθηγητής Σ.Ε.Π., ο «Καθηγητής-Σύμβουλος» στο κάθε σχολείο.

5. Αρχές - Δεοντολογία

Η εφαρμογή του θεσμού στο σχολείο πρέπει να διέπεται από μια σειρά αρχών, που στο σύνολό τους συνθέτουν τον «Κώδικα Δεοντολογίας» του θεσμού στην Εκπαίδευση (ένας τέτοιος κώδικας δεν έχει επισήμως καταρτιστεί ακόμη στη χώρα μας, γι' αυτό και η τήρηση μόνον μιας σειράς αρχών αρκεί προς το παρόν στην εφαρμογή του θεσμού). Τέτοιες αρχές είναι διάσπαρτες σε διάφορες από τις πηγές που αναφέρονται στη Βιβλιογραφία.

6. Είδη Παρέμβασης

Τα είδη παρέμβασης ποικίλλουν ανάλογα με το ειδικότερο πλαίσιο παρέμβασης και με τις ανάγκες των αποδεκτών. Τα βασικότερα είδη από αυτά που είναι ανάγκη να αξιοποιούνται στην εφαρμογή του θεσμού στο σχολείο (στην προσπάθεια υλοποίησης των λειτουργιών που αναφέρθηκαν παραπάνω) είναι τα εξής:

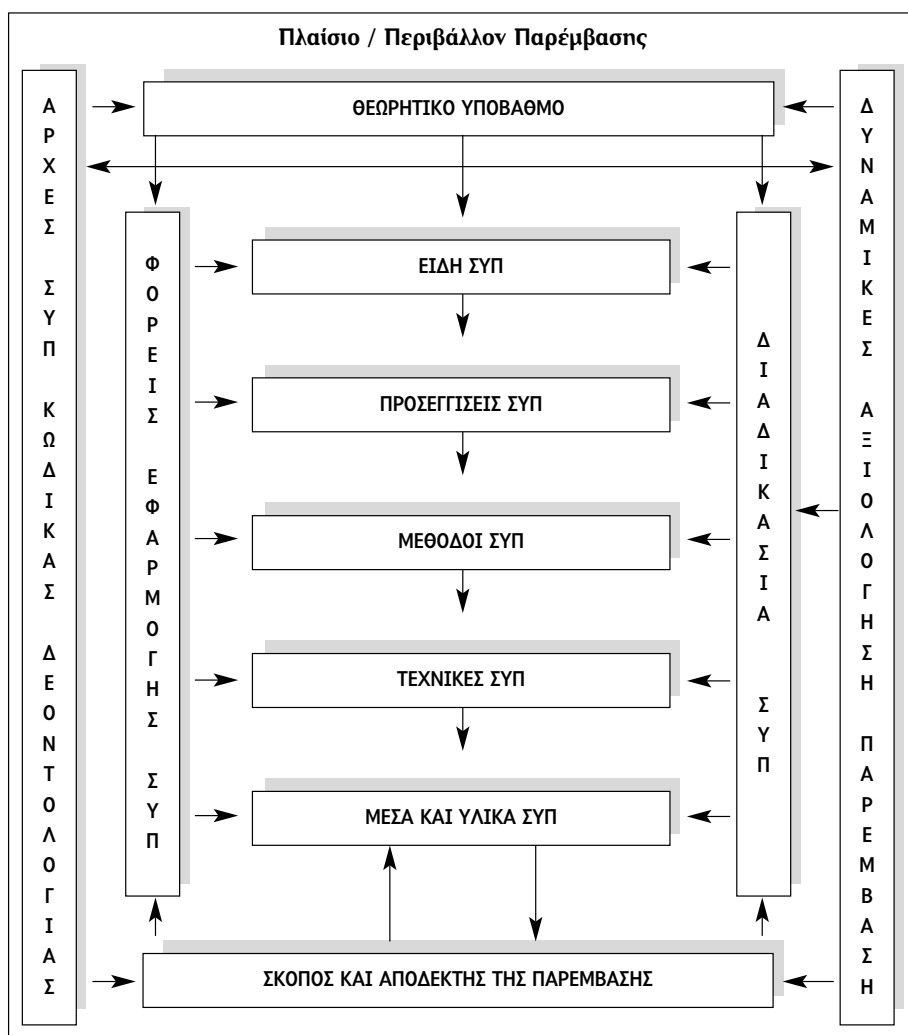
³³ Το μοντέλο τοποθετείται στο Παράρτημα για λόγους οικονομίας χώρου στο Μέρος Πρώτο, όπου είναι η φυσική του θέση. Γι' αυτό και ο Εκπαιδευτικός καλό είναι να το δει στο πλαίσιο του Πρώτου Μέρους.

³⁴ Βλ. άλλα δύο κείμενα του Παραρτήματος.

Συμβουλευτική Στήριξη, Επαγγελματικός Προσανατολισμός, Εκπαιδευτικός Προσανατολισμός, Συμβουλευτική Ένταξης και Επανάταξης (Προσαρμογής), Συμβουλευτική Λήψης Αποφάσεων, Συμβουλευτική Προσωπικής Ανάπτυξης, Συμβουλευτική Εαυτογνωσίας και Εαυτοαντίληψης, Συμβουλευτική Ατόμων που ανήκουν σε ειδικές κατηγορίες Χαρακτηριστικών και Αναγκών, Συμβουλευτική Γονέων ή Ζευγαριών, Θεραπευτική Συμβουλευτική, Συμβουλευτική Επαγγελματικής Εξέλιξης, Πολυ-πολιτισμική / διαπολιτισμική Συμβουλευτική, καθώς και Συμβουλευτική Επίλυσης Προβλημάτων και Αντιμετώπισης Κρίσεων.

7. Προσεγγίσεις / Στρατηγικές

Οι προσεγγίσεις ή στρατηγικές επιλέγονται ανάλογα με το είδος της παρέμβασης. Οι βασικές προσεγγίσεις που προσφέρονται περισσότερο για την εφαρμογή του θεσμού ΣΥΠ στην εκπαίδευση είναι οι εξής:

Διάγραμμα 1

Σχηματική Παράσταση του Μοντέλου Μεθοδολογίας Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού

Η παρέμβαση μπορεί να είναι Άμεση ή να είναι Έμμεση, μπορεί να είναι Ατομική ή να είναι Ομαδική ή ακόμη και Μαζική, μπορεί να είναι Προληπτική ή αντίθετα να είναι Αντισταθμιστική, μπορεί να είναι Απλή (μονοπρόσωπη) ή να είναι Σύνητη (Πολυπρόσωπη, οπότε λογικά είναι και Διεπιστημονική προσέγγιση). Ακόμη, μπορεί να επιχειρείται ειδικά μέσω του «μαθήματος Σ.Ε.Π.» ή μέσω της Διάχυσης των λειτουργιών του θεσμού σε όλα τα μαθήματα και σε όλες τις δραστηριότητες του σχολείου, οπότε γίνεται *Διαθεματική προσέγγιση*. Επιπλέον, μπορεί να αποτελεί αντικείμενο ειδικών δραστηριοτήτων, όπως είναι τα Προγράμματα Αγωγής Σταδιοδρομίας, οι Ημέρες Σταδιοδρομίας ή άλλες σχετικές σχολικές εκδηλώσεις.

8. Μέθοδοι

Η μέθοδος υπαγορεύεται από την προσέγγιση που έχει επιλεγεί. Στη διαδικασία εφαρμογής του Προγράμματος Σπουδών του Σ.Ε.Π. εφαρμόζονται ποικίλες μέθοδοι για την επίτευξη των γενικών και ειδικών στόχων. Οι κύριες από τις μεθόδους που προσφέρονται περισσότερο για την εφαρμογή του θεσμού στο σχολείο είναι η ατομική συμβουλευτική, η συμβουλευτική σε ομάδες, η μαζική παρέμβαση, η βιωματική παρέμβαση, η περιβαλλοντική παρέμβαση, η διδασκαλία, η συμβουλευτική συνεργασία, η τεχνικά υποβοηθούμενη συμβουλευτική, η μέθοδος project κτλ.

9. Τεχνικές

Οι τεχνικές αναφέρονται στους ειδικούς τρόπους με τους οποίους κάθε φορά υλοποιείται μια μέθοδος. Συνεπώς, οι τεχνικές υπαγορεύονται από τη μέθοδο που έχει επιλεγεί. Ενδεικτικές ομάδες τεχνικών είναι οι εξής: τεχνικές – δεξιότητες συμβουλευτικής σχέσης, τεχνικές αλλαγής συμπεριφοράς, θεραπείας κτλ.

Παρακάτω αναφέρονται οι πιο συνήθεις τεχνικές που εφαρμόζονται στο πλαίσιο του θεσμού ΣΥΠ: Εξατομικευμένες συναντήσεις / συνεδρίες - συμβουλευτική συνέντευξη (στο πλαίσιο της οποίας αξιοποιείται μια μεγάλη σειρά από ειδικότερες τεχνικές³⁵, όπως η τεχνική αντανάκλασης συναισθημάτων, η τεχνική της παράφρασης, η ψυχομετρική δοκιμασία, η μελέτη περίπτωσης, ο καταγιγισμός ιδεών, η εργασία σε ζευγάρια ή μικρές ομάδες, οι διάφορες εκφραστικές ή προβολικές τεχνικές, το παίξιμο ρόλων, οι συνθετικές ομαδικές εργασίες, η συμπλήρωση ασκήσεων, ερωτηματολογίων κτλ., η απλή συζήτηση στην τάξη, η σύνθεση και μελέτη επαγγελματικών μονογραφιών, η επεξεργασία πινάκων ή διαγραμμάτων, η οργάνωση και πραγματοποίηση συνεντεύξεων με επαγγελματίες, οι επισκέψεις σε χώρους εργασίας, η πρόσκληση επαγγελματιών-ομιλητών στην τάξη, ο ατομικός φάκελος μαθητή (portfolio)³⁶ κτλ.

10. Μέσα – Υλικά

Τα μέσα και τα υλικά στο θεσμό χρησιμοποιούνται για την υλοποίηση της κάθε τεχνικής. Συνεπώς κάθε φορά υπαγορεύονται από την τεχνική που έχει επιλεγεί. Μέσα και υλικά, που μπορεί να είναι χρήσιμα σε διάφορες κατηγορίες παρεμβάσεων, είναι ενδεικτικά τα παρακάτω: διδακτικό και πληροφοριακό υλικό Σ.Ε.Π., έντυπο ή ηλεκτρονικό εκπαιδευτικό και πληροφοριακό υλικό που παρέ-

³⁵ Περισσότερα για αυτό το θέμα βλ Δημητρόπουλος (2002β). Βλ., επίσης, και Κοσμίδου-Hardy και Γαλανουδάκη (1996), Ivey & Gluckstern (1996), Μαλινκώση-Λοΐζου (1999).

³⁶ Ειδικά για το «Portfolio» βλ. στο Διαδίκτυο: <http://www.res-center.teipir.gr/seppe> ή <http://www.pi-schools.gr> (ηλεκτρονικές εκδόσεις). Ακόμη: Εκπαιδευτικό υλικό Π.Ι. , «Η μέθοδος του Portfolio κατά την εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στη Γ' Γυμνασίου» (Σύνταξη υλικού : Ρέππα Ε. και Φωτιάδου Τ., 1999).

χεται από την ηλεκτρονική διεύθυνση του Π.Ι. ή από άλλες έγκυρες πηγές, π.χ. ΟΕΕΚ, ΟΑΕΔ, Γραφεία Διασύνδεσης κτλ. Άλλα μέσα και υλικά μπορεί να είναι ερωτηματολόγια, διαγνωστικά τεστ, ο ατομικός φάκελος μαθητή, βιντεοταινίες, CD-ROM. Επίσης, ο εκπαιδευτικός μπορεί να χρησιμοποιεί κατά περίπτωση και υλικό γραπτό ή ηλεκτρονικό που ετοιμάζει και ο ίδιος ανάλογα με τις ανάγκες των μαθητών του και τις θεματικές ενότητες Σ.Ε.Π. ή τα διάφορα προγράμματα που υλοποιούνται.

11. Διαδικασία Παρέμβασης

Η «διαδικασία» αναφέρεται στην αλληλουχία σταδίων που ακολουθούνται σε μια συγκεκριμένη παρέμβαση. Είναι προφανές ότι κάθε παρέμβαση απαιτεί τη δική της διαδικασία, η οποία καθορίζεται σε ουσιαστικό βαθμό από τις παραπάνω επιλογές. Δεν είναι λοιπόν πρακτικά δυνατόν να παρουσιαστεί μια ενιαία διαδικασία στο σημείο αυτό. Πρέπει, όμως, να τονιστεί η ανάγκη για οργάνωση μιας αυστηρά προσδιορισμένης διαδικασίας σε κάθε προσπάθεια συμβουλευτικής παρέμβασης, ώστε να αποφεύγεται η ασυστηματοποίητη εφαρμογή δράσεων, η πραγματοποίηση ενεργειών στην τύχη.

Σημαντικό είναι να αναφέρουμε στο σημείο αυτό και τη διαδικασία που συνήθως ακολουθείται κατά τη συμβουλευτική συνέντευξη³⁷:

- α. Προετοιμασία για τη συνέντευξη
- β. Αρχική διερευνητική φάση
- γ. Φάση διάγνωσης, αποσαφήνισης συναισθημάτων
- δ. Καθορισμός σκοπών
- ε. Προγραμματισμός ενεργειών
- στ. Υλοποίηση ενεργειών, αναζήτηση λύσεων ή λήψη αποφάσεων
- ε. Παρακολούθηση της εξέλιξης του ατόμου μετά τη διαδικασία συμβουλευτικής («μετα-παρακολούθηση»).

12. Δυναμική Αξιολόγηση της Παρέμβασης³⁸

Θεωρούμε ότι για τον εκπαιδευτικό και γενικά για το εκπαιδευτικό περιβάλλον, ο ρόλος της αξιολόγησης είναι αυτονόητος.

Στην εφαρμογή του θεσμού ΣΥΠ δύο είναι οι βασικές ανάγκες που ικανοποιεί η αξιολόγηση: α) η αξιολόγηση του θεσμού γενικά και των συγκεκριμένων παρεμβάσεων ειδικά και β) η «διάγνωση» αναγκών, χαρακτηριστικών, ενδιαφερόντων, τάσεων, κλίσεων κτλ. των μαθητών και γενικά των αποδεκτών του θεσμού στο σχολείο.

Η επίσημη αξιολόγηση του θεσμού και των δραστηριοτήτων του γίνεται με βάση οδηγίες από τον Τομέα Σ.Ε.Π. του Π.Ι., στις οποίες περιέχονται και τα ανάλογα εργαλεία (ερωτηματολόγια, έντυπα πίνακες συμπλήρωσης στοιχείων κτλ.). Επισημαίνεται στο σημείο αυτό η ανάγκη ο κάθε Καθηγητής Σ.Ε.Π. να αναπτύξει την αίσθηση και την αντίληψη της Εξασφάλισης Ποιότητας στην εφαρμογή του θεσμού, και αυτό σημαίνει ότι σε κάθε περίπτωση ενδιαφέρεται να βεβαιωθεί ότι έχει προσφέρει στον αποδέκτη του θεσμού τα μέγιστα. Αυτό προϋποθέτει κριτήρια. Στην παρουσίαση των μεθόδων και των τεχνικών έχουν δοθεί μερικά στοιχεία για την αξιολόγηση των εφαρμογών (όπως, για παράδειγμα, πώς αξιολογεί τις διάφορες δραστηριότητες π.χ. μια επίσκεψη, ένα πρόγραμμα αγωγής στα-

³⁷ Για την αναλυτική περιγραφή τέτοιων διαδικασιών βλ. Δημητρόπουλος 2002. Βλ., επίσης, Κοσμίδου-Hardy και Γαλανουδάκη (1996).

³⁸ Ιδιαίτερα για το θέμα βλ. Δημητρόπουλος (1986, 2002β: Κεφ. 11 και 2002γ: (Κεφ. 15). Βλ., επίσης, Κασσωτάκης και Φωτιάδου (1995), καθώς και βιβλία ειδικά για την Αξιολόγηση Προγραμμάτων, όπως Δημητρόπουλος (1999 και 2002δ).

διοδρομίας, μια ομιλία από κάποιον ειδικό κτλ., πώς αξιολογεί την ποιότητα του μαθήματός του, την αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων του κοκ.).

Όσον αφορά τη δεύτερη διάσταση της αξιολόγησης, επισημαίνεται ότι οι μαθητές στο μάθημα Σ.Ε.Π. δεν αξιολογούνται. Αντίθετα, σκοπός είναι η διαπίστωση χαρακτηριστικών, ικανοτήτων, δυνατοτήτων, κλίσεων, αναγκών κτλ. Καλό είναι να δίνεται έμφαση στην αυτοαξιολόγηση, μέσα από δραστηριότητες και ασκήσεις. Η χρήση της τεχνικής του Ατομικού Φακέλου που τηρεί ο μαθητής (Portfolio) διευκολύνει τη διαδικασία αυτή.

Γ. ΑΛΛΕΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ. ΕΙΔΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ Σ.Ε.Π.

Μεταξύ των δραστηριοτήτων που έχουν δοκιμαστεί και στη χώρα μας για την εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στο σχολείο, και που μεθοδολογικά εντάσσονται εύκολα τόσο στο κριτικό όσο και στο δυναμικό μοντέλο μεθοδολογίας που παρουσιάστηκαν παραπάνω, είναι οι εξής:

- Επισκέψεις των μαθητών σε χώρους εργασίας, σε χώρους εκπαιδευτικούς κτλ.
- Η πρόσκληση ειδικών στην τάξη, όπως επαγγελματιών, επιστημόνων κτλ.
- Η χρήση του Ατομικού Φακέλου Μαθητή (Portfolio)
- Η οργάνωση και υλοποίηση Σχεδίων Εργασίας (Projects)
- Η υλοποίηση Ειδικών Προγραμμάτων όπως Αγωγής Σταδιοδρομίας, σύνδεσης σχολείου και αγοράς κτλ.

Είναι προφανές ότι δεν είναι δυνατό να καλυφθούν τα θέματα αυτά πλήρως στο παρόν βιβλίο. Αυτό που επιχειρείται παρακάτω, συνεπώς, είναι μόνο μια σύντομη εισαγωγή στις μεθοδολογικές αυτές προσεγγίσεις.

1. Επισκέψεις

Μπορεί να πραγματοποιηθούν επισκέψεις σε χώρους εκπαίδευσης, σε χώρους κατάρτισης, σε εργασιακούς χώρους, σε ΚΕ.ΣΥΠ., ΓΡΑ.Σ.Ε.Π. κτλ. Οι επισκέψεις αυτές πραγματοποιούνται είτε στο γενικό πλαίσιο του Σ.Ε.Π., είτε στο ειδικό πλαίσιο κάποιου θέματος *ενεργού έρευνας*, κάποιου προγράμματος, ή με αφορμή κάποια θέματα Σ.Ε.Π. π.χ. πληροφόρηση, αγορά εργασίας κτλ.

Είναι τραγικό λάθος να θεωρείται ότι οι επισκέψεις αυτές είναι «απλώς βόλτες». Αντίθετα, το μέτρο της χρησιμότητάς τους και της αξίας τους της έγκειται στη συστηματικότητα της οργάνωσής τους. Η διαδικασία υλοποίησης μιας τέτοιας δραστηριότητας συνοψίζεται κατωτέρω.

α. Φάση Πριν: Προετοιμασία της Επίσκεψης

Κατά τη φάση αυτή σχεδιάζεται και οργανώνεται η δραστηριότητα (στόχοι που εξυπηρετεί, ανάγκες, τι, πού, πότε θα πραγματοποιηθεί κτλ.). Γίνονται συνεννοήσεις με τους υπευθύνους που θα υποδεχθούν και θα ενημερώσουν τους μαθητές στο χώρο επίσκεψης, ορίζεται ένα πρόγραμμα επίσκεψης κτλ. Ρυθμίζονται πρακτικά και θεσμικά ζητήματα όπως ενημέρωση διεύθυνσης σχολείου και συλλόγου καθηγητών, εξασφάλιση συναίνεσης γονέων, ρυθμίζονται θέματα μετακίνησης κ.ά. Επιλέγονται τα μέσα και οι τρόποι δράσης, π.χ. άντληση πληροφοριών μέσω ερωτηματολογίου που πρέπει να συνταχθεί, λήψη συνεντεύξεων, φωτογραφιών κτλ.

β. Φάση Κατά: Στη Διάρκεια της Επίσκεψης

Η φάση αυτή καλύπτει την καθαυτήν επίσκεψη στον προβλεπόμενο χώρο. Οι μαθητές ερωτούν, παρατηρούν, ερευνούν, κρατούν σημειώσεις, παίρνουν συνεντεύξεις ή κάνουν ερωτήσεις ανάλογα με

όσα έχουν συμφωνηθεί στο στάδιο προετοιμασίας. Φυσικά θα πρέπει να υπάρχει ευελιξία στο πρόγραμμα, ώστε να γίνουν οι αναγκαίες αναπροσαρμογές ανάλογα με τις εικόνες ή τα ζητήματα που θα κεντρίσουν το ενδιαφέρον των μαθητών στο χώρο επίσκεψης.

γ. Φάση Μετά: Μετά την Ολοκλήρωση της Επίσκεψης

Εκτός από τις εργασίες που μπορεί να έχουν σχεδιαστεί και να πρέπει να υλοποιήσουν οι μαθητές, γίνεται και αξιολόγηση της εμπειρίας που αποκτήθηκε. Η αξιολόγηση γίνεται στη φάση αυτή. Πρόκειται για την «μετα-παρακολούθηση». Εδώ αναλύονται τα συμβάντα στην επίσκεψη, ανακεφαλαιώνονται οι παρατηρήσεις, συνάγονται συμπεράσματα, αξιολογείται η χρησιμότητα, εντάσσεται η ανατροφοδότηση στο πλαίσιο του Σ.Ε.Π. κοκ. Στη φάση αυτή, με άλλα λόγια, αναδεικνύονται τα οφέλη από τη δραστηριότητα αυτή. Ακόμη, γίνεται επαφή με το χώρο στον οποίο πραγματοποιήθηκε η επίσκεψη.

2. Προσκλήσεις Ειδικών στο Σχολείο

Στην περίπτωση αυτή συμβαίνει το αντίθετο απ' ό,τι προηγουμένως: προσκαλούνται ειδικοί (επιστήμονες, επαγγελματίες κτλ.) στο σχολείο, στην τάξη, σε μια ομάδα εργασίας μαθητών κτλ.

Και σε αυτή την περίπτωση ακολουθούνται σε γενικά πλαίσια τα τρία στάδια που περιγράφηκαν παραπάνω, με τις ανάλογες βέβαια αναπροσαρμογές. Επσημαίνεται ιδιαίτερα η ανάγκη ευαισθητοποίησης και προετοιμασίας του επαγγελματία που θα μπει στην τάξη. Και αυτό είναι ευθύνη του οργανωτή - εκπαιδευτικού. Για παράδειγμα, ο εκπαιδευτικός ενθαρρύνει τον προσκεκλημένο επαγγελματία να δώσει, όσο είναι δυνατόν, μια αντικειμενική εικόνα του επαγγέλματός του, του επισημαίνει ότι καλό είναι, *όταν εκφράζει δικές του σκέψεις ή βιώματα, να τονίζει ότι πρόκειται για δικές του γνώμες ή εμπειρίες και ότι δεν αφορούν όλο τον κλάδο.*

Οποιοσδήποτε με σχετικό ενδιαφέρον μπορεί να προσκληθεί για μια ομιλία, π.χ. ένας οικονομολόγος, για να μιλήσει για τη σύγχρονη αγορά εργασίας.

3. Η Χρήση του Ατομικού Φακέλου του Μαθητή (Portfolio)

Η ιδέα του Ατομικού Φακέλου Μαθητή Α.Φ.Μ. (Portfolio είναι ο τίτλος της τεχνικής αυτής στην αγγλική) είναι σήμερα ευρύτατα διαδεδομένη και εφαρμόζεται σε πολλές χώρες και σε πολλά σχολεία. Η χρήση της έχει αρχίσει να εμφανίζεται και στη χώρα μας. Στο σημερινό σχολείο, ο θεσμός «Συμβουλευτική-Προσανατολισμός» πρέπει να δίνει έμφαση στην ενίσχυση της ικανότητας των μαθητών να αναλάβουν και να δια χειριστούν οι ίδιοι τη μάθησή τους και την προσωπική τους ανάπτυξη. Ο Α.Φ.Μ. μπορεί να είναι ένα δυναμικό εργαλείο στην επίτευξη αυτού του στόχου. Ο Α.Φ.Μ. περιγράφεται συνοπτικά και στο Βιβλίο του Μαθητή³⁹.

4. Ειδικά Προγράμματα

Στο πλαίσιο υλοποίησης του θεσμού στο σχολείο, έχουν ενταχθεί και διάφορα αυτοτελή προγράμματα όπως Προγράμματα Αγωγής Σταδιοδρομίας, Ημέρες Σταδιοδρομίας ή άλλες σχολικές εκδηλώσεις.

Μέσα από τα διάφορα προγράμματα, οι μαθητές μαθαίνουν να ερευνούν το περιβάλλον γύρω τους αλλά και τον εσωτερικό τους κόσμο, να συνεργάζονται, να αναλαμβάνουν ευθύνες, να έχουν ανοικτή διαπροσωπική επικοινωνία, να αναπτύσσουν ερευνητικές δεξιότητες, να είναι οργανωτικοί, να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες, να επιλύουν προβλήματα, να τονώνουν την αυτοπεποίθηση και

³⁹ Στο εκπαιδευτικό υλικό για τον μαθητή βρίσκονται αρκετά προτεινόμενα θέματα για δημιουργία ατομικού φακέλου μαθητή. Βλ. ακόμη στο διαδίκτυο: <http://www.res-center.teipir.gr/seppe> ή <http://www.pi-schools.gr> (ηλεκτρονικές εκδόσεις). Εκπαιδευτικό υλικό Π.Ι., όπως και « Η μέθοδος του Portfolio κατά την εφαρμογή του Σ.Ε.Π. στη Γ' Γυμνασίου » Ρέππα και Φωτιάδου, 1999).

αυτοεκτίμησή τους, να αναπτύσσουν κριτική αντίληψη, να εκφράζονται και να απελευθερώνουν το συναίσθημά τους. Αισθάνονται πρωταγωνιστές, δημιουργοί και παραγωγοί αυθεντικής γνώσης. Ο καθηγητής λειτουργεί κυρίως ως εμπνευστής και διευκολυντής, παρέχοντας βοήθεια όταν αυτό κρίνεται απαραίτητο, ενώ οι μαθητές είναι οι «σκηνοθέτες και οι πρωταγωνιστές».

α. Προγράμματα Αγωγής Σταδιοδρομίας (Π.Α.Σ.)⁴⁰

Τα ΠΑΣ πραγματοποιούνται σύμφωνα με τις Υ.Α. Γ2/4867/28-8-92 και Γ2/455/7-2-2000. Πρόκειται για συστηματοποιημένες δραστηριότητες που αποσκοπούν στην πνευματική ανάπτυξη των μαθητών, στην ανάπτυξη ικανότητας για δημιουργική έκφραση και στη στενότερη σύνδεση του σχολείου με την εξωσχολική πραγματικότητα, ώστε να δοθεί η ευκαιρία στους μαθητές να συλλέξουν, μέσα από ποικίλες ομαδικές εργασίες, πληροφορίες για τον εαυτό τους και το περιβάλλον.

Διαδικασία Σχεδιασμού και Υλοποίησης των Π.Α.Σ.⁴¹

1. Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση όλων των μαθητών για το σκοπό των προγραμμάτων και για τη σημασία τους στην προσωπική και κοινωνική τους ανάπτυξη.
2. Συγκρότηση ομάδας ενδιαφερόμενων μαθητών
3. Διερεύνηση των επιθυμιών, των αναγκών και των ενδιαφερόντων των συμμετεχόντων μαθητών
4. Επιλογή θέματος
5. Καθορισμός σκοπών και στόχων του προγράμματος
6. Προγραμματισμός ενεργειών, χρονοδιαγράμμα
7. Επιλογή μεθόδων εφαρμογής, τεχνικών, μέσων υλοποίησης και υλοποίηση του προγράμματος
8. Αλληλο-ενημέρωση υπο-ομάδων, ανταλλαγή απόψεων και ανατροφοδότηση μεταξύ τους
9. Παρουσίαση του προγράμματος - Διάδοση αποτελεσμάτων
10. Αξιολόγηση.

Οι μέθοδοι, οι τεχνικές, τα μέσα και οι διαδικασίες που ακολουθούνται διαφοροποιούνται κάθε φορά ανάλογα με το είδος του προγράμματος, τους στόχους, το θέμα, τις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα των μαθητών (βλ. Βλ. Δυναμικό Μοντέλο Μεθοδολογίας παραπάνω).

Όσον αφορά ειδικότερα το στάδιο 9, για την τελική παρουσίαση του προγράμματος μπορούν να αξιοποιηθούν:

- Έντυπο υλικό
- Οπτικοακουστικό υλικό (CD-ROM, Video)
- Έκθεση με posters και φωτογραφίες ή έργα ζωγραφικής
- Περιοδικό, εφημερίδα
- Διάλεξη
- Ραδιοφωνική - τηλεοπτική εκπομπή
- Πολιτιστικές ή αθλητικές εκδηλώσεις
- Εκθέσεις έργων μαθητών (πχ. σχέδια, μακέτες, τεχνολογικά έργα κτλ.)
- Εκθέσεις με μορφή «περιπτέρων», κτλ.

⁴⁰ Προσαρμογή κειμένου από παρουσίαση αντίστοιχου υλικού σε μορφή Power Point «Προγράμματα Αγωγής Σταδιοδρομίας-Ημέρες Σταδιοδρομίας», ΚΕΣΥΠ Αλίου, 2002. Συντάκτης Υλικού : Σταματοπούλου Ιωάννα.

⁴¹ Η διαδικασία αυτή μπορεί να αξιοποιηθεί και στην εφαρμογή άλλων προγραμμάτων και γενικά στην υλοποίηση διάφορων σχολικών εξω-διδασκικών δραστηριοτήτων.

Όσον αφορά ειδικότερα το στάδιο 10, η αξιολόγηση μπορεί:

- Να είναι διαρκής («δυναμική αξιολόγηση») σύμφωνα με το παραπάνω μεθοδολογικό μοντέλο) σ' όλα τα στάδια υλοποίησης του προγράμματος και να διενεργείται από τους μαθητές και από τον συντονιστή, μέσω π.χ. τήρησης ημερολογίου, συζητήσεων κτλ.
- Να είναι τελική, μέσω της συμπλήρωσης ερωτηματολογίου από τους συμμετέχοντες, ενός τελικού απολογισμού –συζήτησης συμμετεχόντων, μέσω συμπλήρωσης ερωτηματολογίου από το κοινό που παρακολούθησε το πρόγραμμα κτλ.

Μπορεί, και αυτό βέβαια είναι και το καλύτερο, να είναι συνδυασμός διαρκούς και τελικής αξιολόγησης.

β. Ημέρες Σταδιοδρομίας

Οι Η.Σ. πραγματοποιούνται σύμφωνα με το ΦΕΚ 1341 Τ.Β'/16-10-01, ΥΑ Γ2/5088/1-10-01. Πρόκειται για δραστηριότητες που μπορούν να εφαρμοστούν σε κάθε τύπου σχολική μονάδα, δηλαδή σε Γυμνάσια, Ενιαία Λύκεια και ΤΕΕ.

Η διάρκεια της δραστηριότητας μπορεί να ποικίλλει, ανάλογα με το περιβάλλον και το σκοπό. Κατά κανόνα διαρκεί από 1 έως 3 ημέρες, και ενδείκνυται να λαμβάνει χώρα στις εξής περιόδους:

- Την πρώτη εβδομάδα έναρξης του σχολικού έτους, το Σεπτέμβριο.
- Την τελευταία εβδομάδα πριν από τις διακοπές των Χριστουγέννων ή
- Την τελευταία εβδομάδα πριν από τις διακοπές του Πάσχα.

Είδη δραστηριοτήτων που μπορούν να συμπεριληφθούν (ενδεικτικά):

- Εκθεσιακό υλικό (posters, φυλλάδια, προγράμματα σπουδών, αφίσες κτλ.)
- Προβολές (video, ηλεκτρονικές προβολές κτλ.)
- Ενημερωτικές συναντήσεις με γονείς, μαθητές, καθηγητές
- Ημερίδες για την εκπαιδευτική κοινότητα και την τοπική κοινωνία
- Παρουσίαση Προγραμμάτων Αγωγής Σταδιοδρομίας που συνδέονται με τους πιο πάνω άξονες και έχουν υλοποιηθεί στο σχολείο
- Πρόσκληση επαγγελματιών και εκπαιδευτικών φορέων
- Παρουσίαση θεμάτων ευρέος ενδιαφέροντος, όπως «εκπαιδευτικές διέξοδοι για σπουδές».

Διαδικασία, οικονομική υποστήριξη:

- Ο εκπαιδευτικός που υλοποιεί ένα τέτοιο πρόγραμμα θα πρέπει να καταθέσει προσχέδιο διοργάνωσης στη Διεύθυνση του σχολείου δύο μήνες νωρίτερα από την προβλεπόμενη ημερομηνία υλοποίησης.
- Η υλοποίηση του προγράμματος μπορεί να στηρίζεται οικονομικά από τη Σχολική Επιτροπή, την Τοπική Αυτοδιοίκηση, το Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων, αλλά και από διάφορους φορείς και χορηγούς.

Κεντρικός φιλοσοφικός άξονας της δραστηριότητας αυτής είναι να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις προκειμένου: 1) να έρθουν σε επαφή οι μαθητές με φορείς της αγοράς εργασίας, των σπουδών, της κατάρτισης κτλ., ώστε με δικές τους ενέργειες και πρωτοβουλίες να διαμορφώσουν μια προσωπική άποψη για την πραγματικότητα γύρω τους, και 2) να έρθουν οι ίδιοι οι εξωσχολικοί φορείς, οι επιχειρηματίες, οι γονείς, η τοπική αυτοδιοίκηση, οι κοινωνικοί εταίροι γενικά (stakeholders, social partners) σε άμεση επαφή με το σχολείο.

Δ. Η ΕΝΕΡΓΟΣ ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ Σ.Ε.Π.⁴²

Η Ενεργός Έρευνα (Ε.Ε.) είναι ποιοτική έρευνα που οργανώνεται και πραγματοποιείται από στελέχη τα οποία εργάζονται και συμμετέχουν σε μια συγκεκριμένη κοινωνική κατάσταση (π.χ. στο σχολείο, στο πανεπιστήμιο, σε ένα εργασιακό χώρο γενικότερα). Βασικό στοιχείο της Ε.Ε. είναι η *συνεργατικότητα* και η *κριτική προσέγγιση* των φαινομένων. Σε ένα ερευνητικό πρόγραμμα είναι δυνατόν να συνεργάζονται τόσο *εσωτερικοί* όσο και *εξωτερικοί* συν-ερευνητές, οι οποίοι, όμως, συμμετέχουν ενεργά⁴³ με στόχο να διευκολύνουν την όλη ερευνητική διαδικασία και δεν ελέγχουν απλά την πρόοδο της αποστασιοποιημένοι από το ερευνητικό πεδίο.

Βασικοί στόχοι της Ε.Ε. είναι η βελτίωση και η ανάπτυξη. Η βελτίωση αφορά τρεις περιοχές: *τη βελτίωση μιας πρακτικής, τη βελτίωση της κατανόησης αυτής της πρακτικής* από τους συμμετέχοντες καθώς θα την εξετάζουν σε βάθος, *τη βελτίωση της ευρύτερης κοινωνικής κατάστασης* στην οποία εντάσσεται αυτή η πρακτική, καθώς και των θεσμών.

Στο χώρο της εκπαίδευσης η Ε.Ε. έχει εφαρμοστεί ευρέως: για παράδειγμα, στην ανάπτυξη αναλυτικών προγραμμάτων, στην επαγγελματική ανάπτυξη των συμμετεχόντων, στη βελτίωση σχολικών προγραμμάτων, καθώς και στο σχεδιασμό συστημάτων και στην ανάπτυξη εκπαιδευτικής πολιτικής.

Το μοντέλο της Ε.Ε. ακολουθεί μια κυκλική⁴⁴, ανατροφοδοτική, διαδικασία η οποία διευκολύνει την επιτυχέστερη υλοποίηση των στόχων που τίθενται με ευελιξία. Σε κάθε στάδιο αυτής της κυκλικής πορείας που ακολουθεί η Ε.Ε. (βλ. σχήμα 1), υπάρχουν τέσσερα βασικά *βήματα*, τα οποία σχετίζονται μεταξύ τους άμεσα και αλληλεπιδρούν. Τα βήματα αυτά είναι:

- **ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ.** Κατά το στάδιο αυτό εκπονείται ένα γενικό πρόγραμμα για την πραγματοποίηση των στόχων που τίθενται, με σκοπό τη βελτίωση του τι συμβαίνει ήδη. Αναλύονται οι συγκεκριμένοι στόχοι και σχεδιάζονται με λεπτομέρεια οι δραστηριότητες μέσω των οποίων επιδιώκεται η πραγματοποίηση του γενικότερου σκοπού και των ειδικότερων στόχων. Το όλο πρόγραμμα σχεδιάζεται με τρόπο ευέλικτο έτσι, ώστε να μπορεί να προσαρμόζεται σε απρόβλεπτους περιορισμούς, οι οποίοι δεν είναι πάντα εύκολο να προβλεφθούν εκ των προτέρων. Η εφαρμογή των δραστηριοτήτων ενός ερευνητικού σχεδίου (project) σε κάθε βήμα πρέπει να είναι στρατηγική, να λαμβάνονται υπόψη ενδεχόμενες δυσκολίες και/ή αντιζοότητες που υπάρχουν στην προσπάθεια για κοινωνική αλλαγή και να αναγνωρίζονται οι υλικοί και πολιτικοί περιορισμοί σε μια κατάσταση.
- **ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ.** Η πραγματοποίηση των προγραμματισμένων δραστηριοτήτων χρειάζεται να γίνεται με σύνεση και συνέπεια έτσι, ώστε να δίνει τη δυνατότητα στους συνερευνητές να ενεργούν στρατηγικά, να υπερβαίνουν περιορισμούς που, ενδεχομένως, αντιμετωπίζουν και, γενικότερα, να λειτουργούν πιο αποτελεσματικά. Η δραστηριοποίηση στο πλαίσιο της Ε.Ε. δεν είναι τυχαία δράση· είναι εμπρόθετη *πράξη* και ελέγχεται, ως ένα βαθμό, από το αρχικό πρόγραμμα. Λαμβάνει χώρα σε συγκεκριμένο χωροχρονικό πλαίσιο, είναι δυναμική, απαιτεί άμεσες αποφάσεις για το τι πρέπει να γίνει και χρειάζεται άσκηση της κριτικής μας ικανότητας.

⁴² Κείμενο προσαρμοσμένο για τους σκοπούς αυτού του βιβλίου από το άρθρο Κοσμίδου (1989).

⁴³ Πρόκειται για ένα από τα βασικά στοιχεία που διαφοροποιούν την έρευνα αυτή από τις συνήθεις ποσοτικές προσεγγίσεις, όπου ο ρόλος του εξωτερικού ερευνητή δεν είναι ενεργός. Λεπτομερής αναφορά στο ζήτημα αυτό γίνεται στο Kosmíδου and Usher (1991).

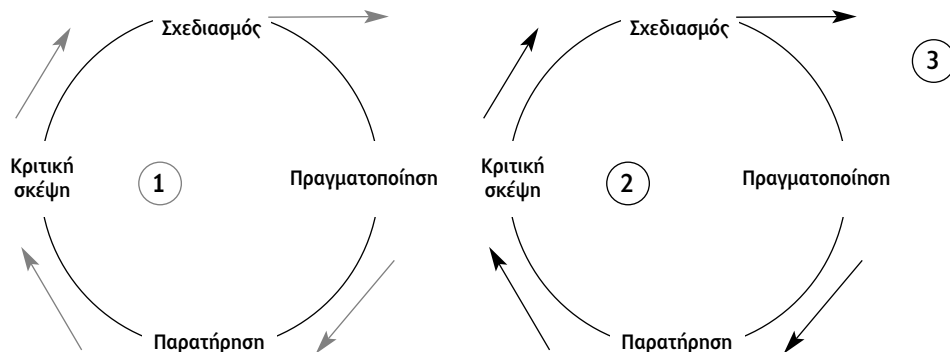
⁴⁴ Βλ. σχετικά στο Κοσμίδου (1989), καθώς και στο σχήμα 1 στη σελίδα 105.

Οι κύκλοι και τα βήματα ενός σχεδίου Ενεργού Έρευνας

Από το γενικό σχεδιασμό, προς ————— τον ειδικότερο σχεδιασμό κύκλου δραστηριοτήτων

Βήματα κάθε κύκλου: Σχεδιασμός, Πραγματοποίηση, Παρατήρηση, Κριτική Σκέψη

ΓΕΝΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ

Σχήμα 1. Πηγή: Κοσμίδου-Hardy (2003) Οδηγός Δικτύων του Π.Ι.

- **ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ.** Η παρατήρηση χρειάζεται να γίνεται με προσοχή και ευελιξία αναγνωρίζοντας την πολυπλοκότητα μιας κατάστασης και δεν πρέπει να περιορίζεται σε μια στενή καταγραφή στοιχείων εξωτερικής συμπεριφοράς με βάση, μάλιστα, προαποφασισμένες κατηγορίες και ερμηνείες που προτείνονται από κάποια συστήματα παρατήρησης.
- **ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ (reflection).** Στην Ε.Ε. δίνεται έμφαση στον ορισμό της κριτικής σκέψης πάνω σε μια συγκεκριμένη δραστηριότητα και στα αποτελέσματά της. Όπως φαίνεται και στο σχήμα, η πορεία της Ε.Ε. σχηματικά ακολουθεί τη ροή ενός *σπирάλ*. Στην πορεία αυτή κάθε συγκεκριμένη δραστηριότητα ακολουθείται από κριτική ανάλυση και σκέψη σχετικά με όσα πραγματοποιήθηκαν, καθώς και με τον εαυτό μας. Η κριτική ανάλυση και σκέψη έχει στόχο τη βαθύτερη κατανόηση των ενεργειών που προηγήθηκαν και η κατανόηση αυτή ακολουθείται από ανάλογες παρεμβάσεις στην πράξη. Δεν σκεπτόμαστε, δηλαδή, γενικά και αόριστα: η σκέψη προσανατολίζεται σε μια συγκεκριμένη κατάσταση ώστε να ακολουθήσει περαιτέρω δραστηριοποίηση που θα βασίζεται, όμως, σε στρατηγικό σχεδιασμό. Επομένως, η κριτική σκέψη έχει σχήμα και περιεχόμενο.

Αν ο πρώτος κύκλος του σχεδίου μας εξελιχθεί σύμφωνα με τον αρχικό μας προγραμματισμό, συνεχίζουμε με τον επόμενο 'κύκλο' βημάτων όπως τον προγραμματίσαμε στο αρχικό μας σχέδιο. Αν, όμως, μέσα από την παρατήρηση και την κριτική ανάλυση θεωρήσουμε ότι χρειάζονται αλλαγές, τότε προβαίνουμε σε σχετικές αναθεωρήσεις του αρχικού μας σχεδίου και συνεχίζουμε.

Σημαντικά θέματα ως προς την οργάνωση και υλοποίηση των βημάτων

1) Σχεδιασμός: Στο πλαίσιο ενός προγράμματος Ενεργού Έρευνας διερευνούμε καταρχήν το υπάρχον πλαίσιο και τις υφιστάμενες ανάγκες έτσι, ώστε να μπορέσουμε να κινηθούμε με στόχο τη βελτίωση και την αλλαγή. Για το σκοπό αυτό τα παρακάτω ερωτήματα μπορεί να μας φανούν χρήσιμα:

- Ποια είναι η υπάρχουσα κατάσταση;
- Με ποια έννοια είναι ανεπαρκής ή και προβληματική η κατάσταση αυτή;
- Τι μπορούμε να κάνουμε για να τη βελτιώσουμε;
- Ποια είναι η γενική μας ιδέα με στόχο τη βελτίωση;
- Τίνος ιδέα είναι αυτή;
- Πώς μπορούμε να συμφωνήσουμε με τους συνεργάτες μας (εσωτερικούς και εξωτερικούς) για τη σημασία της ιδέας αυτής όσο και για τη στρατηγική οργάνωση δραστηριοτήτων με στόχο την πραγματοποίησή της;
- Ποιοι οι 'κίνδυνοι', οι δυσκολίες και τα οφέλη;
- Πώς μπορεί να εξασφαλιστεί η συνεργασία;
- Ποιες δεξιότητες επικοινωνίας και έρευνας απαιτούνται;
- Ποιες δεξιότητες επιδιώκουμε να αναπτυχθούν;
- Τι είδους άσκηση χρειάζεται πάνω στις δεξιότητες αυτές;

2) Η πραγματοποίηση των δραστηριοτήτων διαφέρει από τη συνήθη πρακτική στο ότι δεν δεσμεύεται από το σχεδιασμό του προγράμματος με τρόπο απόλυτο και ανελαστικό. Το σχέδιο που οργανώθηκε είναι ευέλικτο και ανοιχτό στη διαπραγμάτευση και στην αλλαγή υπό το φως των συνθηκών και του γενικότερου πλαισίου. Επομένως, οι ενέργειές μας είναι δυναμικές και ο όρος *πράξη* –με την Αριστοτελική έννοια– αρμόζει στην περίπτωση αυτή γιατί η *πράξη* δεν είναι τυχαία δράση, αλλά χαρακτηρίζεται από *φρόνηση*.

Αναγκαίες δεξιότητες για το στάδιο της πραγματοποίησης

Στο στάδιο αυτό είναι ιδιαίτερα απαραίτητη η συνεργασία, γιατί στηρίζει τη σε βάθος ανάλυση μιας κατάστασης, προωθεί την κριτική σκέψη, διευκολύνει την αξιολόγηση και αυξάνει την εγκυρότητα των ευρημάτων. Ο συμβουλευτικός ρόλος που μπορεί να παίξει ένας από τους συμμετέχοντες είναι καίριος για το ζήτημα αυτό. Χρειάζεται να αναλάβει ο ίδιος το ρόλο του κριτικού *διευκολυντή*⁴⁵ (facilitator) με αίσθηση ευθύνης. Ορισμένες βασικές δεξιότητες που προωθούν τη συνεργασία και το γνήσιο, οριζόντιο διάλογο στο πλαίσιο ενός προγράμματος Ε.Ε. είναι οι παρακάτω:

α. Διαπροσωπικές δεξιότητες:

- *Ενεργός ακρόαση*
- *Ενσυναίσθηση*
- *Θετικό ενδιαφέρον για τους συνεργάτες*
- *Γνησιότητα*

⁴⁵ Στο θέμα της *διευκόλυνσης* αναφερόμαστε εκτενώς στο Kosmidou – Hardy and Usher, ό.π.

- β. Μια ουσιαστική, επίσης, δεξιότητα επικοινωνίας είναι η *συνεργατική και κριτική ανάγνωση/αποδόμηση της συμπεριφοράς μας και της εμπειρίας* λαμβάνοντας υπόψη:
- *Εξωτερικούς παράγοντες* από την κοινωνική πραγματικότητα, καθώς και
  - *Εσωτερικούς, ψυχολογικούς παράγοντες*

3) **Η παρατήρηση** στηρίζει την καταγραφή των αποτελεσμάτων των δραστηριοτήτων μας. Η προσεκτική παρατήρηση, όμως, χρειάζεται σχεδιασμό έτσι, ώστε να αποτελεί τη βάση για την κριτική ανάλυση που θα ακολουθήσει. Αυτό, ωστόσο, όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, δεν σημαίνει ένα στενό προσχεδιασμό της παρατήρησης με βάση προκατασκευασμένες κατηγορίες, πράγμα που συμβαίνει συνήθως με μεθόδους της *συστηματικής παρατήρησης* που αποβλέπουν σε στενές μετρήσεις. Η παρατήρηση πρέπει να είναι ευέλικτη και ανοιχτή στην καταγραφή απροσδόκπτων γεγονότων και συμπεριφορών.

Παρακάτω αναφέρονται ορισμένες μέθοδοι που είναι αναγκαίες για τα στάδια της πραγματοποίησης και της παρατήρησης. Σημειώνουμε ότι στην ποιοτική έρευνα η *εγκυρότητα* των δεδομένων και των ευρημάτων εξασφαλίζεται με τη μέθοδο της *τριγωνοποίησης* των δεδομένων (triangulation of data), τη διασταύρωση δηλαδή των ευρημάτων από τρεις διαφορετικές ‘γωνίες’ και για το σκοπό αυτό απαιτείται η οπτική γωνία τριών τουλάχιστον συνεργατών και τριών ερευνητικών μεθόδων.

Βασικές μέθοδοι

- Ερευνητικά ημερολόγια (logs)
- Φάκελοι καταγραφής και συλλογής δεδομένων (Portfolios)
- Ανάλυση ντοκουμέντων (document analysis)
- Σημειώσεις
- Συνεντεύξεις (δομημένες, ημιδομημένες, μη δομημένες)
- Κλείδες παρατήρησης (grids)
- Κοινωνιομετρικές μέθοδοι
- Μαγνητοφώνηση
- Μαγνητοσκόπηση
- Φωτογραφίες και διαφάνειες (slides)
- Ερωτηματολόγια
- Δοκιμασίες και υλικό ασκήσεων

4) **Η κριτική σκέψη** στόχο έχει τη βαθύτερη κατανόηση των διαδικασιών και των δραστηριοτήτων μας, καθώς και των πιθανών προβλημάτων και περιορισμών που αντιμετωπίσαμε. Υποβοηθείται και διευκολύνεται από τη συζήτηση και την ανάλυση από την πλευρά των συμμετεχόντων. Προωθεί την προσωπική και την επαγγελματική ανάπτυξη και έχει στοιχείο αξιολογικό, εφόσον ζητά από τους συμμετέχοντες να κρίνουν το βαθμό αποτελεσματικότητας των δραστηριοτήτων και των μεθόδων.

5) Τέλος, χρειάζεται να οργανώσουμε και να αναλύσουμε τα δεδομένα και τις παρατηρήσεις μας συνολικά και να προβούμε στη συγγραφή μιας *ερευνητικής αναφοράς*, την οποία είναι καλό να προσπαθήσουμε να δημοσιοποιήσουμε.

Βασικό στοιχείο στο πλαίσιο της Ε.Ε. είναι, ακόμη, το ότι προωθεί διαλεκτική σχέση ανάμεσα στη *θεωρία* και την *πράξη*, όπως και ανάμεσα στο ‘*δίδυμο*’: *άτομο / κοινωνία*. Η άκριτη προσαρμογή των

ατόμων μέσα στην κοινωνική πραγματικότητα θεωρείται ότι συμβάλλει στη διαιώνιση και αναπαραγωγή των ήδη υπάρχοντων καταστάσεων και των κοινωνικών όρων. Σύμφωνα με τις αρχές της Ε.Ε., ο άνθρωπος έχει την ικανότητα να επιφέρει αλλαγές μέσα από τη συνειδητή του σχέση με τον εαυτό του και τον κόσμο.

Επομένως, η Ε.Ε. με τις συγκεκριμένες της αρχές αρμόζει μάλλον στο πλαίσιο μιας κριτικής και *απελευθερωτικής παιδείας* που μπορεί να ενδυναμώσει το άτομο έτσι, ώστε αυτό να λειτουργήσει ως *κοινωνικός καταλύτης*. Το ενδιαφέρον της απελευθερωτικής έρευνας εκφράζεται με την έμφαση που δίνεται στην κριτική σκέψη, στην προσπάθεια αλλαγής των αντιλήψεων, του εαυτού και των θεσμών, μέσα από γνήσιο, *οριζόντιο* διάλογο, επικοινωνία, συνεργασία, λήψη αποφάσεων με τρόπο στρατηγικό και ανάληψη υπεύθυνης κοινωνικής παρέμβασης από όλους τους ενδιαφερόμενους κοινωνικούς εταίρους και με στόχο πάντα τη βελτίωση: τη βελτίωση μιας εκπαιδευτικής κατάστασης, του εαυτού μας, της εκπαιδευτικής και κοινωνικής πραγματικότητας γενικότερα.

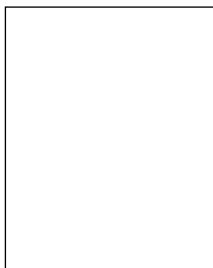

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιοσίμμο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιοσίμμο θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α΄).

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.